

Iz vsebine

Str. 2: Neuspel puč v SZ

Str. 3: Borčevskih pripomb niso upoštevali

Str. 5: Srditi boji na Hrvaškem

Str. 11: Gorenjsko kulturno poletje

Str. 16: Rašica – petdeset let kasneje

Barikade pred ruskim parlamentom v Moskvi

Osmrtnica komunizmu

Tisto, kar se je po vihnih dogodkih v sovjetskem imperiju zgodilo v nedeljo, 25. avgusta, bi lahko strnili v kratko osmrtnico: »Po hudi in dolgotrajni bolezni je v 93. letu starosti umrla Komunistična partija Sovjetske zveze.«

To je neslaven konec. Za komunistično partijo in sistem, ki ga je ta partija skušala zgraditi – ali bolje rečeno ohraniti – bo žaloval samo majhen sloj ljudi; tisti, ki jim je komunizem nudil privilegije. Veliki oktober nikoli ni bila zmaga množic, ampak dejanska zmaga nad množicami – nad proletarci, kmeti, posameznimi narodi... Po skoraj stoletje dolgem »prehodnem obdobju« se je socializem (ali tisto, kar je od njega ostalo) znašel na mrtvi točki. Malokdo je pričakoval, da ga bo tudi v njeni zibelki, Sovjetski zvezi, tako hitro pobralo. Osmernica starcev, zbranih v samozvanem »državnem komiteju za izredno stanje«, je nasilno hotela zavrteti kolo zgodovine nazaj. Vendar so puč izvedli amatersko, brez prave domišljije – in seveda (kar je bilo nemara najbolj usodno) brez podpore represivnega aparata in tihega pristanka ljudstva. Zato so oblast uživali samo pičlih 60 ur. Šest let perestrojke in glasnosti Mihaila Gorbačova ni bilo vrženo v veter... On je osvobodil sovjetskega državljana in prav ta je osvobodil njega. Brez Gorbačova verjetno tudi Borisa Jelcina ne bi bilo... Perestrojke (t.j. preureditve, izboljšave) je z neuspehim državnim udarom konec. Dogodki, ki mu sledijo, zgovorno dokazujejo, da je obstoječi sistem dokončno klonil, da bo treba preostanke tega sistema čimprej odstraniti na smetišče zgodovine.

S tem zgodovine ni konec. Odpira se le nova stran. Ne bo več razrednega boja, ampak predvsem boj za preživetje. Upajmo, da ta boj ne bo zaznamovan tudi z razbijaškim, zaslepljenim protikomunizmom in s krvavim, ekstremnim nacionalizmom!

Matej Šurc

Sprejmite jih kot enakopravne zavarovance

Na organizacijo Zveze borcev se obračajo naši člani, zvezni vojaški zavarovanci, katerim predvidena evakuacija kadrov in opreme vojaških medicinskih ustanov iz Slovenije utegne ogroziti uživanje osnovnih pravic zdravstvenega in socialnega zavarovanja. Ob umiku vojske iz Slovenije namreč ni bilo dogovorjeno in sklenjeno, kdo in pod kakšnimi pogoji bo v prihodnje zagotavljal socialno zdravstveno zaščito zveznih vojaških zavarovancev in njihovih družin. Vseh je okrog 20.000 in od tega 10.000 Slovencev, ki uživajo te pravice na podlagi pokojninskega zavarovanja, kakršne izhajajo iz službe v JA.

Zaskrbljenost prizadetih zavarovancev, naših članov, je še toliko večja, saj so nekateri odgovorni dejavniki Republike Slovenije javno izjavili, da bodo morali v prihodnje sami plačevati zdravstvene storitve v medicinskih ustanovah v Sloveniji.

Socialno-zdravstvena komisija pri IO RO ZZB NOV Slovenije je zato skupaj s prizadetimi seznanila s tem problemom Predsedstvo R Slovenije in slovenskega člana Zveznega predsedstva dr. Janeza Drnovška, kakor tudi visoke funkcionarje v Zveznem sekretariatu za obrambo. Predlagali so, da se zaustavi preselitev vojaških zdravstve-

nih ustanov do dogovora o sporazumni razrešitvi tega vprašanja. Pričakujemo, da se bodo pristojni organi vlade in Skupščine R Slovenije odločneje zavzeli za pomoč prizadetim. Če v kratkem ne bo prišlo do sporazumne razrešitve, bo tej skupini prebivalstva storjena velika krivica, hkrati pa povečano breme slovenskemu zdravstvenemu in socialnemu zavarovanju. Menimo, da bi morali v tem slediti evropskim standardom, ki v pogledu osnovne zdravstvene zaščite enako obravnavajo vse prebivalce in ne delajo razlik med občani. Temu vprašanju bi morali posvetiti vso skrb, posebej ker gre tudi za zaščito vojnih veteranov, ki uživajo v evropskih deželah posebno zdravstveno zaščito.

V Republiki Sloveniji je zato nujno čimprej zagotoviti normalen in human odnos do vseh teh naših državljanov in ne dopustiti političnih iger z njihovo stisko. Apeliramo na odgovorne in še posebej na zdravstvene organizacije, da jih v primerih nujne zdravstvene pomoči (še posebej ko gre za sladkorne bolnike, dialitike, srčne bolnike, poškodbe, nujne operativne posege, postoperacijsko zdravljenje, itd.), sprejemajo kot enakopravne zavarovance in jim nudijo vso potrebno zdravstveno pomoč, zaščito ter zdravlila.

Lado Pohar

Živeti z vojno?

So hudi letalski napadi Jugoslovanske vojske na hrvaška naselja in odkrito sodelovanje vojske z »velikosrbskimi četniškimi teroristi« v hrvaško-srbski vojni neposreden odgovor beograjskih centristov, predvsem generalitete, na spodleteli puč v Moskvi in izraz obžalovanja beograjskih generalov zaradi vrnitve Gorbačova v Kremelj? Polom sovjetskih pobratimov po ideologiji (komunizem), orožju (migi in druga podobna navlaka) in znanju (veščin so se učili na istih akademijah) je jugoslovanskim generalom verjetno dokončno podrl upe o ponovnem razcvetu socializma. Celo najbolj socialističen narod – »sovjetski« – se je očitno dokončno odpovedal komunizmu, privrženec komunistične ideje – mednje pa preverjeno sodijo tudi jugoslovanskigenerali – tako ostajajo le še Kitajska, Kim Il Sung in Milošević. Ker je ta povrhu še Srb, je odločitev srbskih in prosrbskih generalov toliko lažja, še posebej, ker je tudi iluzij o obstanku Jugoslavije že dolgo konec. Miloševićeva konfliktna politika jim poleg tega zagotavlja dovolj dela, morebitna uresničitev ideje o Veliki Srbiji pa tudi spodobno velik prostor za delovanje. Tako so skupni interesi povezali Jugoslovansko »ljudsko« armado, Šešljeve četnike, Miloševićeve socialiste, Draškovićeve obnovitelje, Martičeve policiste, kapetana Dragana in še koga. Armada, kot najbolj opremljena in usposobljena, se je odločila stopiti v prve vrste boja za Veliko Srbijo in če bo uspešna, bo lahko vsaj še nekaj časa razmeroma dobro živela na teh »zaslugah«. Čas za odločnejšo akcijo je zdaj pravi, kajti pozornost tuje javnosti je še vedno v veliki meri usmerjena v Sovjetsko zvezo.

S tem, ko je vojska prevzela pobudo v hrvaško-srbski vojni, so maske padle in zdaj je konec skrivalnic o vlogi vojske, ki jim tako ali tako nihče ni verjel. Za hrvaško oblast pa je zdaj zadnji čas, da se neha sprenevedati, sicer bodo z Banskimi dvorovi prav kmalu lahko videli celotno hrvaško ozemlje. (Samo)prepričevanje hrvaških oblasti, predvsem predsednika Tuđmana, da bo tujina rešila Hrvaško in neuspeli diplomatski poskusi, da bi se dogovorili s hrvaškimi Srbi in Miloševićem, so, potem ko sta Tuđman in HDZ hrvaške Srbe potisnili v naročje raznim Babičem in Miloševićem, pripeljali do tega, da hrvaška oblast zdaj nadzira le še polovico ozemlja republike. Tuđman se mora zdaj ukvarjati z vprašanjem, kako zadržati prodiranje srbskih enot in na vrnitev že zasedenih ozemelj praktično ne more niti misliti. Verjetno bo za to potrebna še kaka vojna.

Obeta se nam torej dolgotrajni hrvaško-srbski spopad, v katerem ne more biti zmagovalca. Vprašanje je, kako bi na sedanji spor vplivalo mednarodno priznanje Hrvaške. Srbi so očitno pripravljeni iti v vojno s »celim« svetom in, kot se lahko vedno znova prepričamo, ima njihova »jugoslovanska« vojska dovolj orožja za dolgotrajno vojno s Hrvati. V luči najnovejših dogodkov na bojišču postaja sklep vojske in zveznega predsedstva o umiku vojske iz Slovenije logičen in vojaško-taktično pravilen. Vojska, ki se lahko z gotovostjo zanesa le na srbske nabornike in rezerviste, si ne more privoščiti več front hkrati, še posebej, ker je tudi ekonomska podlaga vojskovanja šibka.

Kaj bi lahko pospešilo konec vojskovanja na Hrvaškem? Srbsko-hrvaškega sporazuma ni mogoče pričakovati, dokler bosta na oblasti sedanja režima. Na tuje vojske angažiranje tudi ni mogoče računati. Orožja je očitno še dovolj, prav tako pa tudi volje za vojskovanje, zlasti na srbski strani. Edino, kar bi morda obe strani prisililo v pogajanja in v iskanju političnih rešitev, je ekonomski in socialni zlom. Vendar je t. i. prag socialne in ekonomske vzdržljivosti, kot kažejo razmere, izredno raztegljiva kategorija.

Če bo Balkan za dalj časa prizorišče vojnih spopadov – latentnih žarišč pa je poleg srbsko-hrvaške vojne še nekaj – bo to še kako zaznamovalo tudi položaj Slovenije. Zahod si prav nič ne želi, da bi imel na svojih jugovzhodnih mejah vojno, zato postaja žal zelo stvarna možnost, da bo Slovenija dobila vlogo »tampon cone«. To možnost si bo z zavračanjem evropskih standardov in norm zgolj še povečala in vsaj za zdaj je vrsta znamenj, da si trenutno vladajoča struktura prav nič ne želi evropeizacije Slovenije. Dogajanja v slovenskem političnem prostoru, oživiljanje »revolucionarnega« prava, načini in oblike privatizacije gospodarstva, ekonomska politika in podobno, vse to nas od Evrope prej oddaljuje kot z njo zblizuje. Ne glede na to, ali bo Slovenija hitro priznana kot mednarodni subjekt ali ne, z vojno na Balkanu bo morala očitno še dolgo živeti. Zato bi morala storiti vse, kar je v njeni moči, za ustavitev spopadov; kakršnokoli sprenevedanje, češ, nas se hrvaško-srbski spor ne tiče, se nam bo vračalo kot bumerang.

Matjaž Kralj

Po neuspelem državnem udaru v Sovjetski zvezi

Nič ne bo več tako, kot je bilo

Ukinitev Komunistične partije Sovjetske zveze in prostovoljni umik Mihaila Gorbačova s položaja generalnega sekretarja CK KPSZ svet ocenjuje kot senzacionalni in zgodovinski dogodek. To pa je le eden izmed številnih revolucionarnih preobratov, ki so sledili izjalovljenemu državnemu udaru. Zadnji tedni so v tem večnacionalnem imperiju bržkone sprožili več sprememb kot desetletja poprej, kljub temu pa gre za nekako pričakovan proces. V mnogočem namreč spominja na »leto kopernikovskih zasukov« v Vzhodni Evropi – na leto 1989, ko so tam kot domine padali komunistični režimi. Nekateri poznavalci so takrat napovedovali, naj bi val vzhodnoevropske »pomladi narodov«, ki jo je sprožil prav Mihail Gorbačov, udaril tudi nazaj na Sovjetsko zvezo.

Bili so prepozni

Kljub temu je ponedeljkova novica o »nenadni bolezni«

Ko so prvi dan po udaru kremelskih starcev časopisi na naslovnih zapisali: Gorbačov ujet, Jelcinu proti aretacija, se je sprva le redkokdo vprašal, ali je sovjetski državno-partijsko-vojaški aparat zares tako močan, kot je bil pred tremi desetletji, ko so konzervativni zarotniki brez težav odstranili Nikito Hruščova.

Pa vendarle je šest let relativne svobode, ki jo je sprožila politika Gorbačova, dodobra skrhalo kremplje zapriseženim komunistom. Niti sovjetski represivni aparat ni več tisto, kar je bil nekdanj.

Veliko delo so med udarom naredili elektronski mediji; svet je zares postal ena sama globalna vas. Celo Gorbačov je med »popolno osamitvijo« lahko poslušal tuje radijske postaje prek brezžičnih telefonov, ki so jih imeli njegovi zvesti osebni stražarji.

Dogodki si sledijo tako bliskovito, da verjetno še zme-

našel odgovor na vprašanja, kako vidi pot naprej. Vendar ni jasno, kako si zamišlja prenovo naše hiše, ne iz kakšnih materialov jo namerava graditi in tudi ni jasno, po kakšnih načrtih se ravna. Obstaja samo gesla.

Na videz paradoksalno, pa vseeno logično je, da je prav Gorbačov, ki je še pred kratkim govoril o sebi kot o prepričanem komunistu, postavil nagrobnik komunizmu. Rušiti sistem od znotaj je navsezadnje veliko bolj pametno, kot pa ga napasti od zunaj, kajti nevarnost zunanjega sovražnika sistem samo utrjuje. (Odtod tudi teza, da si je treba zato zunanjega sovražnika včasih preprosto izmisliti.)

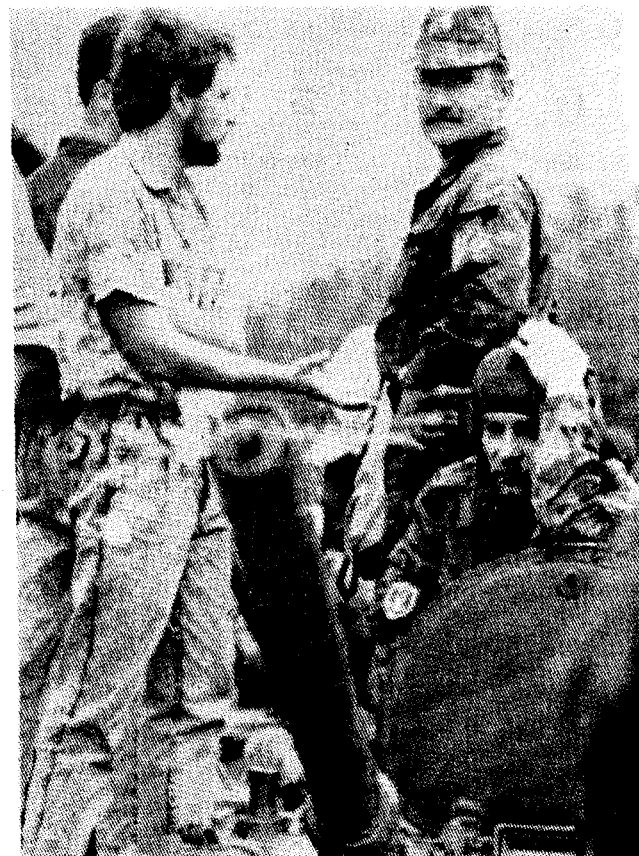
Gorbačov si je večino svojega političnega kapitala nabral v tujini: umaknil je sovjetske čete iz Afganistana, osvobodil je vzhodnoevropski »socialistični lager«, ogromno je pripomogel k zblizanju obeh veselil, k razoroževanju... Zato so bile

več kaka zamaščena, rdečelična babuška, ki je še dodatno kvarila že tako odbijajočo togost kremelskih mogotcev, predhodnikov Mihaila Gorbačova.

Čeprav bo moral Mihail Sergejevič odslej poslušati svojega nekdanjega učenca, zdaj novega ruskega heroja in velikega zmagovalca Borisa Nikolajeviča, pa je Gorbačov s svojo politiko navsezadnje uspelo, da se utegne vsaj še nekaj časa obdržati na političnem površju – pa čeprav nekoliko na robu in s pridihom nekdanjosti. Pravzaprav nima veliko izbire: ali deliti oblast z Jelcinom, ali pa poiskati pot za dostojanstven odhod s političnega prizorišča. Kakšna protokolarna funkcija, kot jo imajo nekateri zahodnoevropski monarhi, najbrž ne bo pristajala nekdanjemu kremelskemu voditelju z ogromnimi pooblastili.

In kako naprej?

Kakšna usoda pa čaka Sovjetsko zvezo, ali – bolje reče-

Mladenec je skočil na tank; tankistu pa očitno ni nič jasno.

ali ekonomska unija? Velika odgovornost pri tem čaka prav Borisa Jelcina, ki bo moral poiskati novo formulo, s katero bi pritegnil suverene republike v novo zvezo. Začeti pa bo treba po vsej verjetnosti od same »ničelne točke« – od popolne suverenosti. Republike namreč zdaj kot po tekočem traku razglajajo neodvisnost. Po Pribaltiku se je za tak korak odločila Moldovija in celo slovanski republiki Belorusija in Ukrajina. Ponuja se pač priložnost mednarodnega priznanja, ki je ne gre kar tako zamuditi. Zahod namreč nikoli ni priznal nasilne priključitve Litve, Latvije in Estonije k Sovjetski zvezi (po tajnem sporazumu med Stalinom in Hitlerjem, leta 1940). Kljub temu sta Evropa in Amerika – zaradi obzirnosti do Gorbačova, ki je hotel obdržati ozemeljsko celovitost federacije – zamižali na obe oči, ko je Litva prosila za priznanje mednarodne subjektivitete.

Z Jelcinom, ki je tudi v očeh Zahoda povsem zasenčil Gorbačova, pa se zadeve spreminjajo, kajti ruski voditelj veliko bolj upošteva težnje posameznih republik. Zato se je že vsul plaz priznanj Litve in njenih sosed z vseh koncev sveta. (To navsezadnje zelo ugodno vpliva na položaj Slovenije in Hrvaške.)

Vsekakor pa se kmalu utegne pokazati nujnost po-

vezovanja posameznih delov nekdanje Sovjetske zveze, predvsem na podlagi gospodarskih interesov. Tako se bo namreč mogoče lažje sčasoma vključiti v »novo svetovno ureditev«, kakršno si zamišljajo voditelji najbogatejših držav sveta.

Verjetno bo ključni problem v ujetosti sovjetske družbe med nujnostjo graditve novega sistema in dejan-

S pogreba treh žrtev prevrata.

sko zmožnostjo uresničevanja le-tega. Težko se je z vso histrijo pognati naprej, v civilno družbo, v tržne odnose, decentralizacijo in večstrankarstvo, če pa na zavoro pritiska skoraj 20 milijonov okorelih aparatčikov, trdno se oklepajoč svojih privilegijev. Naivno je pričakovati, da se bo skorumpirani birokratski aparat kar čez noč prelevil v uspešne »biznismene«. Uničujoč kolektivni duh, komandno-planski sistem, »družbeno« imetje, vse to je v sovjetskemu delavcu in kmetu ubilo ustvarjalnost in zdravo konkurenčnost. Povprečni ruski Ivan se je v teh desetletjih od Velikega Oktobra naučil samo to, kako preživeti in nič delati.

Znova se začneja dolgi pohodi!

Matej Šurc

Vodilni sovjetski in vodilni ruski človek; Mihail Gorbačov in Boris Jelcin

ni« predsednika Gorbačova, ki jo je samo en dan pred slovesnim podpisom novega zveznega dogovora objavil oktet starcev, vsekala kot strela z jasnega. Reakcionarji so udarili minuto pred dvajnostjo, kajti dogovor o zvezi sovjetskih suverenih držav naj bi dejansko ukinil zastarelo federalno ureditev. Vseeno so bili prepozni. Bolezen so predpisali drugemu, v resnici pa so zaradi paranoičnega strahu za svoj obstoj zboleli sami. Zato jih čakajo politična smrt (kdor si že prej ni sam vzel življenja), sojenje in zapor.

Številni »kremeljologi« so takoj po prevratu začeli pisati politične poslovilne stihe Mihailu Gorbačovu, se spuščati v ponovna seciranja perestrojke in iskati vzroke za njegovo odstavitve, ki so jo izvedli »njegovci« sodelavci. Gorbačov jih je namreč na te položaje postavil sam.

Tiskarska barva na nekrologih se niti še ni posušila, že je bila osemčlanska »rdeča hunta« razbita. Gorbačov se je vrnil z »bolniške«; ljudstvo je slavilo novega ruskega heroja: Borisa Jelcina.

rajo nismo povsem dojeli ene izmed bistvenih razsežnosti sodobnega sveta – to je, da ljudi preprosto ni več mogoče zaslužniti.

Odpreti železna vrata »imperija zla« (kot je Sovjetsko zvezo poimenoval Ronald Reagan), potrgati okovje ječe narodov... je verjetno preveč težko delo za enega samega človeka – pa čeprav se je tega lotil politik, ki velja za osebnost desetletja in je povrh vsega še lanski Nobelov nagrajenec za mir.

Gorbačov – grobar

Večina dejanj Mihaila Gorbačova je verjetno prav v tem, da se sam tega niti ni zavedal. Socializem je nameraval samo izboljšati, mu nadej človeški obraz, ga poživiti... V resnici je sistemu zadal odločilen udarec. Začeli so pokati betonski stebri socializma, rušil se je beton v glavih množic.

Ampak, perestrojka je bila ena sama improvizacija. Njen vztrajni kritik Boris Jelcin je o njej v svoji knjigi Proti toku zapisal: »Ko sem študiral perestrojko Mihaila Gorbačova, sem mislil, da bom v njej

tudi zahteve, naj prevratniki Gorbačova vrnejo v Kremelj, precej glasnejše na Zahodu kot pa doma.

Velik prispevek k oblikovanju mnenja o sovjetskem voditelju ima še ena podrobnost. Gorbačova je na potovanje po svetu spremljala simpatična, uglašena in inteligentna soproga Raisa ter ne

no – tisto, kar bo od nje ostalo? Popolnoma jasno je nemara le to, da ne bo nikoli več to, kar je bila v dosedanjih 74 letih, od socialistične revolucije.

Zvezni dogovor bo treba skoraj gotovo še prirediti in napraviti bolj po meri posameznih republik. Bo to nova ohlapna konfederalna zveza

Oklepniki na ulicah Moskve

O zakonih, ki so v skupščinski proceduri

Predlagatelj ni upošteval borčevskih predlogov

Komisija za gospodarska in finančna vprašanja pri Izvršnem odboru ZZB NOV Slovenije je v zvezi s predlogi zakonov o denacionalizaciji, o zadrugah, o lastninskem preoblikovanju podjetij, o Agenciji Slovenije za privatizacijo ter o Skladu republike Slovenije za razvoj in so v proceduri v skupščini Slovenije pripravila stališča, v katerih je pojasnila svoje poglede nanje.

Med drugim je v njih zapisala, da kljub številnim pripombam, ki bi zahtevale temeljitejšo rekonstrukcijo teh zakonov, slovenska vlada vztraja na tem, da jih skupščina obravnava kot predloge in jih po hitrem postopku tudi sprejme. To velja zlasti za predlog zakona o lastninjenju, ki je grajen na popolnoma drugačnih izhodiščih, kot jih je sprejela skupščina ob razpravi o osnutku. Zato komisija meni, da bi bilo nujno in logično, da se predlog zakona prekvalificira v osnutek zakona in da se o njem začne razprava.

Komisija tudi meni, da bi morala skupščina razpravljati v zakonih »v paketu«, saj bi le tako imela pred seboj jasno sliko celovitosti problemov, ki jih mora reševati. Z napovedano predložitvijo dveh zakonov, o denacionalizaciji in o zadrugah, se želi predlagatelj, to je slovenska vlada, izogniti odgovoru na številna odprta vprašanja, od katerih je odvisno, ali je osnovni model sploh sprejemljiv. Vlada tudi skupščini ni predložila nobene globalne bilance sredstev Slovenije, saj bi šele ta omogočila resno razpravo o realnih možnostih za spremembo določenih zakonov, ki pomenijo dolgoročno obvezo države Slovenije. Po mnenju komisije pomeni izsiljevanje sprejemne rešitve, ki so jih obljubljale nekatere stranke v predvolilnem boju, ne da bi imeli pred seboj splošno bilanco Slovenije, privilegiranja posameznih struktur brez analize možnih gospodarskih

ter političnih posledic in brez upoštevanja zahtev drugih upravičencev in struktur. Tako predlog zakona privilegira razlaščenice po vojni, v celoti pa zanemari vprašanje plačila vojne škode, bremen zunanjih in notranjih dolgov, bremen Slovenije do deviznih varčevalcev, deloma pa tudi do pokojninskega sklada.

Predlogi zakonov so, kot meni komisija, seštevke kompromisov med strankarskimi zahtevami, zato nimajo notranje usklajenih načel, ki bi

O stališčih komisije za gospodarska in finančna vprašanja, ki se nanašajo na zakone v skupščinski proceduri, je razpravljala tudi Izvršni odbor RO ZZB NOV Slovenije, se z njimi strinjal in jih podprl.

bila enotno uporabljena pri vseh primerih reševanja. Od tod izhajajo tudi različne rešitve in različna morala do sicer enakih problemov. Tako se, na primer, v agraru želi družbeni sektor nasilno privatizirati in v to zajeti živilsko predelovalno industrijo, v industriji in drugih delih gospodarstva pa naj bi opravili poddržavljanje.

Kaj pravi komisija o posameznih predlogih zakonov?

Po njenem mnenju predlog zakona o denacionalizaciji ne prinaša bistvenih sprememb, glede na njegov osnutek. Predlagatelj celo širi seznam upravičencev do denacionalizacije. Do te so upravičene

vse osebe, katerim je bilo premoženje nacionalizirano zaradi sodelovanja z okupatorjem. Upravičene niso le tiste osebe nemške narodnosti, ki zaradi odločitve za tretji rajh niso bile vpisane v evidenco državljanov Jugoslavije. Predlagatelj torej meni, da je večji greh, če se je Nemec odločil za tretji rajh, kakor pa če je Slovenec izdal svojo domovino in se prav tako odločil za okupatorja. Kakšna bo reakcija tujine na ta zakon, bomo še videli.

Zakon tudi ne ureja delne povrnitve vojne škode. Predlagatelj pravi, da se s tem zakonom vrača premoženje, ki je bilo odvzeto s prisilnimi ukrepi državnih organov nove Jugoslavije, zato vojna škoda ne more biti predmet urejanja s tem zakonom. Dejstva pa so drugačna in ta zakon dejansko nacionalizira odškodnino, ki bi jo morali dobiti upravičenci do vojne odškodnine.

Nenačelna sta tudi trditve in vztrajanje na tem, da so upravičenci do denacionalizacije le fizične osebe, saj predlagatelj pravi, da sedanje pravne osebe nimajo pravne kontinuitete. Svojo trditev pa v isti sapi zanika s tem, ko govori o cerkvi kot civilno pravni osebi.

Komisija za gospodarska in finančna vprašanja pri IO RO ZZB NOV Slovenije je tudi ugotovila, da je predlog zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij, prej se je imenoval osnutek zakona o privatizaciji, zasnovan na povsem drugačnih temeljih, kot je bil osnutek zakona, o katerem je razpravljala skupščina Slovenije. Zakon dejansko uvaja novo nacionalizacijo, pretvorbo družbenega premoženja v državno premoženje. V gospodarjenju bi bila z njim vpeljana administrativ-

na logika, o razvoju in ukrepih pa bi odločali uradniki. Vprašanje dokapitalizacije ni več osrednji problem, nasprotno, ves model delitve pomeni nadaljnje siromašenje gospodarstva (plačila odškodnine, odkupi delnic, stroški Agencije itd.) in finančne odlive iz podjetij.

Za predlog zakona o zadrugah pa komisija pravi, da je rezultat grobega pritiska kmetijskega lobija. Ta namreč zahteva, da se v imenu in na račun kmeta (zadruga) opravi nacionalizacija živilske industrije in da se del njenega premoženja prenese na kmetijske zadruga, drugi del pa podržavi. Svoj pritisk skuša utemeljiti s tem, da je premoženje v živilsko-predelovalni industriji nastalo z izkoriščanjem primarne kmetijske proizvodnje in živinoreje. Povedati je treba, da je to vztrajanje kmetov skrajno diskriminatorsko, saj ne priznava prispevkov delavcev k razvoju predelovalnih zmogljivosti in je očitno protidelavsko usmerjeno. Če bi sprejeli to tezo kmetijcev, bi tudi drugi z enako pravico zahtevali svoje deleže v drugih vejah industrije. Logika kmetijcev pa po mnenju komisije odraža njihov konzervativen in samozadosten pogled na odnose v proizvodnji. Če bo zakon sprejet, bo ustvarjen nov monopol na trgu, ki ga bo kmetijski sektor izkoriščal za neupravičene dohodke in profite, kar mu sicer raven produktivnosti in razdrobljenosti zemljišč ne bo omogočala.

Komisija je tudi ugotovila, da slovenska vlada kot predlagateljica v tej fazi ni upoštevala pripomb, ki jih je dala na predloge zakonov zveza borcev in tudi ne večine pripomb, ki so jih dali upokojenci. **B. K.**

Ob ustanovitvi VOS OF

Vsaka vojna je umazana

Na Mostecu, športno-rekreativnem centru v Ljubljani, je bilo v četrtek, 15. avgusta, tovariško srečanje nekdanjih borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije, zlasti pripadnikov varnostno-obveščevalne službe (VOS) OF ob njenem jubileju – 50-letnici ustanovitve. Kako se je snovala, kako je delovala in kakšen je bil njen prispevek k uspešnemu delovanju OF in k razvoju narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem, najboljše veste vi, ki ste ji pripadali in v njej aktivno delovali, so bile besede slavnostnega govornika Ivana Dolničarja, predsednika slovenske borčevske organizacije, na začetku srečanja. Med drugim pa je dejal tudi tole:

»Kljub vsej hajki obtoževanja, polresnic in izmišljenih pričevanj, kakršni so danes izpostavljeni narodnoosvobodilni boj in partizanstvo, posebej pa tudi varnostno-obveščevalna služba, zlasti od tistih (ali njihovih potomcev), ki so zaradi nečednih dejanj tako ali drugače občutili njeno pest, ni prav nobenih razlogov, da ne bi vsi, ki ste v njej delovali, bili ponosni na delo, ki ga je opravila in na njen prispevek k narodnoosvobodilnemu boju. Nobenih razlogov tudi ni, da ne bi

izpovedovali vso resnico o delovanju te službe in odločno zavračali neresnice in lažna obtoževanja. Prav zagotovo je v vojni vihr, kakršna je divjala v Sloveniji, in ob vseh mogočih spletkah in ukanah, kakršne so izvajale javne in tajne obveščevalne, policijske in vohunske službe okupatorjev in kolaborantskih organizacij, bilo namerno lansiranje lažnih, pa tudi ne dovolj preverjenih informacij iz lastnih virov in na podlagi njih nepravilnih obtožb. Zato so bile storjene tudi napake, nanešene krivice in bile prizadete posamezne nedolžne osebe.

Vsaka vojna in vsako nasilje z oboroženo silo sta sama po sebi umazano početje in zločin zoper napadeni narod ne glede na to, kdo to počne,

kje in kdaj. Živečim rodovom Slovencev so pred petdesetimi leti tuje fašistične države vsilile totalno vojno. Točno pred petdesetimi dnevi pa nam je agresivni poseg z oboroženo silo vsilila lastna država, v kateri živimo že več kot sedemdeset let. Takrat in sedaj smo bili prisiljeni na odpor. Ni namreč razlike, v čigavih rokah je orožje, ki ubija, ki ruši in požiga po domovini, ki ogroža svobodo naroda.

Povsem razumljivo pa se drugod v Jugoslaviji, zlasti pa v tujini, zastavljajo vprašanja, od kod temu malemu narodu Slovencev in njegovi oboroženi sili toliko poguma, domiselnosti in sposobnosti v odporu in obrambi svoje suverenosti in svoje izoblikovane

volje za samostojnost. Odgovor je seveda lahko le v tem, da gre za kontinuiteto zgodovinskih izkušenj, za narodno zavest, gojeno na izročilih stoletnega boja za obstoj, zlasti štiriletnega boja zoper uničevalne namere fašističnih vojevalcev slovenstva, za rezultate dvajsetletnega uresničevanja zasnove vseljidskega odpora na izkušnjah narodnoosvobodilnega boja ter za organiziranje in usposabljanje teritorialne obrambe na izkušnjah in veččinah slovenskih partizanov. To so ugotavljali tudi tuji poročevalci o odporu slovenskega naroda in teritorialne obrambe agresivnemu posegu jugoslovanske armade. Vsega tega se dobro zaveda tudi sedanja slovenska oblast, čeprav mnogi tega javno ne bodo priznali...

Sicer pa se je srečanje nekdanjih borcev narodnoosvobodilne vojne, zlasti udeležencev VOS OF, ob njenem jubileju nadaljevalo v duhu tovariškega srečanja z občani ljubljanskih občin in vseh, ki so tega dne prispeli tudi iz drugih krajev Slovenije. Ob koncu velja tudi zapisati, da so na srečanju vsi udeleženci podprli predlog RO Skupnosti borcev VOS-OF Slovenije, da Skupščina Republike Slovenije brez odlašanja začne postopek za razrešitev Antona Drobniča s funkcije republiškega javnega tožilca.

Jože Čurin

Dobrodošlica za vsakega udeleženca: rdeč nagelj.

Ob sedemdesetletnici Ivana Dolničarja- Janošika

Vojak, politik, borec

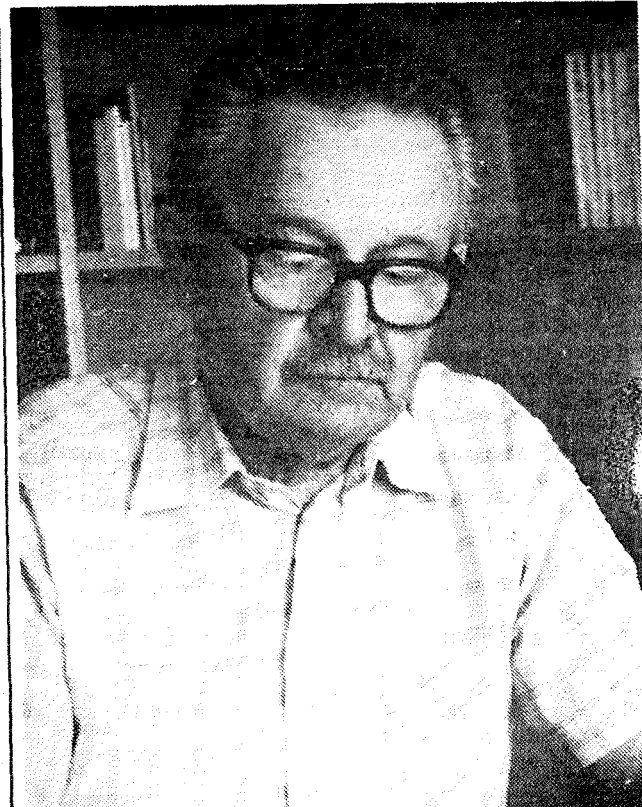
Konec avgusta letos bo partizan Janošik, generalpukovnik Ivan Dolničar, predsednik slovenske borčevske organizacije, dopolnil sedemdeset let.

Ivan Dolničar sodi med redke generale, ki se je zgodaj vključil v politično življenje Slovenije ter v njem še danes ustvarjalno deluje. Ni le priznan vojaški strokovnjak, ki se je s trdim delom in študijem povzpел do najvišjih funkcij v armadi in federaciji. Je osebnost, katere življenjska pot bi lahko izpolnila roman z naslovom »Od pastirč-

kov in skupin, ki so ta razvoj zavirale in jo iz partizanske vojske končno degradirale v okostenelo, v zadnje zatočišče dogmatskih sil.

Zakaj borci Ivana Dolničarja, predsednika svoje organizacije, spoštujemo in cenimo?

Prevzel je vodstvo borčevske organizacije v času, ko je ta postala samostojna, nestrankska družbena organizacija, ki se še naprej programsko in organizacijsko posodablja. Uspela je ohraniti enotnost borcev in vseh udeležencev osvobodilnega

ka do generala«, z biografijo, značilno za močno osebnost, za človeka, ki si je sam koval svojo srečo in usodo.

V NOB je bil ilegalec, aktivist, borec prvih partizanskih enot. Prešel je dolgo pot od borca in komandirja, komandanta oz. komisarja čete, bataljona, do divizije. Udeležil se je najslavnejših bitk slovenskih partizanov, od začetnih bojev v »Dolomitski republiki«, do legendarnega pohoda Štirinajste divizije na Stajersko in »velikega finala«, zadnjih bojev za osvoboditev Jugoslavije na Koroškem maja 1945.

Kot mnogi slovenski komandanti je tudi Ivan Dolničar moral takoj po vojni svojo vojaško kariero nadaljevati izven Slovenije. To je izkoristil za neprestano strokovno izpopolnjevanje, uspešno šolanje na letalski akademiji, predvsem pa za bogatitev osebnih in delovnih izkušenj.

Z 39 leti je postal general letalstva, šest let je poveljeval letalski akademiji. Bil je načelnik politične uprave JNA, dvajset let je bil pomočnik in podsekretar v Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo. Še pred dopolnjenimi šestdesetimi leti je zapustil armado, postal je sekretar ter član predsedstva Jugoslavije in sena tem položaju upokojil. Štiridesetletno delovanje v armadi ga je usposobilo za enega najboljših njenih poznavalcev in kritičnih ocenjevalcev. Dejavno je bil vključen v njeno graditev. Zavzemal se je za sodobne smeri njenega razvoja, posebej glede SLO. Kritičen pa je bil do škodljivih vplivov posamezni-

boja, kar je v veliki meri tudi njegova osebna zasluga.

V viharjem obdobju zanesljivo ter s čutom za čas, prostor in ljudi vodi našo organizacijo tako, da ta ostaja v družbenopolitični areni kot vplivna patriotska sila, kljub spoštljivosti starosti njenega članstva, kar je pokazalo tudi letošnje obeleževanje 50-letnice OF.

Še danes vzdržuje številne stike iz obdobja, ko je deloval po vsej Jugoslaviji. Prepričan je, da vse, ki so bili udeleženci velike zgodovinske epopeje v času druge svetovne vojne – protifašističnega boja – povezujejo neštne niti. Tako bolje razume zapletena dogajanja, pa težave ter stališča drugih in ostaja zato iskan sogovornik med vodstvenimi ljudmi Slovenije, drugih republik in federacije.

Našega jubilara odlikuje smisel za realno, pravično in ljudsko. Lesk zlatih zvezdic ga ni premamil; niso ga spreminile časti ter moč nad ljudmi, ki jo prinašajo visoki položaji. Ni podlegel argumentom moči, marveč se dosledno naslanja na moč argumentov, ne vztraja le na svojih, temveč sprejema tudi druge. Trdo delo in bogate življenjske izkušnje so mu prinesle spoznanje, da uspeh posamezniku in narodu ne zagotavljajo stranke ali država, temveč dosledno zavzemanje za več svobode, demokracije in človekovih pravic ter boj za blaginjo in srečo vseh ljudi.

Ob življenjskem jubileju iskrene čestitke in voščilo: še na mnoga zdrava, srečna in uspešna leta!

Lado Pohar

Begunci – ante portas

Nihče jih noče

Italijanska vlada se je odločila, da v Albanijo vrne prav vse begunce, ki so se tjakaj zatekli v različnih begunskih valovih od lanskega poletja naprej. Pri tem je vlada zavestno kršila lasten okvir zagotavljanja političnega azila vsem, ki se tja zatečajo, ta je praktično enak v vseh zahodnoevropskih državah, pomeni pa predvsem, da »politično preganjani« – najsi pridejo od koderkoli – uživajo azil. Pri tem se zahodnoevropske države pretežno ozirajo po nemških ustavnih določbah, konkretne zadeve, povezane s političnimi emigranti, pa določajo zakoni, najpomembnejša je vsekakor oskrba beguncev.

Potem ko jim je državna oblast odobrila azil (ko jih je spoznala za politično preganjane). Italijanske oblasti velikanske množice več kot 20 tisoč Albancev, ki so čez Otrantska vrata pribežali v Italijo, seveda niso mogle spoznati za politične preganjance. V večini primerov se ti postopki sploh še niso začeli. Tukaj je oblastem prav gotovo pomagala tudi tradicionalna počasnost italijanskih sodnih oblasti, kjer postopki trajajo tudi po več let. To seveda spet pomeni, da mora »azilant« v času postopka uživati tudi vso podporo za človeka dostojno življenje. To bi za nekatera italijanska mesta na jugu dežele pomenilo veliko dodatno obremenitev, poleg tega pa italijanska javnost že od prej ne mara prišlekov, tudi iz drugih držav ne. Italija dosedaj namreč ni bila znana kot emigrantska dežela,

v zadnjih nekaj letih pa je to nedvomno postala, oblasti pa ne marajo, da bi bila Italija podobna Nemčiji ali Franciji.

Oblasti so stroge

Albanija je za Italijo poseben primer. Med dvema vojnama je bila Albanija predmet italijanskega imperializma, celo glavna ulica v Tirani ima obliko fašistične butarice. Edine izrazite zgradbe v albanskem glavnem mestu so prav iz tega časa. Poleg tega so se Albanci v Italijo izseljevali že v prejšnjem stoletju, na jugu Italije je namreč kar precej albanofonskih skupnosti. Te skupnosti sicer nimajo veliko zvez z najnovejšo emigracijo, vendar pa se italijanske oblasti bojijo, da bi se pod pretvezo političnega azilantstva iz Albanije kot nekdanje italijanske »kolonije« nadaljevalo izseljevanje kot na primer v Francijo in Veliko Britanijo iz njenih nekdanjih kolonij.

Zato so bile italijanske oblasti pri vračanju beguncev, »profughov« iz Italije rigorozne. V Albanijo so jih s skromno popotnico vrnili domala vse in to seveda proti lastni volji. Prav tako so italijanske oblasti v tem primeru ravnale tudi v nasprotju z zahodno logiko človekovih pravic. Nasilno vračanje albanskih ekonomskih emigrantov je sicer sprožilo nekaj medijskega odmeva, saj so slike albanskih beguncev, ki se na različne načine upirajo vrnitvi v Albanijo, obšle svet. Zanimivo pa je, da niso povzročile trajne škode ugledu italijanske zunanje politike v svetu.

Mediji so se socialne drame albanskih beguncev sicer dotaknili, niso pa jo dodatno razpihovali, stolpce in čelne novice televizijskih žurnalov je hitro zamenjala Jugoslavija in seveda Sovjetska zveza z začasnim padcem Gorbačova.

Tako je Italija postavila pomemben precedens: odločno in brezobzirno je vrnila albanske begunce, ne glede na to, kaj se jim v Albaniji lahko zgodi. Begunci so sedaj že doma in popotnice, ki so jih dobili v Italiji, že prodajajo na trgu Hodža Taksim sredi Tirana. Prav gotovo se jim ne more nič zgoditi, nenazadnje gre za tako število ljudi, da je prav nemogoče, da bi se z njimi tudi drugače sorazmerno slabo delujoče oblasti sploh ukvarjale.

Demokratski procesi prinašajo socialne probleme

Izgon beguncev v Albanijo ne da bi ga mednarodna skupnost obsodila – utegne biti primer tudi za druge dežele, ki se posebej bojijo novih valov beguncev iz vzhodne in jugovzhodne Evrope. Nobena skrivnost ni, da pričakujejo nove valove navidezni azilantov tudi iz držav nekdanje Jugoslavije. Z demokratsko spremembo v Albaniji je padla še zadnja trdnjava stalinizma, pravzaprav nedemokracije v Evropi. Nikjer torej ni več mogoče trditi, da se množično kršijo človekove pravice, kar naj bi bilo zadosten razlog za pripoznanje statusa političnega begunca v zahodnih državah. Zato utegne biti žalostna ušoda nesojenih azilantov iz Albanije tudi predhodnica za podobne obravnave ubežnikov pred bedo in, kar je še huje, pred vojnami v drugih državah.

Ladja z albanskimi begunci v Bariju

Prav zato je jasno, da je probleme vzhodne in jugovzhodne Evrope mogoče reševati edino v državah, kjer nastajajo. Za težave, ki jih ima z dozdevnimi azilanti Zahod, je deloma kriv sam. Na Zahodu so z znatnim medijskim pompom spremljali procese demokratizacije v vzhodni Evropi, ki je glede tega za Zahodom zares zaostajala, po drugi strani pa se ni zavedal, da demokratizacija prej tleče socialne probleme še dodatno zaostri, nikakor pa jih sama po sebi ne rešuje. Demokratizacija namreč sprosti tudi silnice po-

trošniške družbe, naenkrat politične stranke niso več pomembne, ampak gre le za življenjsko raven.

Albanija je poseben primer morda le zato, ker vedno prihaja zadnja oziroma prepozno. Jugoslavija je v šestdesetih in začetku sedemdesetih let na Zahodu h krhu spravila kakih milijon ljudi, kar je vseskozi pomembna socialna blazina, Albanija je bila takrat praktično hermetično zaprta, to možnost je zamudila. Sedaj tudi uradna albanska politika govori o »razumni emigraciji«. Odvečno mlado delovno silo bi kar rada pre-

pustila Zahodu, toda Zahod zanj nikakor ni zainteresiran. V tako uspešnem Zahodu pravzaprav najbolj manjka plačanega dela, za katerega so tako zainteresirani mladi Albanci. Ti načeloma ne želijo prosjačiti, kot nekateri njihovi rojaki bi predvsem radi uspeli in si zagotovili solidno življenjsko raven. To preprosto ni več mogoče. Mladi Albanci medijskih slik iz sosednje Italije ne razumejo s potrebnim ščepcem soli, zato so italijanski karabinjerji njihove iluzije tako kruto razbili.

Drago Flis

Novi češkoslovaško-nemški odnosi

Boleče brazgotine zgodovine

Izkazalo se je, da imata Bonn in Praga še vedno hude težave pri urejanju medsebojnih odnosov po novem. Dve vladi sta se že znašli v časovni stiski. Kakor zdaj kaže, se bodo njuni pogovori o novi pogodbi, ki bo urejala sodelovanje in dobro sosedstvo (podobna naj bi bila novemu dogovoru med Moskvo in Varšavo), nadaljevali šele v septembru.

V začetku oktobra letos bo nemški predsednik von Weizsäcker obiskal Češko in Slovaško. Kolikor bolj se bliža prihodnje leto, toliko bolj prodoren bo češkoslovaški predvolilni boj, politični dogodek, ki ima že zdaj dokaj vplivno vlogo. Opozarjajo, da se, če ne bo mogoče kaj kmalu uskladiti dokaj oddaljenih stališč, obetajo dolgi pogovori.

Iskanje skupne poti za sožitje: zunanja ministra Genscher in Dienstbier sta naredila prehod v »železni zavesi«.

Nastaja vtis, kot da se zgodovina res ponavlja. Že na začetku sedemdesetih let sta Praga in Bonn poskušala po novem določiti svoje medsebojne odnose. Tedaj je šlo predvsem za novo ocenitev zloglasnega Münchenskega sporazuma iz leta 1938, s katerim je morala Češkoslovaška prepustiti Sudete Hitlerjevemu tretjemu rajhu. Praga je vztrajala, da morajo sporazum razglasiti za neveljavnega »ex tunc«, to je od vsega začetka, Bonn pa je vztrajal pri formulaciji »ex nunc«, to je od zdaj dalje. Če bi sporazum razglasili za povsem neveljavnega – tako pišejo Nemci – bi Češka in Slovaška prav gotovo nastopili z dodatnimi zahtevami do nemške strani. V tem primeru bi razveljavili tudi vse nemške pravne akte na Sudetskem ozemlju, sprejete od leta 1938 do konca vojne leta 1945. Šele po dveh letih pogajanj je uspelo skovati neko pravno formulo, s katero je bila vsaka stran vsaj polovično zadovoljna.

Ta formula se bo v podobni obliki kot prej znašla tudi v novem pogajalskem osnutku. Drugače kakor pred dvajsetimi leti zdaj ocenjevanje veljavnosti pogodbe iz leta 1938 ni več ovira za pogajanja! Vsekakor pa Praga zahteva vsaj moralno obsodbo in anuliranje sramotne pogodbe. Kislo jabolko so vprašanja odškodnine, ki se ponavljajo vse od pogajanj od leta 1971 do 1973.

Dosedanji poskusi, da bi z enim samim podpisom odstranili neljub spomin na nacistične čase s svetovnega prizorišča, so se končali brez uspeha. Niti toliko ni Nemcem uspelo, da bi sporazum s Prago zadevo potisnili nekam v kot. Václav Havel, nekdanji disident, ki je zasedel predsedniški stol v Pragi, je storil nekaj, kar je bilo prej desetletja dolgo nemogoče: izgon treh milijonov Sudetskih Nemcev je moralno obsodil. To je storil že med svojim prvim in simboličnim obiskom v tujini, v Münchnu samem.

Tudi predsednik vlade Marian Calfa je že novembra lani v Bonnu govoril, da ne bi bilo dobro, če bi celotno vprašanje odškodnine zdrknili na raven posamičnih zahtevkov. »Na stvar moramo gledati kot na zaključeno zgodovinsko zadevo«, je menda

dejal premier Calfa. Tudi zunanja ministra Hans-Dietrich Genscher in Jiří Dienstbier sta se strinjala, da bi bilo veliko bolje, če o nasprotujočih si zahtevah ne bi niti razpravljali.

Prav temu pa nasprotujejo tako v Nemčiji, kakor tudi na Češkem in Slovaškem. Praska vlada čuti v okviru predvolilne kampanje naraščajoč pritisk z oblasti odstranjenih ortodoksnih komunistov, ki ji očitajo, da razprodaja nacionalne interese. Bonnska vlada pa tudi ugotavlja, da se kopičijo zahteve pregnancev za poravnavo krivic, ki so nastale leta 1945 in kasneje.

Praga ni toliko zaskrbljena zaradi odškodninskih zahtev, kakor zaradi zahtev glede vračanja posestev in drugih nepremičnin na sudetskem ozemlju. Zelo zaskrbljeno ugotavljajo Čehi na Slovaškem in Moravskem, kakšni problemi so nastali v nekdanji DR Nemčiji, ko je bilo slišati za odškodninske zahteve Nemcev, ki so svojčas zbežali v ZR Nemčijo. O povratku Sudetskih Nemcev bo v novem sporazumu posebno določilo. Gre za željo (tudi poljsko) za sprejem v Evropsko skupnost, kar pa Nemci pogojujejo z individualnim vračanjem investicijsko sposobnih Sudetskih Nemcev na Češkoslovaško.

Tudi v nemškem interesu je, da vlada ne razpihuje razpoloženja med Sudetskimi Nemci, čeprav tudi ne misli pristati na pričakovanja Prage, da bi se pregnanci v celoti odrekli odškodninskim zahtevam.

Kako bodo rešili ta gordijski voz, se ne ve. Najverjetneje se bodo odločili za simbolične akte na eni in drugi strani. Omenjajo »pogled naprej«, investicijsko sodelovanje nekdanjih prebivalcev, ki so ta čas očitno toliko obogateli, da lahko ponudijo razvojni denar in zamenjavo za počasno naseljevanje spornege ozemlja in za neko »vseevropsko« ureditev vsedozdaj sila perečih vprašanj.

Reševanje tega vozla bo odprlo tudi druga vprašanja: kako doseči spravo s češkimi in slovaškimi interniranci v nacističnih taboriščih in s tistimi, ki so bili v tretjem rajhu na prisilnem delu? Rešiti je treba tudi vprašanje že prej obljubljenih nemških kreditov, za katere pa v Bonnu pravijo, da finančni minister Theo Waigel ni prijatelj velikih kreditov. Bolj se zavzema za vseevropsko delitev bremen, saj ne gre samo za Češko in Slovaško, temveč tudi za druge vzhodnoevropske države ter njihove želje, da bi se jim odprlo tržišče držav Evropske skupnosti.

Nova pogodba, tako pravijo v bonnskem kot tudi praskem zunanjem ministrstvu, naj bi bila obsežna, vendar pa obenem zavarovana in zajamčena s ter največ strani. Predvsem pa mora pogodba najti ustrežno pot, da se bo omajala sudetska trma in popustila »zacementiranost« tistih krogov na Češkem in Slovaškem, ki ovirajo nove oblasti pri spravljanju spornega vprašanja z dnevnega reda.

fl

Hrvaška

Med vojno in upanjem

Čeprav je Hrvaška že v vojnem vrtincu, ta dogajanja še niso totalna vojna, ki ni samo mogoča, nasprotno, je zelo verjetna. Po nekaterih ocenah na šestdesetih odstotkih njenega ozemlja potekajo boji, zdaj ne samo med uporniki iz vrst srbskega naroda, temveč tudi armade, ki vse bolj ukrepa avtonomno in ki uporablja skoraj vsa bojna sredstva, tudi letalstvo.

Dvomi, ki so pred Hrvaško, dajejo vse manj prostora iskanju morebitnega razpleta dogodkov. Zdaj je vse samo na eni odločitvi: totalna, vsesplošna vojna ali energična akcija mednarodne skupnosti, ki pa sploh ni odvisna

stvu, v katerem od njega zahteva, da se armada preneha vpletati v dogodke v tej republiki. V njem je tudi zapisala, naj predsedstvo pozove Srbijo, da takoj preneha podpirati oborožen odpor na Hrvaškem in da začne postopek ugotavljanja odgovornosti tistih oficirjev JLA, ki so krivi za protustavno dejavnost v sosednji republiki.

Umikanja ni

Že iz teh nekaj besed iz ultimata predsedstvu Jugoslavije, v katerem je med drugim tudi zapisano, da bo Hrvaška, če ne bodo sprejeli njenih zahtev, »sprejela vse potrebne korake za zaščito

storila, je položaj vse bolj podooben predpoverju totalne vojne in še številnejšim žrtvam. Zaradi tega je čutilo določen nemir v politični, pa tudi v najširši javnosti, ki s strahom pričakuje prihodnje dni. Zadnji rok, v katerem se bo iztekel ultimat, je namreč zadnji dan tega poletnega meseca.

Na tem razponu med vojno in upanjem, kjer je up vse bolj želja kot pa resnična možnost, govori položaj v prid tistih, ki pravijo – Smo že v vojni, vprašanje je samo, kakšna bo njena prihodnja moč. Pa vendar, vsi se sprašujejo, kakšen bo prihodnji korak. V političnih kuluarjih omenjajo splošno mobilizacijo, predsednik dr. Franjo Tuđman pa je v skladu s 101. členom hrvaške ustave dobil pravico sprejemanja uredb z zakonsko močjo. Delno mobilizacijo so že opravili v Sisku, Petrinji in še nekaterih mestih, medtem ko bi za splošno mobilizacijo vendar potrebovali več orožja, ki ga trenutno v sosednji republiki primanjkuje.

Zaradi tega poteka vojna, zdaj predvsem z armado, skozi različne bojkote, prekinitve dobave elektrike, vode in hrane, in na vse druge načine oviranja življenja in dela v vojašnicah. Takšen položaj pa povzroča v javnosti različne reakcije. Veliko vprašanje je, kakšna odločitev bi dobila večinsko podporo med prebivalstvom; to je tudi tema številnih časopisnih člankov in analiz. Zagrebški tednik Danas navaja, da vojskovodje še vedno poveljujejo iz svojih vil v glavnih mestih Hrvaške in Srbije, z Dedinja in Tuškanca, omenja pa tudi tezo, po kateri je vsaka nova žrtev spopadov korak bližja k cilju. Za Tuđmanov ultimat jugoslovanskemu predsedstvu pa Danas pravi, da je »zasejal več strahu med hrvaško prebivalstvo kot pa med tiste, ki bi se morali ustrašiti in se umakniti«.

Očitno je, da so politiko začeli uresničevati z drugimi sredstvi, to je vojno ali, z drugimi besedami, politika je prenehala biti umetnost možnega. Na Hrvaškem gre po svojih lastnih, neznanih in nepredvidljivih poteh, vojna pa je zašla v neznane, divje vode

Hrvaška se pripravlja na totalno vojno in v mestih že imajo pripravljene protioklepne ovire

in nobene stvari ni mogoče napovedati kot rezultat analize. Na prizorišču so čustva. Ali so dovolj vroča tudi pri najširših slojih, da bi odigrala svojo vlogo, bodo pokazali prihodnji dnevi.

Se naprej pa velja ocena, da bi lahko evropsko posredovanje vrnilo stvari v položaj, v katerem bi jih bilo mogoče nadzirati, to pa pomeni, da bi šele popolna internacionalizacija jugoslovanske krize lahko dala upanje za zmanjšanje napetosti ali vsaj za zadrževanje najostrejših vojaških spopadov. Toda povsem jasno je, da bodo av-

zelo grobo in neprijetno vprašanje, kakšna je cena za mir v človeških življenjih. Za nek prihodnji mir, do katerega mora prej ali slej priti. Zdaj si na Hrvaškem številni postavljajo navidezno nelogično vprašanje. Ali je mir odmor med dvema vojnama, ali je vojna obdobje med dvema miroma? Odgovor obstaja in se glasi: odvisno je od tega, s katerega zornega kota gledamo na problem. Iz naslojača miru ali iz bojnega rova?

Druga teza, o kateri se vse pogostejše sliši v novejših hrvaških vojnih analizah, pa

sam pravi razlog za to vojno? Ali lahko tisti, ki se počuti narodnostno ogrožen, uresniči svojo pravico z osvajanjem lastne domovine? Kakor tudi, ali lahko nekdo nekoga drugega prežene iz njegove lastne domovine? Seveda je odgovor na ti dve vprašanji negativen.

Vsi so Kurdi

Negativen v normalnem času; na žalost pa je danes vse drugače, zato so drugačni tudi odgovori na ti vprašanji. Zanimivo je, da so nekateri, predvsem tuji novinarji, ki so že mesece v Zagrebu, že pred letom trdili, da je vojna na Hrvaškem neizogibna. Težko se je strinjati s tezo, da se ni mogoče izogniti ubijanju ljudi, toda tisti, ki so to vojno programirali, očitno mislijo drugače. Za zdaj nima na Hrvaškem nihče časa za takšna razmišljanja; kot trenutno kažejo stvari, je Baranja v rokah pravzaprav velike Srbije, simbol hrvaškega odpora dalmatinsko Kijevo je zasedla armada, Borov selo, Dalj, Vukovar in še nekatera slavonska mesta pa so, čeprav še niso okupirana, brez prebivalstva, saj je pobegnilo, in ne pomenijo nič več drugega kot sliko uničenja in smrti.

Iz Hrvaške je po uradnih podatkih pobegnilo približno 125.000 njenih državljanov; pravijo, da so večinoma Hrvatje, čeprav je to najmanj pomembno. Begunci so ene narodnosti, o tem v tem stoletju pričajo Vietnam, Etiopija, Bližnji vzhod. Vsi so Kurdi. Zdaj pa se postavlja vprašanje, kam se bodo vrnili ti ljudje, oziroma ali se sploh lahko kam vrnejo. Koliko jih je ostalo brez lastnih, s težko muko zgrajenih domov?

Trenutno vprašanje je: ali se vojna na Hrvaškem začne, ali je morda pri koncu? Od odgovora na to vprašanje bodo odvisni ne samo prihodnji dnevi v sosednji republiki, ampak na veliko, veliko širšem območju. **Nino Košutić**

Begunci iz Dalja; nihče pa ne ve, koliko je tam mrtvih

od politične volje sosednje republike. Hrvaška medtem odšteva dneve iz ultimata, ki ga je pred dnevi poslala zveznemu državnemu predsed-

stvom svoje ozemeljske celovitosti in suverenosti,« je razvidno, da si je težko predstavljati kakršenkoli korak nazaj. Čeprav ni jasno, kaj bo Hrvaška

Žrtev letalskega napada

torji načrta o zmanjšanju Hrvaške za najmanj tretjino njene ozemlja kot ceno za njeno odcepitev od Jugoslavije poskušali uresničiti na vsak način. Vojaške operacije očitno potekajo v skladu s takšnimi cilji.

Kakšni so nauki?

Morda se je zdaj prepozno vprašati, ali je bil takšen razplet zares nujen in ali se ni politika mogla zadržati v svojih civilizacijskih okvirjih. Toda iz vsega je treba potegniti nauke. Na primer iz dejstva, v katerega verjame večji del političnih analitikov, da niti Tuđman niti Milošević niti Adžić ne morejo nadzirati položaja in da je ta vsem pobegnil iz rok. Vsakemu, ki bi poskušal duha vojne in smrti vrniti v posodo, iz katere so ga izpustili, pa prav tako grozi velika nevarnost, da se bo tudi sam zapletel v nekaj, iz česar se bo kasneje težko izlekel ali bo moral plačati visoko ceno.

Prav ta nevarnost je hkrati tudi grožnja. Če bi tiste politične sile v Evropi, ki imajo v rokah ključne morebitnega miru, občutile to grožnjo, bo zavlačevanja s praviimi in čvrstimi potezami, med katerimi mnogi vidijo tudi priznanje Slovenije in Hrvaške, daljše od pričakovanega. Postavimo

pravi, da bo vse hujša gospodarska kriza hitro izčrpala vse strani, vpletene v spopad in da bodo hitreje, kot to pričakujemo, bojne bobne zamenjali bobni lakote. Nekateri pravijo, da ima ta teza slabo točko v dejstvu, da so se zelo učinkovito vojskovali narodi, ki so dolgo časa trpeli lakoto in da pri izbiri med kruhom in puško praviloma zmaga druga, čeprav se nam to zdi povsem nelogično. To pomeni, da lakota ne more zaustaviti vojne, lahko pa jo naredi še bolj grobo in krvavo.

Seveda pa številna prava vprašanja nihče niti ne omenja, ko pa bo prišel čas za njih, pa bo zanje, kot navadno, prepozno. Na primer tole: ali vidijo navadni ljudje ne glede, na kateri strani so, en

Pripadniki zbora narodne garde odhajajo v akcijo

Napadalci ne izbirajo ciljev, uničen traktor na mostičku nekje v Slavoniji.

Tretji mednarodni ekološki tabor EKO Ruše '91

Priložnost za ustvarjalno delo

V okviru rednega dela na šolah in fakultetah si učenci in študentje pridobivajo določena teoretična in praktična znanja, ki pa jih med šolanjem oziroma študijem le redko preizkusijo z reševanjem konkretnih problemov. Prav reševanje takšnih problemov in seznanjanje mladih raziskovalcev z metodami raziskovalnega dela sta temeljna namena mladinskih raziskovalnih taborov. Letos je bilo v Sloveniji načrtovana cela vrsta teh taborov, ki so jih nekaj že opravili, nekatere so morali zaradi znanih dogodkov prestaviti, nekaj pa celo odpovedati.

Pred dnevi smo obiskali mlade raziskovalce na tretjem mednarodnem ekološkem taboru Eko, ki je potekal v Rušah.

»Načrtovali smo, da bo letošnji tabor potekal v začetku julija, pa smo ga morali zaradi vojne v Sloveniji prestaviti na sredino avgusta«, je uvodoma dejal vodja tabora Ljubo Gerič, sicer diplomirani inženir kemije in asistent za organsko kemijo na mariborski Tehnični fakulteti. »Za julijski termin se je prijavilo več kot trideset udeležencev, od tega jih je bilo devet iz tujine. Zdaj pa je prišlo v Ruše 21 raziskovalcev in dva iz tujine; eden je iz Latvije, drug pa iz Nizozemske.«

Organizacijski odbor je načrtoval, naj bi tudi letošnji ta-

analize, letos pa so žal morali tabor pripraviti drugače. Kljub temu, da so obseg dela sorazmerno zmanjšali, ni bilo časa za preverjanje tistih rezultatov, ki bi jih radi.

Kako je bilo organizirano delo?

Delo na taboru je ljubiteljsko, zato se nanj lahko prijavi vsakdo. V razpisu je sicer zapisano, da je zaželeno, da ima udeleženec neko predznanje s tega področja. Kot pravi Ljubo Gerič, so se priprave za delo začele že prej, preden so se udeleženci zbrali v Rušah. Vodje posameznih projektov, je poučil, da ti delo kar dobro obvladajo – v vsaki skupini je eden, ki je »strokovnjak« za določeno področje. Vodje so namreč študentje tretjih in čet-

Ljubo Gerič

bor trajal petnajst dni, tako kot prejšnja dva. Zaradi premika v mesec avgust pa so ga morali skrajšati na enajst dni, saj so vezani na uporabo laboratorijev v podjetjih, zavodih in Univerzi. Tako se je tabor začel v nedeljo in traja deset delovnih dni. V prejšnjih so lahko preverili rezultate in opravili kontrolne

Silva Emeršič, študentka 2. letnika Pedagoške fakultete: »Letos sem že drugič na taboru in pravzaprav nadaljujem z raziskovanjem voda reke Drave, ki jo delamo na naši fakulteti. Naša skupina dela biološko analizo potoka Lubnica. To delo me zelo zanima in rada ga delam če bo možnost, bi tudi drugo leto prišla na ta tabor. Na njem res veliko delamo, toda tudi za zabavo se najde čas, predvsem zvečer. Tabor je v bistvu zmes dela, športa in zabave, skratka vsega tistega, kar mladi potrebujemo.«

Raziskovalni tabor potrebuje za svoje delo tudi denar. Tega v Rušah zagotavljajo iz treh virov. Dobijo ga od Odbora za mladinske tabore, ki deluje pri ministrstvu za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, del zagotovi Odbor za mladinske tabore v Mariboru, del pa občina Ruše. Raziskovalci pa so bili predvsem iz Štajerske, Koroške in Prekmurja ter Kamnika.

tih letnikov ali pa absolventje Tehnične ali pa Pedagoške fakultete mariborske univerze, ki delajo v tesni povezavi z mentorji in vodjem tabora. Pred začetkom pravega dela poteka pripravljani seminar za vse udeležence, ki traja dva dni.

Ljubo Gerič pravi, da si pri sestavi skupin prizadeva ohraniti neko stalnost. Tako je v vsaki skupini študent, ki končuje študij, študent, ki je nekje na sredini in študent, ki je šele na začetku študija ali pa srednješolec. Navadno vodja skupine naslednje leto odpade, ker se zaposli; nadomesti ga tisti, ki je bil v njegovi skupini, vanjo pa pride popoln novinec. Tako v skupini ohranjajo strokovnost, delo in organizacija pa sta preprostejša, kot če bi vsako leto morali začeti znova.

Koliko skupin je bilo in kaj so delale?

Raziskovalci so bili razdeljeni v sedem skupin in vsaka je delala svoje delo. Precej je bilo sodelovanja, ker so področja dokaj sorodna, pa tudi način dela naj bi bil interdisciplinaren.

Raziskovali so predvsem vode in gozd v ruški občini. Pri vodah so se lotili reke Drave. Od avstrijske do hrva-

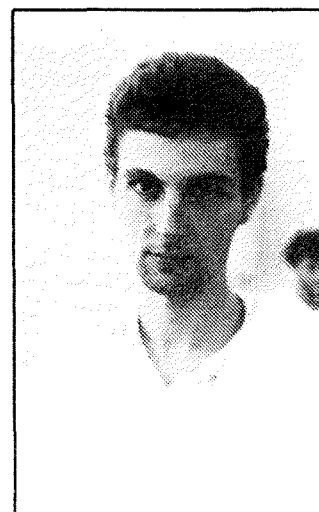
ške meje so na desetih mestih vzeli vzorce vode in vzorce mulja, ki postaja po besedah Ljuba Geriča na Dravi problematičen. Zaradi akumulacijskih jezer je vodotok upočasnen in trdi delci imajo več časa, da se posedajo. Vsi zalivi se zdaj polnijo z njim in praktično niso več zalivi. Ra-

Strokovni posvet

ziskovalci pa so skušali odkriti, kaj vse se odlaga v tem mulju. So to kovine, pesticidi, površinsko aktivne snovi (pralni praški)? Kot pravi Ljubo Gerič, kaj dosti o tem ni znanega, tudi ni pravih standardov, zato je delo težje. Iščejo metode, kako in kaj.

Na vodah v istem delu reke Drave so delali kemijske analize. Tako je ena skupina raziskovala sedimente, druga pa, kaj nosi voda s seboj; ni namreč nujno, da bi se na sedimentih pokazalo, kaj je

v njej. Ta je delala klasične analize (ugotavljanje nitratov, nitritov, amoniaka, alkalnosti in fosfatov, tudi ali je voda alkalna in druge). Pri specialnih, pa so ugotavljali pesticide in nekovine, zaradi večje zahtevnosti pa so jih opravili v sodelovanju z Zavodom za zdravstveno varstvo v Mariboru.

V občini je tudi precej velik potok Lubnica, ki pa je zanje zelo zanimiv. Pojavljajo se različni interesi: da bi postavili male elektrarne, da bi zajeli za tehnološko in celo pitno vodo, ki pa bi jo morali oplemenititi, ker je sicer zelo mehka. Ena skupina je preučevala vodo s kemijskega vidika, druga skupina je bila biološka in je na temelju prisotnosti določenih vrst v vodi ugotavljala kakovostne razrede. V kombinaciji s kemijskim delom so opravili primerjavo in na podlagi tega so dobili sliko kakovosti vode v celotnem toku.

Tudi vodnjaki in gozd

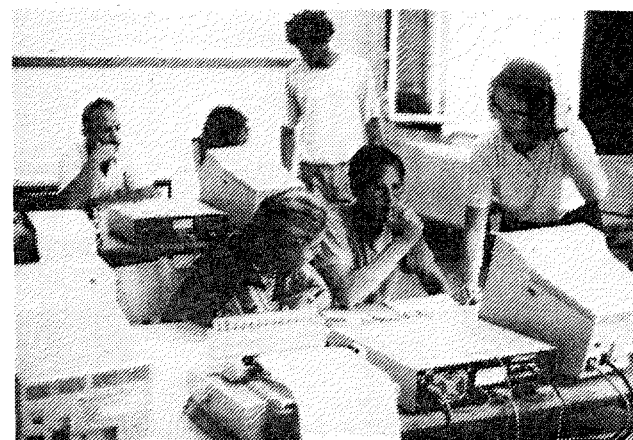
»Največ zanimanja med Rušani pa je pritegnila naša raziskovalna skupina, ki je obdelovala zasebne vodnjake,« poudarja Ljubo Gerič. »V Rušah in tudi vseh drugih krajih, so takrat, ko so gradili vodovode, opuščali vodnjake. Nihče ni znal ceniti te vo-

de, saj so mislili, da bo vse rešila voda iz pipe. Zdaj pa smo si, ko so težave z njo, rekli,« pravi Ljubo Gerič, »dajmo, pogledjmo, kakšno je stanje z vodnjaki. Tako je skupina hodila in kartirala, zdaj pa popisuje te vodnjake in jemlje vzorce vode iz njih. Ljudje nas kličejo in nam sami nosijo vzorce vode. Seveda smo bili pri tem omejeni, ker je bil naš tabor časovno omejen in nekatere stvari lahko narediš, druge pa preprosto ne moreš.«

Dve skupini raziskovalcev sta se ukvarjali z gozdom.

Matjaž Demac, študent 4. letnika kemije na Tehnični fakulteti: »Letos sem prvič na tem taboru in sem kar zadovoljen, tako po strokovni, kot organizacijski plati. Po delu v takšnem taboru začneš drugače gledati določene stvari, ki si jih prej poznal samo s teoretične plati. Zdaj pa moraš teorijo in prakso povezati v celoto. Naša skupina je preučevala vodo reke Drave. Vzeli smo vzorce in določili vse tisto, kar se je v teh pogojih dalo. Če bo možnost, bom prišel tudi prihodnje leto.«

Ena skupina je preučevala prašne delce v lastnih rečah, kar neposredno vpliva na rast dreves. Druga skupina je preučevala objednost drevja. Lovci in gozdarji, se obtožujejo; kdo je kriv za to. Mladi raziskovalci, ki niso obremenjeni niti z enim niti z drugim, so si rekli, pogledjmo, kaj je res. Skupina je hodila po

Kaj je narobe?

terenu in popisuje, kaj je videl. Imela je posebne formulacije in v njih je vpisovala vse, kar je objedeno in kako. Statistika je pokazala, da je v tamkajšnjih gozdovih preveč divjadi in da je odstrel premajhen ter da bo treba nekaj narediti, da ne bo toliko škode na drevju.

Naporen delovni dan

»Program dela je bil dokaj napet in zgoščen,« je nadaljeval Ljubo Gerič. »Raziskovalci so vstajali ob 7.00 in imeli zajtrk. Ob 8.00 so morali biti pripravljeni za odhod na delo: na teren v laboratorij, ali na računalniško obdelavo podatkov odvisno od razporeditve dela. Ob 13.00 so imeli na voljo eno uro za kosilo in še slabo uro za počitek. Ob 15.00 pa se je spet začelo delo. Nato je bila večerja in po njej razprava, kaj so delali, s kakšnimi problemi so se srečevali in to je trajalo do 20.00. Za tem pa so prišle na vrsto družabne prireditve, koncerti, športna tekmovanja in drugo. Obiskali smo tudi

Matej Stergar, učenec 4. letnika srednje naravoslov-

nizatorji tabora pa so pogrešali ljudi iz občine, s katerimi so njihove raziskave življenjsko povezane. Pridejo doktorji znanosti, celo iz Ljubljane, občanov pa ni. O njihovi nezainteresiranosti priča tudi primer iz lanskega leta. Eden izmed raziskovalcev, ki je bil domačin iz Ruš, je poiskal in opisal črna odlagališča v občini. Nato so zastavili široko akcijo, v katero so skušali vključiti čim več ljudi, da bi nesnago počistili. Na žalost pa je prišlo pomagat samo pet domačinov. Priložnost je bila, vendar so se udeleženci čutili opeharjene. Ljudje so sicer čistili svoje kleti, namen

ne šole v Celju: »Na taboru sem letos drugič, prihajam pa zaradi radovednosti. Lani sem se počutil enkratno, zato sem tukaj tudi letos. Sem v skupini, ki določa zamašenost drevesnih iglic. Delo je izredno zanimivo, veliko je sicer gledanja skozi mikroskop, tako da nas pogosto bolijo oči. Veliko je tudi kemičnih poskusov, s katerimi določamo stopnjo klorofila v iglicah. Z računalnikom pa sem se srečal že v šoli, imamo pa ga tudi doma. Seveda bi želel priti tudi prihodnje leto in upam, da me bodo povabili.«

Slovensko Bistrico, kjer smo si ogledali vodarno, videli pripravo vode in obiskali vinski klet. Priredili smo piknik na Pohorju, si ogledali Tovarno dušika v Rušah in Maribor. Življenje je bilo torej pisano; veliko je bilo dela, bilo pa je časa tudi za zabavo in sprostitve. Pohvaliti pa moram vse udeležence letošnjega tabora, saj so bili zelo resni in so z vso odgovornostjo opravljali svoje delo. Včasih so bili celo preveč resni in jih je bilo treba dobesedno metati iz laboratorijev, saj so želeli do konca tabora končati svoj projekt.«

Brez odmeva med Rušani

Tretji mednarodni raziskovalni tabor v Rušah so sklenili prejšnji ponedeljek. Vsaka skupina je predstavila izsledke svojega dela, ne glede na to, kakšni so; temu je sledila kritična razprava. Seveda je ta sklepni del odprt za vse ljudi, ki jih zanima ta problematika. Tako so prišli zgledni strokovnjaki s tega in drugih področij, raziskovalci in orga-

akcije pa je bil očistiti okolje. Tako so lahko odpeljali samo štiri velike tovornjake odpadkov.

Delo v laboratoriju

Ni denarja

»Industrija in gospodarstvo ne uporabljata izsledkov tabora iz preprostega razloga, ker ni denarja. Mi smo dokazali nekatera dejstva, vendar ni nobene akcije, ki bi temeljila na rezultatih naših raziskav. Trdim tudi, da imajo naši izsledki slabši odmev v javnosti, saj jih nihče niti ne zanika niti ne trdi nasprotno. Na to gledajo kot na neko delo, ki ga morajo študentje delati, da ne bi delali kaj drugega. Mi pa nimamo vzvodov, da bi sprožili akcijo. Kljub temu pa naše delo vendarle ni šlo v prazno. Tako so zaprli komunalno jamo za odpadke, odprli smo problem vode, ki v Rušah ni zadovoljivo rešen in se bi se kaj našlo. Letos pa smo vzbudili, kot sem že povedal, veliko pozornosti s popisovanjem vodnjakov. Začetek torej je in upamo, da bo v prihodnje še bolj;« je ob koncu dejal Ljubo Gerič.

Bojan Kuntarič

Sime zbira in komentira

Trdovratno po starem

Na zadnji seji predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije je novi predsednik (delegat borbovske organizacije Kosova) upokojeni generalmajor Dušan Lazić med drugim izjavil (navajam po YU-Panorami št. 1501, 1. avgusta):

»Dolazim na ovu odgovornu dužnost u veoma složenoj i teškoj situaciji po budućnost Jugoslavije, u kojoj se naziru elementi građanskog rata koji može da eskalira. Nedavno su donete odluke u parlamentima dveju republika o samostalnosti, bez zajedničkog dogovora i sporazuma sa ostalim republikama u okviru Skupštine SFRJ i ostalih organa federacije – u vreme kada je izvršen napad TO Slovenije na jedinice JNA, koje su izvršavale zadatke na osnovu ustavnih obaveza za zaštitu integriteta Jugoslavije (podčrtal Sime).

U dalju sudbinu Jugoslavije umešali su se inostrani faktori sa različitim namerama i interesima a sve u cilju ugrožavanja integriteta zemlje.

Neke političke, navodno demokratske stranke, sve očiglednije se identifikuju sa ovim inostranim krugovima, radi sebičnih interesa, ne vođeci računa o dugoročnim interesima svojih naroda i narodnosti.« (konec navedbe)

Z navedenimi »argumenti« je novi predsednik Dušan Lazić pri meni opravil, ker je povsem očitno, da ga je čas povozil...

O navedeni seji je poročal Lj. Vasković (navajam po isti številki YU-panorame).

Dali i kako se može razgovarati s onima, koji se ponasjaju tako kao da je demokracija samo ono što oni misle. Kako se naći sa onima na zajedničkom zadatku koji imaju potpuno suprotna gledišta prema ostalim borbicima, Jugoslaviji i JNA. Ne treba imati iluzije, da tako ne misle, kao njihovo rukovodstvo, svi slovenački borci. Gde su u Sloveniji oni borci koji ne misle kao vladajuća klika. Zašto se ne oglase u javnosti? (podčrtal Sime)

Umerenija struja u saveznom boračkom Predsedništvu podržala je stav da ipak treba sačekati pismo boračke organizacije Slovenije. Čak smo uvereni da bar deo boračke organizacije ne misli kao njihovo boračko rukovodstvo.

Mi smo se u ratu borili za ovu i jedinstvenu Jugoslaviju i pojedini učesnici NOR u saveznom Predsedništvu ne mogu da prihvate da njihovi ratni drugovi iz Slovenije danas misle drugačije. (podčrtal Sime)

Na 17. strani pa je objavljeno pismo RO ZZB NOV Slovenije, ki ga je prevedel S. Nikolić. Naslov članka: SUBNOR Jugoslavije ne predstavlja borbe Slovenije, podnaslov: Svojim stavovima iz Pisma Savezni odbor SUBNOR Jugoslavije je sam sebi oduzeo pravo da zastupa i predstavlja učesnike NOR iz Slovenije.

Na slavnostni akademiji v počastitev 50-letnice vstaje je govornik Radomir Raško Vukosavović med drugim dejal (navajam s 16. strani):

»Ako tražimo sličnosti ove situacije i one od 1941. godine, ona je, pre svega, u tome što su i danas na svezi šovinističke, separatističke snage i zastupnici tuđih interesa.

Sa najdubljim bolom i ogorčenjem doživljavamo nevine žrtve događaja u Sloveniji, a posebno ubistvo naših dječaka u uniformi JNA, u trenutku, kada su bili na izvršenju zadataka koji im je postavilo državno rukovodstvo. Tražimo i očekujemo osudu odgovornih za taj zločin koji je, vjerujemo, svjesno pripreman i hladnokrvno izvršen.« (konec navedbe)

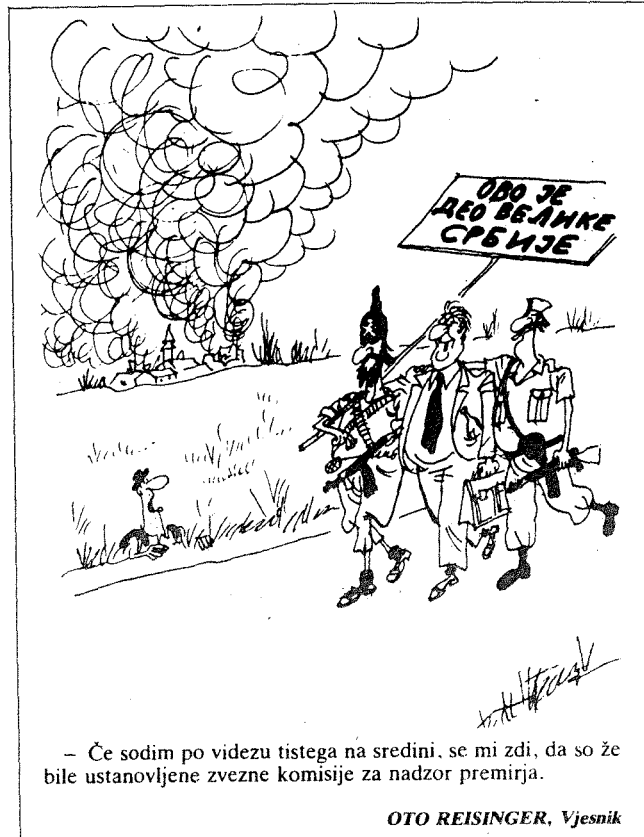
Seveda je svoj piskrček gnojnice za polivanje Slovenije primaknila tudi gospa Spomenka Vlatković, direktorica in glavna urednica glasila jugoslovanskih borcev, na 3. strani omenjene številke:

Slovenačko rukovodstvo je naravno, taj rat želelo. Armija nije jer ne bi najavila svoj dolazak i nacrtala maršrutu svog kretanja. To bi ratni stratezi, stari generali, stari

ratni komandanti, stari vukovi morali najbolje znati. Otud iznenadenje.

Još jedan potez koji preliva čašu ovih naših ludosti – SUBNOR Slovenije ne priznaje SUBNOR Jugoslavije« (konec navedbe).

Našel sem še nekaj »cvetk«, ki jih bom prihranil...

– Če sodim po videzu tistega na sredini, se mi zdi, da so že bile ustanovljene zvezne komisije za nadzor premirja.

OTO REISINGER, Vjesnik

Generali spravili Jugoslavijo na kant!

V tržaškem Primorskem dnevniku sem 10. avgusta našel zelo zanimiv gospodarski dopis iz Slovenije. Vojna in stroški, odkoder delno navajam.

Dogodke v Jugoslaviji bi morali temeljiteje ovrednotiti predvsem z gospodarske strani. Ni namreč možno mimo dveh temeljnih ugotovitev in sicer najprej, da je prišlo do vojne v državi v tistem hipu, ko bi moral začeti delovati trg kapitala, delovne sile, blaga in znanja, in nato, da bodo finančne in materialne posledice takšnega vojnega izogi-

banja reform neprimerno dražje, kot če ne bi imeli sploh nikakršne reformne gospodarske politike in bi pustili stvari svojim tokom.

Jasno je, da se skuša določena politična skupina obdržati na oblasti z vojaško močjo in je v ta namen uporabila vsa sredstva: od nacionalnih čustev do nadzvočnih lovcev mig-21. Velika politična goljufija, kot je zapisala celo beogradska Ekonomska politika, bo stala samo letos Ju-

izpred desetih let in več, lahko samo ugotovimo, koliko časa bodo gospodarstva, ki delujejo v okviru jugoslovanskih mej, morala porabiti, da bodo spet prišla v »normalne okoliščine«.

Že iz letošnjih statističnih podatkov lahko sklepamo, da bo zaradi vojne obseg industrijske izdelave močno skrčen (ocene govorijo o 30 do 50-odstotnem padcu) in da tudi kmetijstvo ne bo tako uspešno kot lani: narodni dohodek se bo najbrž močno zmanjšal, kar za polovico oziroma za 30 do 40 milijard dolarjev. V okviru tega so nekatere izgube že povsem zanesljive. Izpad (neposreden) pri turizmu bo vsaj dve milijardi dolarjev. Letos zdomci ne bodo v domovino nakazali niti marke svojega zaslužka (do zdaj je tok kapitala povsem obraten), lani pa so prislužili za jugoslovanske potrebe 3 milijarde dolarjev.

Zaradi vojne so se devizne rezerve države že močno zmanjšale, za več kot dve milijardi dolarjev. Ekonomska politika je izračunala, da je bilo za aktiviranje policijskih, teritorialnih in podobnih formacij porabljeno v državi od 2 do 4 milijarde dolarjev, za nakup orožja pa od 6 do 8 milijard dolarjev. Koliko stane angažiranje jugoslovanske armade, je težko zračunati, že v miru pa je bilo za vojaštvo porabljeno nekaj odstotkov narodnega dohodka, zdaj pa je 45 milijard dolarjev vredna vojaška oprema v neprestanem gibanju in pripravljenosti, kar pomeni da bodo šli stroški v milijarde dolarjev.

Z vojno so se raztrgale najrazličnejše gospodarske enote in celote, ki jih bo iz starih ali novih delov treba spet sestaviti, stroški nasilnega razbitja in ponovno sestavljanja pa so neizračunljivi, a zelo veliki.

Sem je treba prišteti tudi neposredno škodo, ki nastaja zaradi vojaških operacij (podreite hiše, razrite ceste, onesposobljeni objekti gospodarske infrastrukture). In nazadnje, neprecenljivo bogastvo je bilo izgubljeno s padlini in ranjenimi v vojaških spopadih, ki pa pri nas navadno nima prave vrednosti, po znatnem južnem reku: Eden manj, kaj pa potem, bo za druge več kruha!

Kaj pa potem ko se bo vse izkazalo za goljufijo? Revščina, gospodarsko nazadovanje, solze in znoj, morda celo lakota!

Naj sklenem: pobesnelim vodilnim generalom in admiralu (vse poznamo po imenih in priimkih) je treba brezpozorno pristriči peruti, še preden ostanek Jugoslavije spravijo povsem na kant! Vprašanje je le, kdo naj to stori. Po še veljavni ustavi iz 1974. bi moralo to storiti Predsedstvo SFRJ. Toda dokler bo tam imel Milošević kar štiri (tri plus enega) glasove, je moja, sicer povsem upravičena zahteva, precej donkihotska...

Pa vendar bo to moral nekdo storiti. Naši generali vse preveč posnemajo zelo zapravljivega francoskega cesarja Louisa XV., ki mu pripisuje rek: »Amprè mio, le deluge«, ali naše »za menoj se lahko zgodi tudi sam vesoljni potop.«

O taki perspektivi vojne v Jugoslaviji, ki je po trditvah generalov sploh ni, se generali sploh ne želijo pogovarjati.

Umirjeni in ugledni hrvaški akademik prof. dr. Dušan Bilić je pred kratkim izjavil: »Sjećam se riječi jednog

člana Predsjedništva iz 1982. koji mi reče: »svi se mi u Predsjedništvu pribojavamo onog s epoletama!« (Zagrebski Slobodni Tjednik, 1. avgusta, 4. stran.

Vrsta porazov obrambnega ministra

»Jastrebo« vladajoče HDZ prof. dr. Šime Đodan je bil dobra dva meseca obrambni minister vlade Hrvaške.

Ta pomemben položaj je zasedel, tako govorijo in pišejo na Hrvaškem, zaradi svojih gromoglasnih predvolilnih govorov, na katerih je zagotavljal, da bo nova hrvaško-srbska meja na Drini, da bo na srbski Romaniji vihrala hrvaška zastava s šahovnico. To je tudi obljubil za rodni Benkovac v takoiimenovani »SAO Kninski krajini«, kjer popolnoma vladajo prosluli Martićevi policaji.

Šime Đodan je tudi obljubil, da bodo Hrvati, ki živijo na vseh celinah, Hrvaški, takoj ko bo tam zmagala Tudenova HDZ, ročno priškočili na pomoč in »Lijepi naši...« poslali kar 120 (stodvajset) milijard dolarjev. HDZ je sicer pomembno zmagala, dolarjev pa ni od nikoder...

V kratkem času, ko je bil Đodan hrvaški vojaški minister, je njegova vojska doživela vrsto porazov v vzhodni Slavoniji, v Baraniji, na Baniji, na Kordunu in seveda v Kninski krajini. »Jastrebo« Šime pa v navedenem času ni doživel niti ene samcate zmage, kar je sila redek primer.

Zato ni presenečenje, da se je nova hrvaška vlada, ki jo vodi dr. Gregurić, odrekla ponudbam dr. Šimeta Đodana, ta pa se je zatem začel spopadati v hrvaškem saboru. Za prvo žrtev si je izbral predsednika Sabora dr. Žarka Domljana. Očital mu je, da se obnaša »kot faraon«, kar je za moje pojme umirjeni dr. Domljan preveč tolerantno požel.

Šimetovega padca ni preprečilo niti njegovo redno romanje k tradicionalni zaščitnici hrvaškega naroda Gospej sveti Bistriški, ki je nanj pozabila tako kot na ves hrvaški narod v njegovi najhujši preizkušnji... Neizprosno je namreč dejstvo, da pravoslavni četniki ob sodelovanju Srbske armade (nekdanje JA), kljub sklenjenemu premirju, iz dneva v dan zasedajo nove kose hrvaškega ozemlja! Njihov cilj je doseči že napovedano razmejitevno črto med Hrvaško in veliko Srbijo: Virovitica, Petrinja, Karlovac, Biograd na moru.

Sele s te črte se je »vožd« Milošević pripravljen pogajati...

Pri tem ni brez zaslug tudi dr. Šime Đodan, ki je bil dva meseca hrvaški vojaški minister!

Ob stoletnici Tina Ujevića

Te vrstice se bodo malo razlikovale od mojega običajnega pisanja. Namenjam jih v spomin priljubljenemu hrvaškemu pesniku Tinu Ujeviću ob stoletnici njegovega rojstva.

Rodil se je 5. julija 1891 v Vrgorcu, umrl pa 12. novembra 1955 v Zagrebu.

Za poskušino nudim enega od Tinovih epigramov:

PREKLETSTVO

Na Hrvata zemlju prokletstvo je palo, ima preveč naprednjaka, a napretka malo!

Vaš Šime

Odmevi

Anton Drobnič še vedno buri duhove

Izid prve številke glasila Nova slovenska zaveza in prizadevanja za ustanovitev društva z enakim imenom še vedno vznemirja vso napredno slovensko javnost, še posebej pa nekdanje partizane. Tudi v minulih dneh je v naše uredništvo prišlo precej pisem, v katerih občinski odbori, krajevne organizacije in odbori skupnosti borcev partizanskih enot ogorčeno protestirajo proti napovedanemu oživiljanju domobranskih idej.

Odbor skupnosti borcev 5. SNOUB Ivan Cankar je na nedavni seji podprl zahtevo RO ZZB NOV Slovenije in vseh naprednih Slovencev, da se prepove ustanovitev in delovanje Nove slovenske zaveze (NSZ) in da odpokličejo Antona Drobniča, kot vodilnega ideologa NSZ, z mesta javnega tožilca Republike Slovenije. V svojem protestu so cankarjevci tudi zapisali, da oživiljanje domobranstva, te strahotne prikazni preteklosti, je močno obremenjuje našo družbo, znižuje že doseženo raven svobode, človekovih pravic in demokracije v Republiki Sloveniji. Ustanavljanje NSZ pa je po njihovem mnenju še en poskus več, da bi umazali slovensko

NOB in partizane, da bi prevrednotili zgodovinska dejstva in rehabilitirali kvislštvo. Bojijo se tudi, ali nas bo Evropa, ki je zgrajena na jasnih protifašističnih temeljih, hotela sprejeti, če bomo ohranili profašistične organizacije ter na vodilne državne funkcije imenovali posameznike, ki so prisegli Hitlerju in se skupaj s fašisti in nacisti borili proti slovenskemu narodu.

Zahtevam o takojšnjem odpoklicu Antona Drobniča se v svoji izjavi pridružujejo tudi borci iz občine Črnomelj. Poudarjajo, da so njihovi člani na številnih sestankih izrazili ogorčenje zaradi izida glasila NSZ, še posebej pa jih je ogorčil uvodni članek, ki ga

je napisal republiški javni tožilec Anton Drobnič, ki je žaljiv, ne samo za borce in žrtve fašističnega preganjanja, temveč za ves slovenski narod.

Odbor skupnosti borcev 31. divizije, na kateri so bili delegati te skupnosti, njenih štabnih služb in enot, je sprejel izjavo, v kateri se tudi pridružuje zahtevi, da se ne dovoli delovanja društva NSZ in da se razreši dolžnosti republiški javni tožilec Anton Drobnič. Med drugim je odbor v izjavi zapisal, da je ustanavljanje društva nekdanjih domobrancev, ki so bili podrejeni SS in gestapu, v nasprotju s sodnim procesom v Nürnbergu, kjer sta bili ti dve organizaciji razglašeni za zločinski in obsojeni. Oživiljanje organizacij, poudarjajo v izjavi, ki združujejo pripadnike fašističnih organizacij, je v vseh demokratičnih in civiliziranih državah prepovedano.

Protestom proti delovanju društva NSZ se pridružujejo tudi člani krajevne organiza-

cije zveze združenj borcev NOV iz Grosuplja, ki tudi zahtevajo odstop Antona Drobniča. Čudi pa jih odnos slovenske oblasti do protestov v javnosti, saj se ta očitno ne zaveda, da imajo nekdanji partizani še vedno vpliv na volilce, kar bi lahko vplivalo na rezultate pri naslednjih volitvah.

Nameravana ustanovitev Nove slovenske zaveze grobo žali udeležence NOV iz rudarskih krajev, pravijo člani borbovske organizacije iz Trbovelj. Tudi oni zahtevajo, da je treba prepovedati delovanje tega društva in odpoklicati Antona Drobniča z mesta republiškega javnega tožilca. V svojem pismu pa tudi predlagajo, naj republiški odbor ZZB NOV Slovenije prek borbovskih organizacij zasnuje enoten predlog udeležencev NOV, kako naj se v ustavi republike Slovenije opredeli zgodovinski pomen narodnoosvobodilnega boja v protifašističnem boju v letih 1941-1945 in ga predstavi slovenski javnosti in republiški skupščini.

B. K.

Gospa Julka je pripovedovala

Mir in svoboda – največji dragocenosti

Bilo je naključno srečanje. Pri sosednji mizi je »zapela« tista pojoča govorica.

»Vi ste pa iz Idrije,« sem se razveselila.

»Kak vjeste,« je še bolj zavila in se pristrčno nasmejala. V tistem tednu prijateljskega počitnikovanja so se med gospo **Julko Likar iz Renč**, kamor se je preselila že 1972, in menoj spletle neke posebne vezi. Rada sem klepetala z njo, pogovor je lahko stekel o čemerkoli že. Presenetili so me njena strpnost, mir, toplina, izreden spomin in bistrost. Nikoli ne bi verjela, da se že bliža osemdesetim! Ko mi je povedala, da je bila med drugo vojno v Ravensbrücku, sem bila še bolj začudena. Kot da je v življenju doživljala le peke stvari, se mi je zdelo. A tudi ko mi je pripovedovala o tistih strahotah, je govorila o vsem z blagim, čeprav večkrat zadrgnjenim, žalostnim glasom. Na podlagi njene pripovedi sem segla po knjigi Ravensbrück, ki sta jo pripravila Erna Muser in Vida Zavrl že 1971, dopolnjeno pa vam predstavljam.

★ ★ ★

Gospa Julka se je rodila kot deveti otrok v zelo revni družini. Njen oče je v 1. svetovni vojni izgubil nogo, zato je prevzel gostilno. Poročil se je bolj pozno, a otrok je bilo vseeno dovolj. Zelo si je želela postati učiteljica, a se je njeno šolanje moralo končati v osnovni šoli in še to italijanski, saj je Idrija od 1. svetovne vojne pa do razpada fašistične

Italije spadala pod njihovo oblast. Mlada se je poročila na gostilno Pri Lužniku in rodila štiri otroke: tri fante in nazadnje hčerko, pri kateri sedaj tudi živi. Mož je bil zaposlen v Jugoslaviji, a se je vrnil in bil, ker ni bilo mogoče najti drugega dela, deset let za mežnarja.

»Pa ga je gospod lepo okrog prinesel,« je bila še zdaj jezna. »Je zapisal, da je delal le po potrebi in mu tako tistih let niso šteli v pokojnino.«

Leta dvainštiridesetega je rodila zadnjega otroka, že naslednje leto pa so Italijani moža poslali v »specialni« bataljon. V Akvilo.

»To so bili bolj interniranci kot vojaki«, mi je pojasnila.

»Bili so sicer v uniformah, a brez orožja. Delali so kakšne gozdne poti in podobno. Od tam so ga poslali v Sardinijo, kjer so skoraj vsi zboleli za malarijo. Ob razpadu Italije so jih poslali na Korziko, od koder se je šele lahko oglašil. Postal je ujetnik zavezniške vojske in se je vrnil šele za menoj, ves izčrpan od malarije in vsega hudega. Zato je tudi tako zgodaj umrl.«

Za vse sem bila sama, s štirimi otroki, pa sem vseeno delala za našo stvar,« je rekla s ponosom.

Jutro, polno more

Ko so v Idrijo prišli Nemci, so takoj pokazali svojo ostrino in bes. Že prvi dan so začeli požigati in takoj so ustrelili štiri talce. Nekdo izmed belih jih je izdal, trinajset so jih naenkrat

aretirali, same sorodnike. Sami aktivisti OF. Tudi ona je bila med njimi. Tudi župnik je s prižnice takoj po tem, ko so jih odpeljali v zapor, oznanil, da so zaprli ljudi, ki so se ukvarjali s politiko in jim zagrozil.

»Bilo je 21. februarja 1944, ob sedmih zjutraj. Vso noč je pokalo, pa smo

Julka Likar

bili vsi pokonci. Ko so prišli do naše hiše, so začeli razbijati po vratih. Slišali smo nemško govorico in nekoga, ki je vmes govoril slovensko. Bil je v resnici naš obveščevalec, Koroški Slovenec v nemški službi, ki je mami kasneje povedal, kdo nas je izdal.

Ko sem odprla vrata, so mi grobo ukazali, naj se brž odpravim. Otroci so začeli jokati. Najstarejšemu je bilo sedem, najmlajši pa dve leti. Same sem morala pustiti. In tisti njihov pretresljivi, prestrašen jok me je spremljal ves čas; koder sem hodila, sem jih slišala. Ničesar nisem zvedela o njih, od tistega jutra pa do 31. avgusta 1945, ko sem jih

spet lahko objela. Nobene pošte. Enkrat mi je pisala svakinja, pa so ji pismo vrnili, češ da me ni. Sploh se je raznesla vest, da sem v taborišču umrla. Pa nisem, vidite. Človek prenese več, kot misli, da lahko,« si je otrla solzo, ki ji je pritekla ob spominu na najhujše, na tisti jok svojih štirih otrok, ki ga nikoli ni mogla pozabiti.

Šele naslednji dan mi je lahko pripovedovala naprej.

Najprej so bili štiri dni zaprti v idrijskem gradu, kjer niso dobili ne jesti ne piti. Tisti, ki so prinesli kaj s seboj, so delili tistim, ki niso imeli ničesar, da so vsi preživeli. Peti dan so jih naložili na tovornjake in jih odpeljali v Ljubljano. Najprej so bili zaprti na sodišču, potem še pet tednov na Poljanskem nasipu. Šele tu so jih zaslišali. Navzkrižno pri močni žarnici. Ne, nje niso topli, bila je prva na vrsti. Spomni pa se, da se je oče ves tresel, ko je prišel ven.

»Posebno smo se bali zloglasnega Simona. Kadar je prišel on, smo morali biti v trenutku postrojeni na dvorišču. Iz tretjega, četrtega nadstropja posebno starejšim ni bilo lahko, kako šele mojemu očetu, ki je bil z leseno nogo. Pa so ga kar porinili po stopnicah in obležal je tam, da so ga potem odpeljali v bolniško sobo. Jeseni štirinštiridesetega so ga poslali domov, naslednje leto pa je za posledicami vsega hudega umrl. Doma je ostala samo skoraj čisto slepa mama,« ji je bilo očitno hudo zanje še danes.

No, ostale so 6. aprila naložili v živinske vagone in jih odpeljali – v Ravensbrück! Moške so že prej ločili od njih.

V knjigi zvem, da je bilo taborišče kakih 85 km od Berlina, dva kilometra od mesteca Furstenberg, kjer je bila tudi železniška postaja za to zloglasno taborišče.

Sprejem

»Ko so nas nagnali dol, je bila tam množica. Napravili so špalir, skozi katerega smo morale. Pljuvali so po nas, nas zmerjali, kamenjali... Potem smo hodile kakšne četrte ure in že od daleč opazile velika vrata, nad njimi pa v nemščini velik napis: Delo osvobaja! Ob vhodu smo videli kupe peska, ki so ga zapornice prekladale z enega kupa na drugega. Povsod bodeča žica, straže, čuvajnice na vogalih, vojaki z daljnogledi, brzostrelkami... Ravno takrat je ena skupina sestrskih in izmučenih žensk stala v apelu. Smo takoj vedele, v kaj smo prišle,« je nekajkrat pokimala, kot da še vedno gleda prizor.

Iz knjige sem zvedela še več:

Taborišče je bilo v obliki pravokotnika s stranicami, dolgimi približno po sto in dvesto metrov. Obdajalo ga je nad štiri metre visoko obzidje, zgoraj in na notranji strani prepleteno s sedmimi vrstami žice z električnim tokom visoke napetosti. Na obzidju so bili stražni stolpi, v njih esesovski stražarji. Ponoči so taborišče razsvetljevali močni žarometi. Taborišče so morali trikrat povečati in obzidje prestaviti za več kot sto metrov, pa je bilo pozneje še vedno pretesno. Sem je sodil »appel/platz«, ki je šel od vhodnih vrat globoko v taborišče, zborni prostor, kjer so jetnice stale najmanj trikrat na dan, včasih po ure dolgo,

v vročini in mrazu, tu so odločali za delo, za smrt... V taborišče so sodile samice, temnice, kjer so jih puščali ob kruhu in vodi ali pa brez vsega, sem je sodilo kaznovanje, petindvajset, najraje pa štirikrat petindvajset udarecev... Po letu trinštirideset se je Ravensbrück lahko pohvalil s krematorijem z dvema pečema, naslednje leto so dobili še eno in ob bunkerju uredili zaplinjevalnico, poleti štirinštiridesetega so zgradili veliko mrtvašnico, ki je bila hkrati secirnica... Počasi je nastalo celo malo mestice s precej nad sto barakami, brez tistih za SS in paznike.

30. aprila 1942 je bilo tu 2.500 jetnic, februarja petinštiridesetega 46.000, tik pred evakuacijo 28. aprila 1945 je bilo v samem Ravensbrücku okrog 18.000 jetnic!

Gospa Julka je še pripovedovala: »Nagnali so nas v veliko kopalnico. Tam smo tudi prespale, kakor je katera mogla. Drugi dan smo se morale do golega sleči. Tudi pred svojimi otroki. Spomnim se neke Grosupeljčanke, kako je od sramu jokala pred svojo hčerjo. Takrat so nam vzeli vse: dostojanstvo, čast, ponos. Ne samo predmetov. Večino so tudi do golega ostrigli. Potem so nam dali lagerske obleke: hlače in srajce, vse umazano, okrvavljeno...«

To je bilo 17. aprila 1944. V knjigi preberem, da so takrat pripeljali trinosemdeset protifašistk iz Slovenije in Italije (vse Slovenke), ki so dobile številke od 34.877 do 343.922. Nagnali so jih v barako številka 32, pred tem pa je vsaka dobila svojo številko namesto svojega imena!

Ob 50-letnici požiga Rašice

Vas je gorela, mladina pa je pela slovenske pesmi

Rašica je gručasta vas na prisojni planjavi rašiskega hribovja. Nemški okupator je Rašico požgal 20. septembra 1941, njene prebivalce pa izgnal na Hrvaško. V spomin na požgano vas Rašico – prvo vas na Slovenskem, ki jo je nemški okupator požgal, stoji spomenik pod vasjo. Gorska cesta pod skalovjem pelje proti Vrhju Rašica, sedaj Vrh Staneta Kosca. Pod Vrhom je planinski dom Rašica, kjer je vzdignjena spominska plošča: v spomin ustanovitve Rašiske partizanske čete 28. julija 1941. Na Vrhju Staneta Kosca stoji razgledni stolp v spomin na ustanovitev Kamniškega partizanskega bataljona, 17. avgusta 1941, od koder je razgled po vsej Gorenjski tja do Triglava, preko Ljubljanskega barja do Krma in proti Dolenjski; gostoljubnost prebivalstva in prečudovit razgled sta že v stari Jugoslaviji privabljala izletnike iz bližnjih krajev in Ljubljane, danes pa prihajajo ljudje na Rašico tudi zato, da obujajo spomine na zgodovino iz narodnoosvobodilnega boja.

Tone Kreč iz Rašice, že pokojni, je o zgodovinskih dogodkih, ki so se odvijali v letu 1941 na Rašici, pripovedoval:

»Nad vasjo Rašico je bila konec julija 1941 ustanovljena ena izmed prvih partizanskih čet na Gorenjskem. Imenovali smo jo Rašisko četo. Njen komandir je bil naš vaščan Stane Kosce. Tedaj, ko je kapitulirala jugoslovanska vojska, mi je dejal: Poglej, tam gori nad našo vasjo, tam bomo pod vodstvom komunistične partije ustanovili svojo vojsko, ki ne bo nikdar kapitulirala, kakor je sedaj jugoslovanska vojska. Za našo slovensko zemljo se bomo borili vse dotlej, dokler ne bomo izgnali poslednjega okupatorjevega vojaka. Zato tudi ni bil slučaj, da je bila prav nad našo vasjo Rašico ustanovljena Rašiska partizanska četa 28. julija 1941.

Po oboroženem napadu Šmarnogorske partizanske

skupine (22. julija) na izdajalca Franceta Znidaršiča, nekdanjega jugoslovanskega orožnika, tedaj uslužbenca okupacijske policije v Šmartnem pod Šmarno goro, je nemška okupacijska policija aretirala v dneh od 23. do 25. julija petindvajset pripadnikov Osvobodilne fronte z območja takratne občine Šmartno pod Šmarno goro, med katerimi je bil tudi Stane Kosce. Nemška policija ga je zajela v Zgornjih Gameljnah, pri sorodnikih, kjer je tiste noči med 14. in 25. julijem prenočeval. Še isti dan je pobegnil iz policijskega zapore v župnišču v Šmartnem; skočil je skozi okno prvega nadstropja, nato preskočil cerkveno obzidje in pribežal na Rašico. Za njim so prišli borci Šmarnogorske in Črnuške

partizanske skupine, nato še partizanski novinci iz Gameljna, Črnuča, Pirniča, Skaručne, Tacna, Šmartna pod Šmarno goro in Šentvida nad Ljubljano. Tedaj so ustanovili Rašisko partizansko četo. Za komandirja so izvolili Staneta Kosca, za komisarja pa Mileta Špacapana s Črnuča in zaprisegli, da se bodo borili za osvoboditev slovenske zemlje do zadnje kaplje krvi.

Velika pomoč

Rašičani smo partizanom pomagali na razne načine. Borci so v nočnih urah prihajali v vas, kjer so se oskrbovali z vodo iz Jagočevega vodnjaka, mleko so jim dajali Koščevi, skladišče za hrano so uredili v naši sušilnici za sadje; partizanska javka za četo pa je bila najprej pri

Koščevih, nato pa v naši hiši pri Krečevih. Po požigu hiše Petra Kosca (brat Staneta Kosca) so borci od nekod tja prinesli radio sprejemnik, ki so ga poslušali v poznih večernih urah.

Partizani so se v rašiskih gozdovih počutili zelo varno, kajti Nemcev na Rašico vse do konca avgusta ni bilo. Prvič so prišli takrat, ko so partizani iz trgovine izseljenega trgovca Juvana iz Srednjih Gameljna odnesli večjo količino živil in drugega materiala. Takrat so Nemci pregledali na Rašici vse hiše in skednja, toda našli niso nič in tudi zvedeli niso ničesar o partizanih, četudi so nam grozili s požigom vasi in ustrelitvijo.

Vsakodnevne sabotažne akcije (napadi na nemške avtomobile in streljanje izdajalcev) so nemškega okupatorja opozarjale, da imajo opraviti z resnim sovražnikom. Zato so v vas Rašico poslali vohuna. Nekega večera, v zadnjih dneh avgusta, je prišel k Petru Koscu na Rašico neznanec, ki mu je rekel, da je oficir jugoslovanske vojske in da bi se rad priključil partizanom na Rašici. Še isti večer sta krenila na pot proti partizanskemu taborišču Rašiske partizanske čete. Ko sta se drug za drugim vzpenjala pri Vrhju Rašice, je Petra prešinila misel, kaj če je ta oficir nemški vohun. Naenkrat se je navidezen oficir obrnil proti Petru, da bi mu iztrgal puško z rame. Tedaj ga je Peter

zgrabil za vrat, vendar ga je moral izpustiti, ker ga je ova-duh ugriznil v roko, nato pa je izginil v temno noč. Petru, očetu devetih otrok, sedaj ni kazalo drugega, kot da se je še isto noč priključil borcem Rašiske čete.

Grožnje, uničevanja in internacije

Ni bilo dneva ne noči, da ne bi prišli Nemci na Rašico; partizanom so postavljali zasede, nam pa grozili z najhujšim. V noči med 29. in 30. avgustom je na Rašico prišlo okrog 150 nemških policistov; obkolili so vas, ob robovih rašiskih gozdov pa postavili zasede in streljali v prazno vso noč. Ko so odšli z Rašice, so z zažigalnimi bombami razrušili Koščevo, Krečovo, Dežmanovo in Okornovo hišo, s seboj pa odvedli gostilničarja Franca Kneza, Ivana Dežmana in Franca Okorna, ker jim niso hoteli povedati

za taborišče Rašiske čete. Tisto jutro, 30. avgusta, so okupatorjevi policisti porušili tudi hišo komandirja Rašiske čete Staneta Kosca v Zgornjih Gameljnah. Dne 3. septembra je v vas Rašico prišlo okrog 80 nemških policistov in prisilili ženo Petra Kosca, Micko, mojega očeta Antona Kreča in mene, da bi jih pripeljali do taborišča Rašiske čete. Z njimi je bil tudi že nam znani vohun, ki se je posebno odlikoval s surovostjo; med potjo nas je pretepal in psoval. Ko smo prišli na Vrh Rašice, smo Nemce usmerili v nasprotno smer, kjer so taborili partizani in tako Nemce privedli v naselje Dobeno pod Rašico. Tudi na Dobenu Nemci niso dobili nobenih podatkov o partizanih. Pozno v noč smo se vrili na Rašico. Ob povratku v dolino so policisti vrgli zažigalno bombo na Juvanovo hišo, s seboj pa so odvedli ženo partizana Petra

Pogled na gorečo vas Rašico

»Nikoli je ne bom pozabila 34.922! V nemščini sem jo morala povedati ničkolkokrat. Kjerkoli sem bila, me je spremljala. Ta številka sem bila jaz, Julka Likar iz Spodnje Idrije!«

Globoko pretresena je vrgla ven svojo bolečino:

»Ne morem pozabiti tega, da so nas izdali naši, slovenski belogardisti. Da je bilo toliko gorja prav zaradi njihovega sodelovanja z okupatorji, zdaj bi pa kar naenkrat naredili njih za mučenike, nas pa za zločince! Zakaj zdaj pozabljamo Sv. Urh? Begunje? Kakšen boj proti komunizmu neki! Pri nas v taborišču je bilo gotovo več rožnih vencov zmoljenih kot doma. Mnogim je pa zaradi hudih preizkušenj vera kar pošla, tako kot meni. Še zdaj vidim v duhovščini toliko hinavščine, ne morem pomagati.

Levo sposobne – desno nesposobne

Kaj natančno so v taborišču počele, se Julka najprej kar ni mogla spomniti. Tam po 10. maju so jih naglani izsuševati močvirje. Zaspavale so ga s pepelom, ki je bil malo pred tem človeško življenje, čez pa so nasipavale pesek. Tako je bilo približno do 10. junija.

»Potem so nas odbrali. Nedatere za tovarne v Sudetih, nekatere za taborišče v Berthu, kamor so določili tudi mene.«

Jaz pa v knjigi berem o tem:

Jetnice so bile najcenejša delovna sila. Koncentracijska taborišča so esesovci polagoma spreminjali v velike gospodarske obrate. Postopek za novačenje je bil hudo ponižujoč. Na taboriški cesti so jetnice po

več ur čakale na zastopnike tovarn, ki so v spremstvu SS prišli na ta človeški sej. Ženske so klicali po številkah. Stopale so iz vrst, ogledali so si jih od vseh strani in jih ocenili: Levo – sposobna, desno – nesposobna. Ali: življenje – smrt!

O taborišču Berth preberem: Bil je na najbolj severni točki nekdanje pokrajine Pomorjanske nasproti otoka Rujane. Leta dvainštirideset je v Warnemundnu pri Rostovu letalski konstruktor Heinkel ustanovil svojo letalsko tovarno, potem še veliko drugih in tako tudi v Berthu. Nemške delavce so najprej zamenjali z vojnimi ujetniki, leta 1943 pa je bil ves kompleks spremljen v koncentracijsko taborišče, ki je bilo podružnica ravenbriskega. Samske bloke so obdali s stražnimi stolpi in ogradili z žico pod električno napetostjo, hkrati pa jih z vmesno trojno žico in z visokim zidom predelali v dve taborišči, moškega in ženskega.

»Tam je že bila moja sva-kinja in strašno sem se je razveselila. Vse, bilo nas je okrog štirideset, smo delale v tovarni letal Heinkel,« še pove.

Delale po dvanajst, štirinajst ur, pod strogim režimom. Pod stražami. Sestrane. Ponižane. Nikoli nobenega miru. Že tako skop odmerjeni počitek so jim kratili z najrazličnejšimi opravili. Prenašale so mrz, stalno vlago. Pod obleke so si tlačile papir, da bi jih vsaj malo zaščitil, pa so jim ga grobo trgali s telesa, jih klobutali, brcali... Na apelih so omedlevali od lakote in utrujenosti, esesovke pa so jim brž nudile »prvo pomoč«. Oblivale so jih z mrzlo vodo, na tleh ležeče so

paznice surovo brcale, jih, posebno Slovenke, zmerjale z banditi... Delo od sedmih zjutraj do sedmih zvečer ob strašni lakoti, ob neznosnih higijenskih razmerah. Ušive, garjave. Po telesu gnojni turi. Crevesna obolenja zaradi prehladov in nečiste hrane. Jetika, tifus...!

»Košček kruha za ves dan. Zjutraj črna kava, ki je bila le črna voda. Čeprav smo bile izbrane najbolj močne, smo bile na koncu vse zelo onemogle. Paznice so pa še pretepale!« mi pripoveduje. Vsa sem zgrožena, a v knjigi zvem še več:

Dobivale so le po 750 do 800 kalorij dnevno, kruha za ves dan le po 200 g, pa so ga na koncu zmanjšali za polovico, sladkorja niso ne videle ne okusile. Za kosilo: »juha« z nekaj kolesci rdeče pese ali kolerabe (kasneje špinata), večerja: »juha«, le da še bolj redka in manj. Kruh je bil pogosto plesniv.

Smreke sredi tovarne

Marca 1945 je odšla večja skupina, poleg Čehinj tudi petnajst Slovenk, v nanovo ustanovljeno taborišče, ki so ga celo pomagale graditi, v Schwarzenforst, v nekakšne zasilne barake v gozdu. To je bila »podružnica podružnice«, matično taborišče je bilo ves čas Ravensbrück. Bila je ena sama tovarna sredi gozda, zamaskirana z drevjem, da so smreke rasle sredi tovarne, kot je rekla gospa Julka. Taboriščnic je bilo okrog stopetdeset. Režim isti, vse isto, le hrana še slabša. Jedle so že crknjene konje, da so potem zbolevali za drisko, hordile so eno uro daleč na de-

lo, a k sreči je zavezniška fronta prihajala vedno bližje in upanje je raslo.

»Kako smo se razveselile streljanja,« se je še zdaj živo spominjala. »29. aprila zvečer je prišla neka Tatjana, ki je delala v pisarni, in nam povedala, da so Nemci gledali zemljevid in se pogovarjali o umiku.

Zjutraj ob treh so nas res zbudili. Celotno taborišče se je moralo umikati z njimi. Okrog trideset kilometrov daleč smo šle peš. Joj, kako so nas priganjali! Tepli. Marsikatera je na zadnji poti za vedno obležala tam. Do pristanišča Warnemunde smo šli, ves čas ob obali, brez prestanka in ves čas smo bili obstreljevani. V pristanišču pa je nek Nemec stopil pred nas in rekel:

»Gospa in gospodične, od zdaj naprej niste več kaznjene!«

»Ste bili srečni, kaj?« vpadem.

»Srečne že, srečne, a smo bile na tujih tleh tudi brez vsega. Brez obleke, obutve, denarja, dokumentov, hrane... Noge so nam hudo krvavele. V lesenih coklah, tako daleč, po kamenju! Skupaj več kot šestdeset kilometrov! Ko smo prišle, šle smo pa kar skoraj po isti poti nazaj, do nekega francoskega taborišča, so nas obvezali, dali so nam jesti, piti, spočile smo se... Celotno noč smo slišale streljanje, pa smo se čutile tako varne in srečne. Smo vedele, da nas čuvajo. Da je streljanje namenjeno našim sovražnikom.«

Ne vem, ali je kdaj slišala, da so jih Nemci v resnici mislili naložiti v pristanišču na veliko ladjo in jo z njimi

vred potopiti, kot so storili 3. maja z ladjo Cap Arcona, na katero so naložili 10.000 jetnikov, izmed katerih jih je 7 ali 8000 izgubilo življenje? Namero so jim to pot preprečili Rusi, ki so prehitro prišli. K sreči! Če ne, ne bi spoznala ne nje ne njene zgodbe. Tako pa je nadaljevala:

»1. maja smo prišli do Rostoka. Od tedaj naprej za 1. maj nikoli ne delam. Takrat je bilo moje drugo rojstvo,« se smehlja. »Same smo se organizirale, Slovenke. Dvaindvajset nas je bilo. Najprej smo šle peš, potem so nas peljali v Neubrandenburg, kjer je bilo zbirno taborišče. Od tam smo lahko šle šele 14. avgusta. Nismo bili ne lačni ne preganjani, za nas so skrbeli Rusi, a po domu smo tako hrepeneli! Jaz po svojih otrocih! Kar naprej sem slišala tisti njihov jok in tako sem se bała, da jih ne bom več našla živih! Pa je bila še tako dolga pot do doma, še toliko razočaranj!

V Idrijo sem prišla ob desetih zvečer. Dve uri sem sedela na pragu domače hiše. Nisem si upala poklicati. Nisem vedela in strah me je bilo, kdo mi bo odprl. Bila je tašča. Obe sva se razjokali. Tudi vsi štirje otroci so bili takoj pokonci. Samo najstarejši je takoj skočil vame, drugi so me samo gledali,« se je smehljala, spet srečna, da se je vse tako dobro končalo.

Pa se v resnici ni.

Slovincem so nudili zavetje mali ljudje, ne oblast

»Ko je bila prva vojna, mi je bilo štiri leta. Spomnim se, da smo bili tako lačni,

da smo nabirali zajčjo deteljico in jo jedli. Bel kruh sem prvič jedla, ko mi je bilo deset let. V drugi vojni sem bila deležna vseh strahot, ata je umrl za posledicami vojne, mož tudi prezgodaj, potem mi je vzel še sina. Osem let pa pol je imel, ko se je še z dvema igral že po vojni v Idriji. Staknili so italijansko bombo paradajzarico, Tine jo je držal v roki, drugi je s kamnom tolkel po njej, eksplozirala je, razneslo mu je roke v zapestju... Tudi on je prezgodaj umrl zaradi posledic vojne, komaj dvaindvajset let je imel, tako lep, visok in bister je bil!

Sem mislila, da je zdaj konec z vojno in z njenimi posledicami, pa sem doživela še tretjo! In to od koga! Od naših! Dostikrat mislim na Srbe. Koliko so pridobili v naših očeh, ko so našim Slovincem nudili zavetje! Zdaj je pa vse zrušeno. ampak tega je, vsaj upam, kri-va le oblast. Takrat so nas sprejemali mali ljudje, ne oblast. Če bi bila pri nas spet vojna, bi mlade predvsem bilo treba učiti, naj ne sovražijo ljudi in narodov.

Joj, s kakšnim navdušenjem in občudovanjem sem gledala v tej zadnji vojni naše fante teritorialce! S kakim ponosom in zanosom so šli! Koliko prostovoljcev je še bilo! Ampak ko bo nevarnosti konec, ko bomo sami, bi želela, da bi bili nevtralni. Potem se ne bomo imeli več česa bati. Samo da bi bili še naprej v naši vladni ljudje, ki res živijo za svoj narod, tako kot zdaj. Naj se tako uredi, da bom še vsaj nekaj let! Upam, da se bo. Verjamem, zaupam v Kučana in Drnovška. Zlata sta vredna!«

S kakšno toplino je izrekla te svoje misli, s kakšno preudarnostjo!

»Ste srečna, gospa Julka?«

»O, sem. Šest vnukov imam in enajst pravnukov. Vsi me imajo radi in tudi zdrava sem še kar. Joj, kakšna sem prišla iz taborišča! Naenkrat sem imela dvaindvajset turov, vsega skupaj pa gotovo čez sto. V prostem času še vedno klekljam, rada berem in še kar pogospodinjam pri hčerki,« se smehlja.

Iz domačega kraja je odšla 1972. leta, a se še vedno rada vrača.

»Tam so otroci, so grobovi mojih,« pravi kot v opravičilo.

★ ★ ★

Vesela sem, da sem jo spoznala, gospo Julko. Vedno manj je takih, tako bogatih, trpečih in hkrati srečnih. Naj se ji izpolni vse, kar si je zaželela, predvsem naj mirno in v svobodi preživi preostali del življenja. To, da ji svoboda pomeni več kot nam, ki nismo preživeli strahot, kot jih je ona, o tem sem trdno prepričana.

Ivanka Mestnik

Kosca Micko in njenih devet otrok. Vse so pridržali v zaporih zbirnega taborišča za izseljence v Šentvidu nad Ljubljano, od tam pa izgnali na Hrvaško.

Dne 18. septembra je prišlo na Vrh šest Nemcev. O njihovem prihodu na Rašico smo partizane takoj obvestili. Ko so se Nemci vračali po isti cesti, kakor so prišli, so jih borci Rašiske čete pričakali in napadli iz zasede pri Pasjem potoku pod Rašico. Pod partizanskimi streli je obležalo vseh šest potnikov. Pri njih so borci našli neke zemljevide, zapiske in daljnogled.

V poročilu orožniške postaje v Šmartnem pod Šmarno goro, z dne 22. septembra 1941, je o tem napadu napisano naslednje: »Dne 18. septembra je vozil osebni avtomobil z oznako IA-24080, v katerem je bilo 6 oseb z Rašice, občina Šmartno pod Šmarno goro, po edini cesti proti Srednjim Gameljnam. Neposredno pri vhodu v kraj Rašica je okrog 30 oboroženih komunistov s streljanjem iz strojin in pušk napadlo avtomobil in ubilo vseh 6 potnikov deloma v avtomobilu samem, deloma na begu...« Tone Kreč nadaljuje: »Na Rašico je še isti dan prišla nemška policija iz Šentvida nad Ljubljano. Po pripovedovanju ljudi je naslednji dan, 19. septembra, prišel na Rašico načelnik civilne uprave za Gorenjsko Franz Kutschera.

Po partizanski akciji pri Pasjem potoku, 18. septembra 1941, so borci Rašiske partizanske čete pričakovali sovražnikov napad. Nekateri borci so predlagali, da bi se začasno umaknili iz rašiskih gozdov. Do umika z Rašice ni prišlo, ker se Stane Kosec ni mogel ločiti od rodnega kraja, zlasti pa ga je skrbela usoda Rašičanov ob govoricah, da bo nemški okupator ustrelil 60 talcev na Rašici. Vendar se to ni zgodilo. Okupator se je odločil, da počke vas Rašico in izžene njene prebivalce, kajti s tem ukrepom bi Rašiški četi onemogočil obstoj v rašiskih gozdovih. 20. septembra ob drugi uri po polnoči so nas Rašičane Nemci vrgli iz ležišč in napol oblečene strpali v sosedov – Španov – skedenj; nato pa so nas še isto noč odvedli v dolino v Srednje Gameljne, odkoder so nas s posebnimi avtobusi prepeljali v nemško preselitelno taborišče Šentvid nad Ljubljano. Takrat kot Rašičane so v taborišče pripeljali tudi družine, katerih svojci so bili pri partizanih. Tisto noč, 20. septembra, je bilo aretiranih z območja takratne občine Šmartno pod Šmarno goro več kakor 120 ljudi; od tega je bilo 100 izgnanih na Hrvaško, drugi pa so bili izpuščeni ali pa so jih odvedli v policijske zapore v Škofjo Loko in Begunje.

Rašičane so Nemci izgnali, izropali hiše, živino odgnali v dolino, poklali prašiče in

Vas Rašica prve dni po požigu

perutnino, nato pa zažgali vas. To je bila prva vas v Sloveniji, ki jo je požgal nemški okupator. Vas Rašica je gorela več dni, pogorela sta tudi cerkev in gasilni dom. Ko je gorela Rašica, so nas, kar nas je bilo zaprtih v Škofjovih zavodih – preselitelnem taborišču, prisilili, da smo morali gledati, kako ognjeni plameni požirajo naše domove. Žene, otroci in starejši moški so jokali, mladina pa je iz protesta proti nemškemu okupatorju pela slovenske narodne pesmi. Četudi je prebivalce z občine Šmartna pod Šmarno goro ob pogledu na gorečo Rašico močno prizadelo, smo se pri zasilovanju vsi dobro zadržali, čeprav so nam Nemci grozili z ustrelitvijo. Med Rašičani ni bilo izdajalcev. Zvečer 26. septembra so nas Nemci prepeljali v drugo taborišče izseljencev v Rajhen-

burg (sedaj Brestanica), tam smo ostali nekaj dni, nato pa so nas 30. septembra odvedli na Hrvaško. V Slavonski Požegi so nas Nemci namestili v ustaško taborišče Slavonska Požega in od tam v razne kraje, nekatere tudi v Bosno.

Vse dotlej, dokler nas izgnance ustaška oblast ni porazdelila po kmetijah in posestvih pobitih ali izgnanih Srbov, smo bili prepričani, da nas bodo ustaši pobili. Mojega očeta Antona Kreča so z družino poslali v Požeški Brestovac, kjer so nas vaščani prijazno sprejeli. V to naselje je bila dodeljena tudi družina Kraljič iz Pirniča, kateri sinovi so bili borci Rašiske čete, in še tri družine s Štajerske. Že v prvem letu našega izseljenišva smo se Slovenci, kar nas je bilo naseljenih v Požeškem Brestovcu, smo se vsi priklju-

čili narodnoosvobodilnemu gibanju. Po kapitulaciji Italije, septembra 1943, pa smo odšli vsi Slovenci iz tega naselja v partizane. Vojno območje mesta Daruvar nas je porazdelilo po enotah; starejše moške in ženske so zaposlili v kuhinjah, bolnišnicah in pri preskrbi, mlajši smo se priključili operativnim enotam VI. korpusa NOV in POJ. Tudi drugi izseljenci z Rašice, ki so bili naseljeni v drugih krajih Hrvaške in Bosne, so se v pretežni večini priključili narodnoosvobodilnim organizacijam. V partizane pa so odšli: Jurij Knez, junija 1943 v 12. brigado NOV in POJ (padel 15. septembra 1943 v Virovitici), Valentin Knific (padel aprila 1945 pri Slavonski Požegi) in Janez Zaletel (kje in kdaj je padel, ni znano). Po osvoboditvi se niso vrnili na Rašico Franc Knez, starejši, umrl v Busanskem, Ivana Dežman, ki so jo ustaši ubili aprila 1945 v Jasenovcu,

in dojenčka Francka in Janez Zaletel, ki sta umrla zaradi pomanjkanja hrane. Žrtev okupatorjevega nasilja je postal tudi Stane Kosec, komandir Rašiske partizanske čete. Policija nemškega okupatorja ga je težke ranjenega zajela v vasi Selo pod Rašico. Dne 8. oktobra 1941 je umrl za posledicami mučenja v Begunjah.«

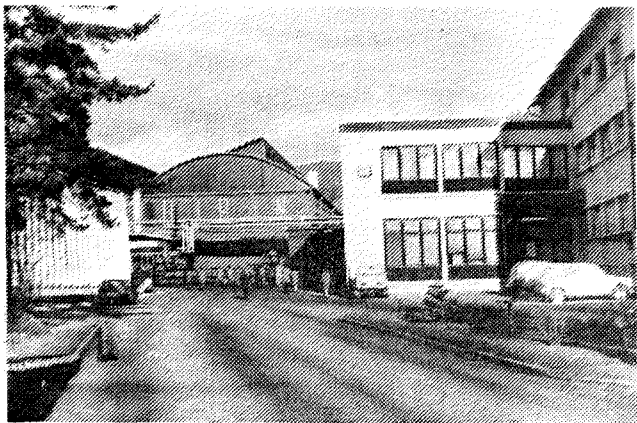
Vas Rašico smo po osvoboditvi obnovili.

Terezija Traven

Proti Zrečam in Pohorju

Dne 26. junija, na dan osamosvojitve Slovenije, sem bila na izletu z borci in invalidi iz Brez. Zraven je bil tudi župnik Dori, pot pa nas je vodila skozi Šentjur, mimo Ljubečne, kjer je vsakoletna prireditev Zlata harmonika, mimo Vojnika ter Stranic vse do Zreč.

Zreče so kraj severozahodno od Slovenskih Konjic v dolini Dravinje. Tu se je že zgodaj razvilo izdelovanje kovanega orodja. Lega pod Pohorjem je turistično zanimiva, vsa okolica pa izredno bogata z gozdovi. Ogledali smo si tovarno Unior. V tovarni je bil velik hrup. Največji je bil v kovačnici. Tu je bilo mračno, po zraku pa so švigale iskre, ki ko smo je zapustili, sem spet globoko zadihala. Ogledali smo si tudi novo cerkev.

Prizor iz Zreč

Iz Zreč smo pot nadaljevali proti Pohorju. Na Rogli je podjetje Unior zgradilo najmodnejši turistični rekreacijski center. Ustavili smo se v hotelu Planja, ki ima bazen, savno, solarij, trim kabinet in testni medicinski center, kjer smo malicali, potem pa smo se podali proti Osankarici. V domu je urejena obnovljena zbirka, ki zajema skupno blizu 600 eksponatov, postavili pa so jo ob 35-letnici zadnjega boja Pohorskega bataljona leta 1978. Od tega leta dalje ne prikazujejo samo boja legendarnega bataljona, temveč NOB na vsem Pohorju. Prav tako smo obiskali bližnje taborišče oziroma kraj, kjer je bilo zadnje bojišče Pohorskega bataljona, ki je sedaj spominsko urejeno.

Po vijugasti cesti smo se odpeljali v dolino, v Oplotnico. Ogledali smo si županijsko cerkev sv. Janeza. Cerkev je zanimiva s svojo bogato poslikavo. Postavljena je bila v prejšnjem stoletju.

Izlet smo zaključili v gostilni pri Slomšku v Šentjurju. Po tako lepem dnevu smo se kar težko poslovili.

Mateja Mačkovšek

Srečanje na Vodiški planini

V okviru praznika občine Radovljica, ki ga sicer slavijo 5. avgusta v spomin na ta dan leta 1941, ko je bil ustanovljen nedaleč od Vodiške planine na Jelovici Cankarjev bataljon, je bilo kljub nekaterim nasprotovanjem in polemikam kar nekaj prireditev in srečanj. Posebno velja omeniti sklepno slovesnost na Pokljuki po opravljenem šestem spominskem pohodu na Triglav in pa javni nastop oziroma pogovor s predstavniki udeležencev obrambe proti agresiji JA v občini, ki je bil organiziran v Festivalni dvorani na Bledu. Občinski od-

bor ZB-NOV Radovljica je v sodelovanju z vodstvi strank iz občinske opozicije sklenil, da pripravi v počastitev ustanovitve Cankarjevega bataljona in občinskega praznika tovariško srečanje pri Partizanskem domu na Vodiški planini v soboto 24. avgusta ob 11. uri. Srečanje je potekalo v sproščenem vzdušju, za kar je poskrbel partizanski harmonikar in osebje doma.

To priložnost so izkoristili tudi za podelitev priznanj Medobčinskega sveta ZB-NOV za Gorenjsko nekaterim posameznikom in organizacijam oziroma podjetjem.

JR

Pomoč diabetikom

Na območju Koroške se število diabetikov iz leta v leto zvečuje in jih je zdaj že približno 300. Večina diabetikov so starejši ljudje – upokojenci z nižjimi pokojninami in občinski podpiranci. Njihov gmotni položaj ni rožnat in se zaradi nenehne inflacije srečujejo s težavami. Ti bolniki bi morali uživati veliko beljakovin, pa zaradi pičlih prejemkov tega ne morejo.

S problemom prehrane se srečujejo tudi diabetiki, zaposleni v delovnih organizacijah, saj v obratih družbene

prehrane nimajo možnosti dobiti ustrezne hrane. Velikokrat se obračajo na društvo, da bi jim pomagalo.

Tudi težka fizična dela niso primerna za diabetike; četudi smo že večkrat poudarjali pomen fizičnega udejstvovanja, pri tej bolezni ne smemo pretiravati. Da bolezen ne nastane oziroma da je njen razvoj počasnejši, lahko sami veliko naredimo. Sploh pa se mora sladkorni bolnik vestno držati napotkov – le tako je enakovreden zdravemu.

Adolf Ankon

Dan kamniških planin

Nedelja, 21. julija, bo ostala zapisana v srcih vseh pohodnikov in ljubiteljev planin, saj se je v lepem vremenu na Kamniškem sedlu zbralo zares veliko število planincev, med njimi tudi veliko »na novo pečenih«. Kamniško sedlo je 1864 metrov visoka planina, na njej pa so letos s prijetnim kulturnim programom proslavili dan kamniških planin. Pel nam je najstarejši slovenski moški pevski zbor Lira iz Kamnika (zborovodja Janez Majcenovič), slišali smo citrarja Tomaža Plahutnika, nastopili so tudi Kamniški koledniki. Dan kamniških planin bo prihodnje leto na Kokrškem sedlu.

Jože Novak

Srečanje ob spominskem kamnu

Ob spominu na 22. avgust so se zbrali nekdanji borci iz Krtine in več članov občinskega odbora ZB NOV Domžale. Na ta dan so pred petdesetimi leti Nemci postrelili pet talcev, ki so jih poprej pripeljali iz zaporov v Begunjah, spominski kamen na križišču stare ceste Krtina

– Brezje, pa je v večer spomin. Nekdanji borci so ugotovili, da vsi le niso pozabili ta strašni čas in da težke razmere ne vplivajo na odnos do NOB. To spominsko mesto je namreč urejeno, pogosto so tam sveže cvetje, venec in sveče.

ZZB NOV Domžale

Vaše pismo

Spoštovano uredništvo,

v zadnji številki TV-15 sem prav z veseljem prebrala članek tovariša Dolničarja (upam, da ne bo zameril, če ga kličem tovariš, saj smo v raznih tiskovnih konferencah slišali o tolikih gospodih, da me je že uho bolelo; mimogrede povedano, če celo leto poslušam RAI, ne imenujejo tolikokrat »gospod«, kolikokrat je bil imenovan pri nas, v zadnjem času.

Včasih se pogovarjamo tudi s tujci, zlasti z Italijani in tudi z našimi zamejci. Nekateri govorijo, da naš plebiscit ni bil pravi, ker smo glasovali samo za eno vprašanje in ne tudi zato, če hočemo ostati v Jugoslaviji ali zunaj nje.

Prav tako menijo, da preveč izzivamo vojsko, kar ni dobro. V hudih dneh so tudi tuje radijske in televizijske postaje pogosto obravnavale stanje pri nas. Kar tri dni zaporedoma so Italijani imenovali slovenske jastrebe oz. sokole (falchi), češ da namenoma povzročajo težave in dražijo vojsko, ki je dobro oborožena in bi lahko uničila Slovenijo v nekaj urah (vsaj glavna mesta). Zanima me, kdo so v Sloveniji »jastrebi«?

Se vam zdi prav, da moramo mi plačevati še poseben davek za vojno škodo? Mislim, da bi jo moral plačati tisti, ki jo je povzročil!

Da je sedanja vlada slaba, govorijo vsivprek, ni pa nobenega, ki bi ukrepal tako, da bi bilo prav. Policije in vojske smo že vsi siti. Naj pridejo na plan tisti, ki bodo rešili gospodarstvo!

Sem zato, da tisti, ki predlaga n. pr. spremembe imen krajev in ulic, tudi plača vse stroške, ki nastanejo ob tem še posebej, če nima soglasja tistih, ki v takih ulicah stanujejo. Tudi glede grba in zastave ni prav, da odloča peščica strankarskih prvakov in da potem parlament dvigne roke. To bi morali reševati na referendumu, tako kot za ustavo. Več kot polovica Slovencev ne pripada nobeni stranki in zato ni prav, da za večino odloča manjšina. To je moje mnenje.

Maria Markočič,
Gorica

Poizvedba

Na fotografiji je borka s partizanskim imenom Sava. Bila je bolničarka, stara približno 25 let. Njeno zadnje slušovanje je bilo v komandi Škofja Loka. Komanda je bila na Martinj vrhu v letih 1944/45. Prosim, če kdo karkoli ve o njej, naj se mi oglasi na naslov: Marija Volčič-Aleksandra, Ulica XXXI. divizije 50, 64000 Kranj.

Kljub letom še vedno krepak

Vojko Bogatec iz Križ pri Trstu je dočkal 80-letnico svojega plodnega življenja. Skorajda vsa povojna leta živi v Izoli, v družinskem krogu, med prijatelji, znanci in soborci proti fašizmu. Prav slednje je zaznamovalo njegovo življenjsko pot. Zato ga uvrščamo med primorske predvojne protifašiste. Žal čedalje redkeje. V času fašizma je doživel mnogo bridkih preizkušenj, gotovo pa tudi zadovoljstva, ko je bil med NOB nacifašizem premagan.

Iz njegovih obširnih življenjskih podatkov bomo omenili le nekaj najpomembnejših. Rodil se je 15. avgusta 1911, v družini pa jih je bilo trinajst. Komaj je v Križu dorasel šolskim klopm, je moral prijeti za kamnoseško dleto v kamnolomu, kjer je že delal njegov

oče. Naporno delo in težavne družbene razmere, ko je fašizem brezobzirno zatiral slovensko narodnost, privilegirali pa svoje privržence, so mu postopoma krepile voljo in zavest, da se mu je treba postaviti po robu. Ko so leta 1926 izšli fašistični zakoni izredni in so razpustili slovenska društva in organizacije ter ukinili napreden in slovenski tisk, je komunistično gibanje prešlo v ilegalo. V tistem delav-

skem okolju, med kriškimi ribiči in kamnoseki, je pridobilo gibanje v tržaški okolici sorazmerno največ pripadnikov. Sledile so aretacije, ilegalni pobegi čez mejo, akcije proti fašizmu. Na mesto preganjanih komunistov so stopili mlajši. Med njimi je bil Vojko. Zaupali so mu različne kurirske in druge naloge, še zavzeteje pa je deloval po letu 1933, ko se je vrnil iz odsluženega vojaškega roka.

Obsežne aretacije so zajele tudi Vojka. V preiskovalnem zaporu v tržaškem Coroneo je bil od poletja 1934 skupaj s številnimi drugimi sotprniki. Kvesturini in posebni agentje OVRE so jih pretepali, nekatere tudi mučili. Sedemdeset so jih prijavili Posebnemu fašističnemu sodišču. Na petih

procesih v maju 1935 v Rimu so jih obsodili na veliko let zapornih kazni. Vojko so prisodili 6 let. Nato so ga odvedli na prestajanje kazni v kaznilnico Castelfranco v Emiliji. V zaporu je prišel v družbo z nekaterimi znanimi italijanskimi komunisti, a tudi s slovenskimi. Ideološko se je izobraževal in pridobil tudi drugo splošno znanje. Leta 1937 je fašistična oblast podelila amnestijo nekaterim političnim jetnikom, če jim je že potekla določena dolžina kazni. Tudi njega so izpustili iz ječe. Na domačih tleh, kljub policijskemu nadzorstvu, je nadaljeval s političnim delovanjem med komunisti. Leta 1940 so ga ponovno aretirali, potem, ko je bil nekaj časa pri vojakihi, in so ga odpustili z vojske.

Po daljšem preiskovalnem zaporu je bil med 73 obtoženci prijavljen za soje-

nje na drugem tržaškem procesu leta 1941. Vendar ga je za to pristojna komisija poslala na policijsko konfinacijo na otok Tremiti.

Od tam so ga premestili v Pisticci. Tu je dočkal kapitulacijo Italije. Skupaj z drugimi sorojaki se je prebil do Barija, kjer se je vključil v 1. prekomorsko brigado. Udeležil se je njene izkrcanja na Korčulo in njenih bojev proti nemškimi silam. Bil je komisar čete. Imel je še druge vojaške funkcije. Dosegel je čin kapetana. Je nosilec spomenice 1941 in drugih odlikovanj in priznanj. Po osvoboditvi je delal v gospodarstvu in prizadevno v družbeno-političnih organizacijah. Prijatelji in soborci ga poznamo po družabnem, veselem, pa tudi kritičnem značaju.

Vid Vremec

Kolesarsko srečanje v Moravčah

Kolesarjenje je za upokojence zdrav in koristen šport. Tega se zavedajo tudi člani Društva upokojencev Moravče, Kamnik in Komenda. Letos se je kolesarskega srečanja udeležilo kar 42 kolesarjev obeh spolov. Ob tem so na sedežu DU Moravče pripravili tudi prijetno družabno srečanje. Topel čaj in prigrizek sta bila dovolj, da je udeleženi stekla beseda o sedanjih razmerah in o načrtih v prihodnje. Samo da bo mir, so rekli, kolesarsko srečanje pa naj bi bilo naslednje leto v Komendi, kamor bi povabili tudi kranjske upokojence – kolesarje.

J. N.

Gorenjsko poletje

Številne kulturne prireditve vojni navkljub

Poletje smo tudi na Gorenjskem težko pričakovali. Ne nazadnje tudi zaradi številnih že veliko prej napovedanih kulturnih dogodkov. Žal je mnoge med njimi vojna vsaj zameglila, če že ne čisto zasenčila. Kljub temu neurtadni gorenjski kulturniki niso obupali. Vse glavne prireditve so – sicer s časovnim zamikom in neredko okrnjenim ali spremenjenim programom – uspešno speljali do konca. Koncerti Groblje, Festival Radovljica 91 Idriart, so samo največje mednarodne prireditve, ki so vojni navkljub bogatili Gorenjce tudi letošnje poletje.

Koncerti Groblje (v cerkvi v Grobljah pri Domžalah) praznujejo letos dvajsetletnico, zato naj bi se od sredine junija pa do konca oktobra tam zvrstilo kar deset koncertov priznanih domačih in tujih umetnikov. Seveda so tokrat v znamenju Mozarta, žal pa vojna tudi njim ni prizanesla. Koncert Domžalskega komornega zbora in orkestra je prestavljen na jesen, nastop Panchoa kvarteta iz Prage pa na prihodnje leto. V začetku avgusta je po tritedenskem premoru nastopil urugvajski kitarist Baltazar Benítez s programom španskih skladateljev, konec meseca

pa so iz sosednje Avstrije prišli Salzburški instrumentalni solisti z deli Mozarta, Beethovna in Schuberta. Naslednji koncert v Grobljah bo 6. septembra, ko se bo predstavila pianistka Jasminka Stančul s Haydnom, Mozartom, Scarlattijem in Schumannom.

Zaradi pretresljivih dogodkov ob napadu na Slovenijo je bil temeljito spremenjen tudi program Festivala Radovljica '91. V okviru festivala naj bi potekala deveta Akademija za staro glasbo, na katero so do sedaj prihajali učenci in študenti, da bi se pri najbolj znanih domačih in tujih profesorjih v igranju na glasbila kot so kljunasta flauta, viola da gamba, čembalo in podobna. Zaradi razumljivih odpovedi sodelovanja

Akademije ni bilo, pa tudi izmed napovedanih dvanajstih prireditev v okviru festivala so bili v Radovljici od 28. julija do 4. avgusta le štirje koncerti, ki pa so z izjemno kakovostjo izpolnili zaradi odpovedi nastalo praznino.

Med nastopajočimi so bili le tuji glasbeniki: dr. Herman Buchner iz Spodnje Avstrije, izvajalec evropske zgodnje glasbe od 12. do 16. stoletja, ki se je predstavil na kar štirinajstih različnih glasbilih, izraelski komorni ansambel Modus vivendi, madžarski ansambel za staro glasbo Kecskes Ensemble, ki je v Radovljico prišel že drugič, in čembalist Shalev Adel.

Tudi nekaj predvidenih gostov Idriarta je odpovedalo sodelovanje; zato je festival

S slavnostne otvoritve festivala Idriart na Blejskem gradu.

Koroški baročni umetniki

Najbrž niste vedeli, toda Slovenj Gradec, to lepo koroško mesto, je bil v baroku upoštevanja vredno umetnostno središče. Umetnost je tod cvetela že veliko prej, v 17. in 18. stoletju pa so največji razmah doživeli slikarji in kiparji, ki so komaj dohajali naročila cerkev, pa tudi posameznikov. S to koroško baročno umetnostjo pa sta povezani predvsem dve rodbini: Satory in Straus.

Prvi so se od dvajsetih let 18. stoletja dalje izkazali s svojo pozlatarsko in drugo umetno obrtno dejavnostjo, znana pa sta slikar Janez Mihael Satory in njegov sin Antonij. Zavzeto umetniško slikarsko delo in širok razpon delovanja pa označujeta Strause, predvsem Franca Mihaela in Janeza Andreja, najplodovitejšega v tej skupini. Med domače umetnike 18. stoletja spadajo tudi koroški pasarji (Untersingerji in Jurij Neschl).

Janez Jurij Mersi: Veronika s prtom, pozlačen les

S priselitvijo iz bližnjih in oddaljenih pokrajin pa so slovenjegraški meščani – umetniki med drugimi postali tudi slikar Mihael Skobl (začetek 17. stoletja), kipar Matija Weixelbauer, pa tudi kipar Janez Schater in tirolski rezbar Martin Wiser. Drugi vrh slovenjegraškega baroka pa poleg Strausov predstavlja Rogatčan Janez Jurij Mersi. V Slovenj Gradcu je začel ustvarjati leta 1757. Tedaj je od mizarja Ertla za kiparsko delavnico in bivališče kupil hišo na Glavnem trgu – le-ta je ohranjena in kaže mnogo stavbnih značilnosti tega časa. Mersija so tudi dvakrat izvolili za mestnega sodnika, umrl pa je za grižo leta 1788. Število njegovih del je obsežno, posvetil pa se je predvsem oltarjem (v Starem trgu pri Sloveň Gradcu, Šmartnem in Homcu, na Selah ali Hriberci nad Vitanjem in druge). Dosledno se je držal umetniške poti, začete v Rogatcu, njegovi oltarji pa se odlikujejo po umirjeni scenosti.

Adolf Ankon

Janez Andrej Strauss: Lovca z divjačino, olje, okrog leta 1770

na Bledu letos trajal le pet dni – od 4. do 9. avgusta. V blejski festivalni dvorani so bila vsako dopoldne različna predavanja, popoldan pa tečaji, kot so Vzgoja inteligence občutenja, Sveta pokrajina – notranje doživetje (predavatelj Marko Pogačnik) ter tečaji, evritmije, antopofizije, biodinamičnega kmetijstva in podobno. V glasbenem delu pa so sodelovali Trobilni kvartet Gallus, sopranistka Olga Gracelj, violinist Miha Pogačnik, pianistka Marija Nanitscheva, urugvajski kitarist Baltazar Benítez, Slovenski madrigalisti in drugi. Vsi koncerti so bili razprodani, na predavanjih in tečajih pa je sodelovalo več kot dvesto petdeset ljudi iz Slovenije in zamejstva.

Gorenjsko kulturno poletje je letos sicer res predvsem glasbeno zaznamovano, ne smemo pa pozabiti na številne slikarske razstave v vseh večjih in manjših galerijah po Gorenjski; naj omenim le kranjsko galerijo Bevis, kjer razstavlja akademski slikar Janez Boljka. Poljanski kulturniki so 25. maja premierno uprizorili prenovljeno Tavčarjevo Cvetje v jeseni v režiji Mirana Hercoga. Predstava poteka v liričnem poljanskem dialektu in je izjemno uspešna. Gostovanja se vrstijo doma, pa tudi v sosednji Avstriji in Italiji.

Vse to in še marsikaj se dogaja letošnje poletje na Gorenjskem. Kljub vojni. Trenutno pa velja posebno povabilo na prvi festival etnoglasbe na Bledu.

M. A.

Zbornik predavanj

s seminarja slovenskega jezika, literature in kulture

Filozofska fakulteta v Ljubljani, njen Oddelek za slovanske jezike in književnost, je dolgoletna prirediteljica Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, prireditve, ki naša slavistična prizadevanja povezuje z mednarodnimi. Letos bi morala potekati od 24. junija do 13. julija, a so jo vojni dogodki okrnili. Na voljo je namreč le seminarški zbornik predavanj, ki tako predstavlja nov, lepo urejen prispevek k slovenski slovenistični literaturi.

Referati, kar dvajset jih je, izpod peres naših najuglednejših slavistov so sicer razdeljeni v tri sklope, po svojih oblikah in stilu pa niso le ozko znanstveno-strokovni. Marsikatera tema iz zbornika je živa in – posebej ob zdajšnjih dogajanjih v Sloveniji in Jugoslaviji – pomembna.

O težavah sodobne slovenske jezikovne kulture na primer piše Ada Vidovič-Muha pri tem pa ugotavlja pomen šolske jezikovne vzgoje, ki da mora prva vzpostaviti takšno razmerje do maternega jezika, ki bo skladno z njegovo naravno vlogo. Alenka Sivic-Dular svoj referat namenja delu in pomenu Frana Miklošiča ob njegovi obletnici, o slovenskem knjižnem jeziku in slovarju (jeseni bo izšla peta, zadnja knjiga Slovarja SKJ, ki je prišel izhajati 1970) pa piše Franc Jakopin iz SAZU. O slovarju pravi, da bo še dolgo ostal najbolj zgovorna knjiga o slovenskem jeziku in tudi pričevalec o podobi

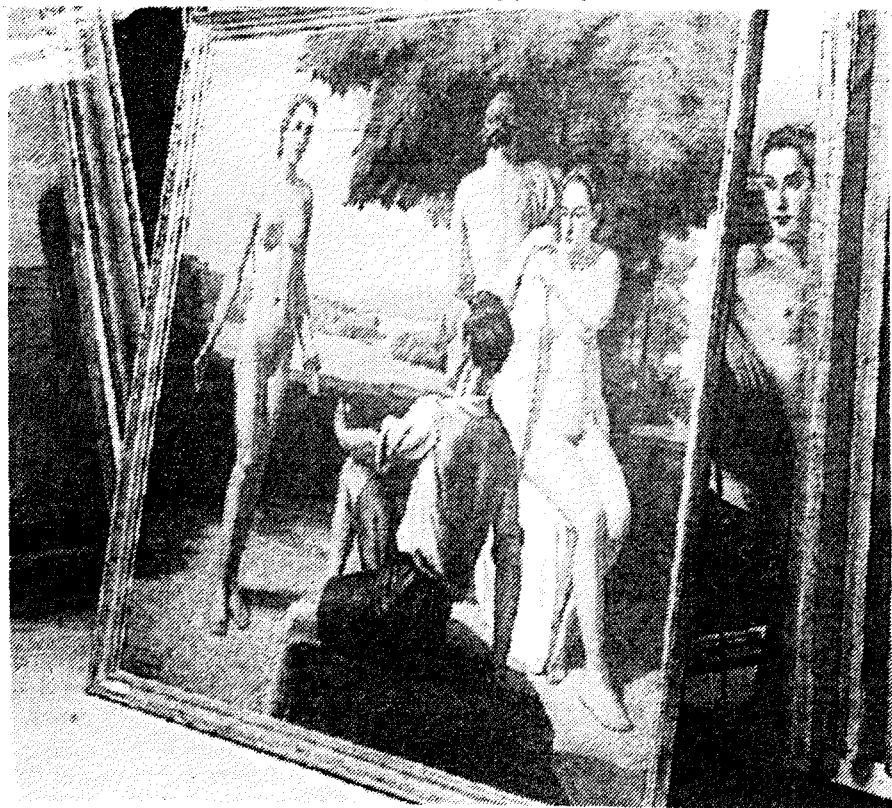
slovenskega človeka. S področja sociolingvistike pišeta Zinka Zorko (o medjezikovnih vplivih v lendavskem kotu) in Herta Lausegger (o govornih položajih na Slovenskem Koroškem), referat o frazeologiji v slovenskem časopisu 1991 pa je prispevala Erika Kržišnik-Kolšek. Na podlagi izpisov iz Dela, Ljubljanskega dnevnika in Primorskega dnevnika je ugotovila, da je v vseh treh časopisih največ frazeologemov v političnih besedilih, kar kaže veliko zavzetost piščočih, pa tudi, da glede na frazeološki pomen v glavnem negativno vrednotijo dogajanje. O odrazu sodobnih političnih sprememb v jeziku slovenskega časopisja piše tudi Tomo Korošec, ki se zadrži pri prehajanju izraza enega političnega sistema v drug in tudi pri senzacionalističnem stilu poročevalstva. K tej zanimivi temi pa spadajo tudi misli Brede Pogorelec o retoriki na Slovenskem nekdanj in danes.

V zborniku sledijo teme iz slovenske literature, predvsem povojnega romanopisja, v razdelku Kultura pa lahko izpostavimo razmišljanje Igorja Grdine, ki pravi, da Slovenci kot struktura delujemo slabo, predvsem neučinkovito, brambovsko, da smo zaprt sistem, ki se veliko ukvarja s samim seboj. Janko Prunk pa s svojim referatom dokazuje, da se je med Slovenci z nedavnimi dogodki pojavila nova samozavest.

M. P.

Umetnine iz skladišč

V prostore münchenskega Ministrstva za finance ni lahko priti. V njih namreč že pol stoletja hranijo zbirko šest stotih slik in precej skulptur, ki so jih slikarji in kiparji izdelovali v času nacionalsocialističnega realizma. Ta naci-kunst dela v veliki meri kažejo pangermansko dušo,

Nemci sami pa desetletja niso vedeli, kaj bi z njimi. Američani so jim pred deseti leti velikodušno vrnili nekaj tisoč del, ki jih je ameriška vojska našla po domovih in jim je služila kot nevarno propagandno gradivo. V glavnem gre za prvo vrsto »kič«, ki pa bo, kot je videti, povsem tem času končno doživel svojo razstavitve. Med eksponati rekonstruirane razstave, s katero je Hitler hotel leta 1937 pokazati, kako »spačena« je tista umetnost, ki ne podlega njegovi ideologiji, je bilo najti tudi dela vrhunskih povojnih umetnikov, kot so Kirchner, Ko-

ška, Beckmann in Chagall, redkih, ki jih nacistični stroj ni pokončal. Imena umetnikov iz zdaj predstavljenih zbirk pa niso znana.

Umetniška usmeritev teh del je tipična: novi človek je moral biti po strogem kanonu (arijske) lepote; mišičasti mladeniči, anemične plavalaske, otroci, kar cel trop, pa plavalasi in plavooki, kot zveste kopije svojih staršev. Nemške kustose

čaka težka naloga, kako to umetnost prikazati. S komentarji, didaktičnimi, ki bi razkrivali nacigermanske ideologije? Z estetično-kritičnim prikazovanjem tega kiča? Največji problem namreč niso le neonacisti, ki radi kupujejo takšna dela in tudi poskušajo obuditi svetlo preteklost, ampak tisoči nemških lastnikov umetnin, ki največkrat ostanejo na ravni zahajajočega germanskega sonca, germanskih krav s topimi očmi in plavalask s telesi boginj. Ta umetnost namreč ni daleč od tiste iz münchenskega depoa. (povzeto iz revije Danas)

KRKA Zdravilišča

Za zdravje in učinkovitost

Široko razvejano podjetje KRKA Zdravilišča zadnja leta dopolnjuje svojo osnovno, torej medicinsko usmerjeno, dejavnost s številnimi novostmi, ki pa posegajo v domala vse oblike. Med novosti lahko prištejemo predvsem turizem, pa tudi kozmetiko, vsemu pa so osnova tri zdravilišča: Šmarješke in Dolenjske Toplice ter Strunjan. Podoba pomembno dopolnjujeta »satelita«, kot je dejala Alenka Babič, vodja marketinške službe v Novem mestu: poslovna enota Gostinstvo Novo mesto in Hotel Grad Otočec.

Alenka Babič

Časi niso naklonjeni nikomur, vsi pa se trudimo, da bi obstali, preživeli in izšli kot zmagovalci, je bilo tistega dne kar nekajkrat slišati v dolenjski metropoli, pa tudi drugje. Zaradi vsega tega je treba iskati nove oblike, dajati starim svež sijaj in se približati človeku. Na vsak način in

za vsako ceno. Nič ne more biti pretežno.

»Pravzaprav,« smelo trdi Alenka Babič, »imamo srečo. Premoremo izredno dobro zdravstveno službo s preko sto zaposlenimi, med katerimi je sedemnajst zdravnikov, izjemno je sodelovanje z usta-

novami ljubljanskega kliničnega centra. Skušamo torej biti vrhunski na področju medicinskih storitev. To je brez dvoma uspeh zadnjih desetih let. Tako imajo, na primer, Dolenjske Toplice celo paleto stičnih točk z revmatološko, travmatološko, ortopedsko kliniko, plastično kirurgijo... Nenehno skrbimo za dodatno izpopolnjevanje naših ljudi, tudi v tujini.«

Za hude čase nenavadno

Prodreti s klasičnimi zdravstvenimi programi na tuje ni šala, vendar že vse bolj gredo v promet pri Izraelcih, Fincih, Nizozemcih, pa tudi drugih. V časih, ki jih Slovenci ne bomo pozabili, se je število obiskovalcev sicer zmanjšalo, vendar ne toliko pri klasičnih zdravstvenih programih, kar gre pripisati človekovi skrbi za zdravje in

— brez dvoma — kakovosti storitev. Vračajo se zlasti tisti — in teh ni malo — ki so jim učinki dolenjskih termalnih voda, tega blagoslova zemlje, že znani.

Glede na različno vsebnost termalnih voda so različni tudi programi, vse bolj pa se uveljavljajo programi za utrjevanje zdravja. Proti stresom, različnim menagerskim boleznim. Vse bolj se gostje namreč zavedajo, ga je treba zdravje utrjevati, da ohranjati, mu dajati impulze.

Morda je nenavadno, je pa resnično: kljub negotovim časom so Krkini ljudje ta hip v nekakšni investicijski fazi.

Alenka Babič se pohvali: »V Šmarjeških Toplicah je to novi hotel. V Dolenjskih Toplicah podzemni povezovalni trakt, s katerim smo imeli ogromne probleme (živa skala!); dokončati ga moramo do 1. septembra. Omenim naj še nov zdravstveni objekt v Dolenjskih Toplicah, skladen s staro zdraviliško arhitekturo. Na ta način bomo pridobili nove zmogljivosti v tistem delu starega hotela, kjer je bilo prej zdravstvo. Sicer pa se držimo filozofije, da je za vsako ceno treba ohraniti intimnost in prijetnost starega zdraviliškega jedra, ki ju ljudje cenijo.«

Podvodna masaža — prijetno in koristno

Izlet do Otočca — in s konji naprej. Če jahanja niste večji, vas naučijo in užitek je popoln.

KRKA Zdravilišča se vse bolj usmerjajo v izrazito turistično, počitniško dejavnost; ta je pomemben dodatek zdravstveni, ki je vendarle popolnoma specifična in omejena. Krkini ljudje so pripravili posebne aranžmaje sedem in desetdnevni — družinskih — počitnic v Šmarjeških Toplicah in v Strunjanu ter tri in sedemdnevne na Otočcu, biseru Dolenjske.

Družini vsekakor ne bo dolgčas. Tudi otrokom ne. Zelene in modre (v Strunjanu) počitnice prinašajo vznemirjenje, doživetja, radost in sprostitve. Bazene s termalno vodo, tenis, šole plavanja, plese, glasbo, izlete, filmske predstave, vožnjo po Krki, kolesarjenje, piknik kosila... Prijetno vam bo na Trški gori, na pokušini vin, »grofovsko« se boste počutili na kosilu v grajski restavraciji...

Grad Struga v neposredni bližini Otočca je pridobil hleve za konje in pokrite jahalnice, sami grad pa na obnovo še čaka.

Nova cesta bo Otočec obšla

Grajski turizem je ne le vabljiva varianta turizma, pač pa tudi donosna; zato so se v Novem mestu odločili, da v svojo »grajsko« družino pritegnejo še grad Stari grad med Otočcem in Novim mestom. Končani so vsi projekti za obnovo, revitalizacijo tega

zanimivega objekta, ki bi za razliko od Struge in Otočca imel zdravstveno vsebino, medtem ko ima Otočec v »posesti« poslovni in protokolarni turizem, Struga pa konjeniški. Stari grad naj bi se ukvarjal s preventivno dejavnostjo in če se le da, pritegnil petičnejše goste.

Ker bo nova avtocesta Otočec obšla, bo seveda treba pripraviti nove, morda še zanimivejše programe, z njimi pa zadržati sedanje goste, če že ne to število še povečati. Prva faza je takorekoč že končana: v hlevih je več kot štirideset konj, dograjena dva konjeniška objekta, pokrita jahalnica, nakupljena gorska kolesa.

V Strunjanu so investicijski posegi v glavnem zaključeni, veliko pa še manjka na področju zdravstva.

»Uredili smo pulmološki blok, opremili ambulanto, diagnostiko, sobe, ki so prirejene antialergijsko. Za astmatike,« našteva Alenka Babič. »Dokončana je tudi balneo in fango klasična terapija.

V osemdesetih letih smo za Strunjan sklenili dvajsetletno pogodbo, to pa hkrati pomeni, da še vedno dajemo za borce 20 odstoten popust. Mimogrede, borcev je v naših zdraviliščih še vedno kar precej.

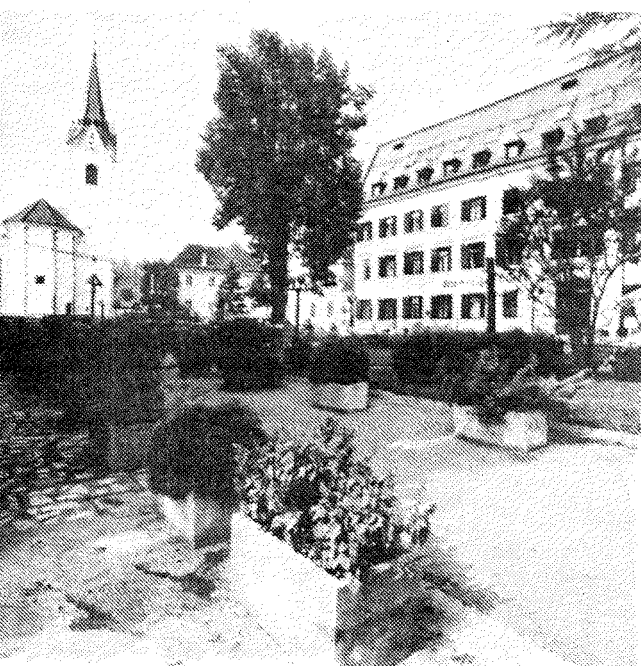
Morda je zanimiv podatek, da spada v sklop naših hotelov oziroma zdravilišč, naše dejavnosti nasploh, tudi smučarski center Rog s štirimi žičnicami. Obogatitev naše ponudbe je nasploh naša vodilna misel. V vse oblike našega delovanja pa vlagamo precejšnje vsote, od izobraževanja delavcev do opreme lokalov, nove organizacije dela in podobno.

Pri tem imamo veliko podporo pri ljudeh, prebivalcih krajev, kjer naši objekti stojijo. Naše želje se dopolnjujejo z njihovimi, ničesar ni moč storiti brez te povezave. Marsikaj je storila nova podjetniška miselnost. Drugačen odnos do strank. Številni novi lokali so spremenili podobo naših zdravilišč...«

Milenko Strašek

Šmarješke Toplice

Dolenjske Toplice

Šmarješke Toplice z blagodejno klimo in zdravilnimi izviri kot so oaza, v kateri je najlažje ohraniti ali spet pridobiti zdravje, hkrati pa tudi voljo do zdravega načina življenja. S temi besedami vas v tem idiličnem dolenjskem kraju popeljejo v svet tišine, zdravja in pomoči, zlasti tistim, ki jih mučijo bolezni srca, ožilja in okončin, najpogostejših in tipičnih bolezni našega časa. Za vas bodo poskrbeli s strokovno visoko usposabljenim in razgledanim zdravniškim timom, v katerem so sami zdravniki specialisti.

Za preventivno zdravstveno dejavnost, ki jo načrtno in organizirano izvaja skupina zdravnikov, sta zelo pomembna funkcionalna diagnostika: za vse to pa so v Šmarjeških na voljo sodobno opremljen kardiovaskularni laboratorij z aparaturjo za ergometrijo, dinamično elektrokardiografijo in spirometrijo. Sem spada še laboratorij za diagnostiko ožilja, opremljen z mehaničnim oscilografom, aparaturjo za Doppler ultra zvok diagnostiko in klavdikacijski test. Na voljo so vam tudi prostori za rehabilitacijo oziroma terapijo in še cela vrsta drugih terapij. Omeniti velja že številne programe utrjevanja zdravja: sicer pa vam bodo pri vaših odločitvah pomagali zdravniki, pa tudi prečudovita narava, s katero se boste zblížali, jo vzljubili in se — znova vračali.

DOLENJSKE TOPLICE, nekdanja Auerspergova lastnina, dragulj v kroni dolenjskih gričev in nižin, so že v drugi polovici sedemnajstega stoletja imele svojega zdravnika: zdravilna moč vrelecev je torej že takrat pomagala zdravja potrebnim.

Od takrat pa do danes ne preusahne reka pomoči potrebnih. Tistih, ki jih mučijo revmatična obolenja lokomotornega značaja, torej vse vrste revmatizmi. In spet tistih, ki so imeli kakršnekoli poškodbe ali operacije na lokomotornem sistemu s funkcijo prizadetostjo. Dobro dene tudi vsem, ki so jih prizadele opekline, pa onim, ki so imeli poškodovane periferne žilce. Program zdravljenja vsem zagotavlja lajšanje ali celo odpravo bolečin v križu, te pogoste tegobe sodobnega načina življenja. Pomoč v Dolenjskih Toplicah pa iščejo tudi tisti, ki jim narava ni prizanesla s kroničnimi degenerativnimi obolenji.

V toplicah so vam na voljo številni sodobni zdravstveni postopki pod nadzorstvom prav tako številne družine vrhunskih strokovnjakov.

Ponujajo pa vam tudi vrsto drobnarij, ki blagodejno vplivajo — ob zdravstvenih posegih — na človekovo zdravje in duševno počutje: od športnega bazena, izletov v prečudovito naravo, trim steze, tenis igrišč, izposojevalnice koles do skrivnostno zelene Krke z vsemi njenimi prelestmi in številnih kulturnih prireditev.

Nenazadnje pa je poskrbljeno tudi za vse, ki se jim poleg telesnega in duševnega zdravja zahoče še dobre hrane.

Slovenski tematski muzeji

Slovenski šolski muzej

Na šolo nas vežejo mladostni spomini. Temni na puščno šolsko stavbo in strogega učitelja s palico in lepi na razumevajočo učiteljico, ki nas je učila branja, petja in ročnih del. Del tega spomina na preproste vaške šole po naših hribih, mestne ljudske šole in gimnazije, pa tudi na vrtnice in višje šolstvo hrani Slovenski šolski muzej. Razvoj kulture, pri nas pa tudi razvoj nasodne zavesti, je neposredno povezan s prizadevanji za šolo in njen napredek. Tako ni čudno, da je zgodovina šolstva pogosto tudi zgodovina slovenske književnosti, na začetku katere sta učenika Abecednik in Katekizem Primoža Trubarja, nato pa slede med drugim vsaj učbeniki pesnika Valentina Vodnika in prizadevanja škofa Slomška za šolo.

Polstoletni jubilej vladanja cesarja Franca Jožefa je izrabila zveza učiteljskih društev in 1898 ustanovila svoj šolski muzej v Ljubljani, potem ko so učiteljska društva že skoraj tri desetletja prirejala razstave učil. Tako se je muzej pridružil štiridesetici tedanjih podobnih muzejev po svetu: dve leti prej je tak muzej do-

bil Beograd in tri leta kasneje Zagreb. Prvotno navdušenje slovenskih šolnikov za muzej pa je splahnelo in po letu 1910 so muzej opustili. Inicijativa učiteljskega društva pa je obrodila sad četrt stoletja zatem, ko je na pobudo zavzetih posameznikov banska uprava maja 1938 osnovala Muzej slovenskega šolstva. Od tedaj deluje neprekinjeno, čeprav se je velikokrat selil, dokler ni spomladi 1954. zaživel na Poljanski cesti 28, kjer je domoval do selitve v dele prostorov nekda-

Spričevala, šolske fotografije, dokumenti učiteljev in šolarjev, šolska oprema in učila so kot dokumenti o razvoju našega šolstva zanimiva pričevanja, ki jih zbira, varuje in razstavlja Slovenski šolski muzej v Ljubljani, Plečnikov trg 1, (061) 213-024.

njih uršulinskih šol (Plečnikov trg¹), kjer domuje danes.

Posebej dragocena zbirka v muzeju je dokumentacija, ki hrani izvlečke iz šolskih kronik posameznih slovenskih šol, kar so šolska vodstva poslala muzeju konec tridese-

tih let in v povojnem letu 1945/46, kasneje pa se je to še dopolnjevalo. Na podlagi tega gradiva je leta 1960 dobil muzej podnaslov dokumentacijski center za zgodovino šolstva.

Hkrati pa je muzej zbiral tudi knjige in bogata knjižnica, ki je v študijske namene dostopna vsem raziskovalcem, šteje preko 30.000 knjig — od starejših in novejših učbenikov za različne predmete in šole, pedagoškega časopisa do zgodovinskih in drugih knjig. Precej zanimivega gradiva hrani tudi razstavna zbirka, v kateri so učila, zemljevidi, zlate in črne knjige ter spričevala in šolska oprema (klopi, računalna, table in tablice). Muzej hrani tudi letna poročila šol, fotografije šolskih stavb, učiteljev in učencev ter zlasti v arhivski zbirki arhivske dokumente o delovanju nekaterih šol (npr. šolske kronike) in obsežno gradivo o partizanskih šolah.

Muzej ima na hōdniku postavljen prvi del stalne razstave šolstvo na Slovenskem, ki predstavlja razvoj srednjeveških samostanskih, župnijskih in mestnih šol ter začetkov šolske obveznosti v času Marije Terezije konec 18. stoletja do leta 1848. V razstavi sobi pa so na ogled letno 3 ali 4 občasne razstave: do konca oktobra bo odprta razstava »Šolska spričevala« o razvoju ocenjevanja, za konec leta pa pripravljajo razstavo o zdravstvenih šolah. Vrsto razstav, ki so jih pripravili v muzeju (npr. o šolskih sistemih ali o šolski mreži, o šolskih stavbah po 1775, prizadevnih šolnikov in o ženskem šolstvu ter vzgojnih zavodih) so spremljali tudi razstavni katalogi — teh je doslej že 49 — navad-

Uniforma gimnazijskega profesorja J. Zmavca iz Maribora iz leta 1898.

no z razpravo o temi iz zgodovine šolstva.

Slovenski šolski muzej, ki je po nastanku eden med starejšimi pri nas, po številu zaposlenih (pet strokovnih delavcev) pa med manjšimi slovenskimi muzeji, je oskrbel tudi več publikacij (npr. zbornik Osnovna šola na Slovenskem 1869-1969; S. Pavlič-V. Smolej: Partizansko šolstvo na Slovenskem, 1984; J. Ciperle-A. Vovko: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, 1987), skrbi za izdajanje bibliografij in od leta 1964 izdaja skupni Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete.

Ne bo pa odveč, če spomnimo, da muzej zbira šolska glasila, fotografije in dokumentarno gradivo o šolah, učiteljih in učencih, pa tudi starejše primerke šolske opreme. Imate kaj takega na šoli, kje doma? Hkrati pa muzej sodeluje pri raziskovanju zgodovine prosvetne dejavnosti s članki in predavanji, s šolami in učenci pri pripravi raziskovalnih nalog in razstav o tem področju slovenske krajevne zgodovine.

Za raziskovalce in uporabnike knjižnice ter obiskovalce razstav je odprt muzej ob delovnih dneh od 9. in 13. ure, za skupine po dogovoru.

Branko Šuštar

Zdravnik svetuje

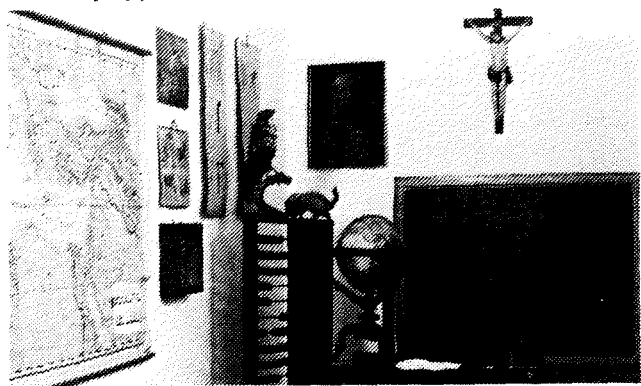
Glina

Med zdravila, ki so stara kot svet, spada tudi glina. Njeni zdravilni učinki so preverjeni, pojavijo pa se predvsem pri hkratni pravilni prehrani in zdravem načinu življenja. Tako je slišati, da je glinena voda pomagala bolnici pri hujšanju in urejanju ginekoloških težav, pri trdovratnih ekcemih, gangreni, z glinenimi obkladki se da pozdraviti išijas in izpahnen kolk, učinkovita je pri kilah in krčnih žilah, če neprenehoma polagamo glinene obkladke na poškodovano oko, se obnovi roženica, med drugim pa zdravi tudi motnost očesne leče (katarakto), paralizira obraza, visok krvni pritisk živčnega izvora, razna vnetja, vročinska stanja in zastrupitve. Čudežne učinke navajajo tudi pri zdravljenju raka na dojki, na ledvicah. V zadnjem času se je, tudi v slovenščini, pojavilo veliko knjig o zdravljenju z glino, čeprav je ta način v bistvu precej neznan.

Oznaka »glina« je zelo splošna; zdravilni minerali tvorijo nešteto zelo finih zrn, zanje pa velja, da »gredo tja, kjer je bolezen«. Uporabljamo jo lahko notranje (oralna pot) in zunanje (s polaganjem glinenih obkladkov, povojev in oblog) in to hladno, mlačno ali vročo. Če začnete zdravljenje z glino, pa morate paziti, da ga ne prekinjate, tudi začasno ne, razen če je to načrtno. Glina je namreč izredno aktiven dejavnik in izzove različne procese v vsem organizmu. Predvsem pa začnite z blagimi kurami, na samo zdravljenje pa se prej pripravite s sadnimi kurami (postopoma je priporočljivo uživati čimveč limon) ali z odvajali.

Res je tudi, da za zdravljenje ni dobra vsaka glina, čeprav je Slovenija z njo bogata. Uporabimo jo v pristnem stanju, tako, kakršno izkopljejo, brez dodatkov in ne da bi jo prepekli. Ilovica je glina z več drugimi primesmi in za zdravljenje ni tako učinkovita. Na Slovenskem je pod površinsko zemljo, v globini, rada belkaste ali sivkaste barve, na površini pa je ista glina rjavkasta (zaradi oksidacije železa). Je mastna, vlažna in na njej največkrat nič ne raste. Ljubljancem jo na primer dobijo na Barju, Primorci na solinah v Sečoveljah, Stajerci v Žalcu, Prekmurci in Dolenjci tam, kjer je razvito lončarstvo, Gorenjci pri Kranju, Komendi... Seveda jo lahko tudi kupimo pri zeliščarjih, v lekarnah, v prodajalnah z zdravo prehrano. Po vsakokratni uporabi moramo glino oz. glinene obkladke zavreči, zanimivo pa je, da so vsi poskusi, da bi s kemijskimi in fizikalnimi sredstvi njene lastnosti ponovili, spodleteli.

Povprečna dnevna doza je ena kavna žlička, iz gline pa pripravimo napitek in to nekaj ur prej ali prejšnji večer. V pol kozarca vode (steklo naj bo debelejšje) denemo kavno žličko gline, pri tem pa kovinska žlička ne sme ostati v stiku z njo. Uživamo zjutraj, takoj ko vstanemo, zvečer pred spanjem ali eno uro pred obrokom, prva kura pa naj traja tri tedne. Vendar bodite pri zdravljenju previdni, poučite se in se posvetujte! —ar

Učilnica (okoli leta 1900)

Činčila — majhna, a dragocena

Činčile, majhne glodalce z dragocenim krznom, so gojili Indijanci v Južni Ameriki že v 16. stoletju — Idealna barva je plava — Kljub dobremu izvozu je vzgajanje zelo drago

Krzna, bolj ali manj dragocena, so bila cenjena od nekdanj, in bržkone je ni ženske pod soncem, ki si vsaj na tihem ne bi kdaj zaželela imeti »dlakastega« plašča ali jakne. A najbrž jih tudi ni veliko takih (razen če se seveda s tem ne ukvarjajo poklicno), ki bi vedele, da v vrhunski razred kakovostnih krzen sodijo sobolj, ozelot in činčila, katere krzno je, kot pravijo strokovnjaki, od vseh najfinerše. Vsaka njena dlaka se namreč cepi v kar od 60 do 90 laskov, zato je torej finejša od puha.

Zgodovina te zanimive in ljubke živali sega veliko nazaj. Vzgjajali so jo že Činča Indijanci v Južni Ameriki, leta 1524 pa so jih pri njih odkrili Španci. In kraljica Izabela Španska je od poglavarja tega plemena dobila v dar plašč iz činčil, ki je veljal za pravo kraljevsko dragocenost. Konec 16. stoletja se je pojavila tudi prva literatura o činčilah, vendar je žival sama v Evropo prišla šele leta 1829, in sicer v London, šestintrideset let zatem pa so v Hamburgu prvič pokazali sedem činčil.

Slabo desetletje kasneje se je z vzrejo začel ukvarjati John Murray. Tako se je za-

čelo farmsko vzgajanje činčil, ki se je razvilo tudi pri nas. Med največjimi jugoslovanskimi strokovnjaki na tem področju je Ivo Javornik iz Ljubljane, ki se s tem ukvarja dobrih 25 let. Takrat je v časopisu slučajno prebral nekaj o činčilah, imenujemo jih tudi zajčje miši, in si rekel — zakaj pa ne? Sledil je ustanovni sešestanek rejcev na Bledu in v Jugoslaviji je bilo rejcev čez tristo; zdaj pa je Ivo skorajda sam. Z leti si je pridobil ogromno izkušenj, velja za resničnega strokovnjaka in njegova pomoč je med rejci in poznavalci zelo cenjena, sam pa o tem pravi, da je zahtevno delo in da »ko prideš v finese, vidiš, da nič ne veš.«

Činčile se delijo v tri kakovostne vrste, in to v tako imenovane La Plata, Costina in Raton. V svetu se 95 odstotkov rejcev s činčilami ukvarja zaradi njihovih kož, ostali pa, pripoveduje Ivo, delajo na tem da bi ustvarili nov dominanten tip činčil zaradi izboljševanja kakovosti krzna. In pri tem je činčila nekaj posebnega; treba je biti vztrajen, trmast in potrpežljiv, pa še tako se kaj rado primeri, da gre narobe. »Za dobro kakovost je potrebnih veliko po-

gojev, zato je ta posel deficitaren«, poudarja Ivo Javornik, ki ima tudi svoje izvozno-uvozno podjetje »YU Chinchilla« in farmo v Šmarju SAP pri Ljubljani. Vendar se navzlic temu, da na leto pridela do 1500 kož, ki gredo vse v izvoz, in da pomaga Italijanom in Madžarom, sprašuje ali naj nadaljuje ali ne, saj so stroški precej veliki. Je pa ponosen na to, da je v Jugoslaviji kakovost činčil na svetovni ravni, kože pa izvažajo v ZDA, Kanado in Nemčijo.

»Idealna barva krzna činčile je plava, kar pomeni, da mora imeti na dnevni svetlobi čim bolj plav odsev«, razlaga Ivo in dodaja, da bi ženske morale vedeti, da je činčila večerno krzno, ki mu zelo škoduje vlaga. Če pa se že zgodi, da ga ujame dež, je treba to resasto krzno okopati v pesku, ogretem na 27 do 30 stopinj. Pa še en nasvet: če se (kljub slabim časom) odločite za nakup plašča iz činčile, ga nikar ne kupujte v blagovnicah, sviri Ivo Javornik, temveč pri rejcih ali krznarjih. In če koga mika, da bi se začel ukvarjati z rejo činčil, mu bo Ivo rad svetoval.

Katarina Novak

SEVANJE	POLOTOK NA OTOKU HONŠU	TROP ŽUZELK	TRAVA DRUGE KOŠNJE	EKSPLOZIV. TELESA	SOZVOČJE	KARTA PRITAROKU
REVEŽ						
LJUBEZ POEZIJA						
FR. PISATELJA (GEORGE)	PRITOK REKE PAD	RELIGIJA SIRSKE STRANKA				
ANGL. PISATELJ (ROBERT)	STARODAVNA ARABSKA DRŽAVA			DAVID LIVING-STONE		
VRH ŠMARNE GORE						
DEŽELA VYZH. AFRIKI						
SVETOVNI IZDELOVALEC SPORTNE OPREME						
VARNOSTNO OBVEŠ. SLUŽBA	LUKAV ALŽIRIJI	UPANJE	CEPEC			KRIŽANKA: FRANCI PAVSEK
PEVEC JOHN			GRAFIK JUSTIN			IRSKA TEROR. ORGANIZACIJA
OBMOČJE DELOVANJA			PTIČ NA N. ZELANDIJI KRAJ POD KRIMOM			
PLAČILO ZA DOSEŽEK						

Iz nove knjige našega znanega črnogledega humorista Olega Križanovskega-Igorja

Od partizanščine k otroštvu

Sredi spanca me je nekdo začel pošteno tresti in suvati, skoraj v hipu sem se prebudil. Najprej sem pomislil, da je dokončno po meni. Može postavbe navadno prav na železniških postajah iščejo in tudi najdejo take, kot sem jaz. Pa sem zagledal razcapaneaga možakarja, v obraz kosmatega, kot bi prikorakal iz votline iz kakega razbojniškega tabora. Ne, tako oblečeni pa policaji le niso, sem ugibal.

Se bolj pa me je začudilo, ko me je razcapan kosmatinec prijazno vprašal, če sem Slovenec. In spet sem pomislil, kako je mogoče, da sploh ve. Že sem sklenil to zanikati, saj če je možakar od policije ali če je vsaj povezan z njo, bi ugotovitev, kaj sem po narodnosti, pomenila konec mojega potovanja v beli svet oziroma črno Afriko. Toda zavrgel sem to možnost in obotavlja je priznal. Zdaj sem se še bolj začudil, saj me je možakar postavil na noge in me stisnil k sebi, nato pa dejal, kako je srečen, ker me je po dolgem iskanju končno vendarle našel. Prijel me je tudi za roko in me začel vleči proti izhodu. Fuada, njegova sosed, ga je poprosila, naj me začne iskati po mestu.

Zopet je naletaval seng, ko sva gazila po skrivenčenih nerazsvetljenih uličicah nekam na obrobje mesta in navkreber. Nisva dosti govorila, sledil sem mu kot senca, ves čas sem se močno bal, da se spet ne izgubim. Razmišljal sem o Fuadi, za katero sem že izgubil upanje, da jo kdaj spet najdem. Občudoval sem njeno dobroto. Prvič me je rešila že na vlaku, drugič pa v samem Sarajevu, kjer sem se znašel brez denarja in ne da bi v mestu koga poznal.

Končno sva prispela do Fuadinega doma. Trajalo je precej časa, da jo je moj vodnik priklical. Spoznal sem jo po glasu, stisnila me je k sebi kot naredi mati, ko se njen fantalin vrne z dolgega potepa. Zahvalila se je sosedu za pomoč, ta pa je zatrjeval, da je bila to njegova sveta dolžnost. Tedaj sem spoznal še nekaj: da so v teh krajih tudi sosedje kot člani velike družine in si zato med seboj radi pomagajo.

Ostala sva sama in tedaj si je razkrila obraz. Kljub medli svetlobi sem ugotovil, kako je še vedno vsa objokana, ker sem se izgubil. Morda pa ji teko čez lice tudi solze sreče? Nazadnje me je spet stisnila k sebi in me začela poljubljati po licih, tako da sem bil kmalu ves moker od njenih solza. Povrh so tudi mene obliše solze, ganjen sem bil. Vmes je večkrat ponovila besedico »sevidi«, kasneje sem zvedel, da je to po turško »mili«.

Prišla me je pogledat še njena mati, tudi v njenih očeh sem zapazil solze. Kot sem že vedel, da je v navadi, sem ji poljubil tresoč se in vso izsušeno roko ter ji pomagal, da je sedla na nizko klopic. Potem me je začela podrobno spraševati, kje vse sem hodil in kaj vse doživel tistega dne, pa tudi, kako sem se izgubil. Sproti je vse, kar sem povedal po turško pripovedovala materi. Ta je venomer vzdihovala in se zahvaljevala Alahu, da sem spet pod njeno streho. Potem je Fuada skuhalo kavo, ki smo jo slovesno popili. Zatem je spet prinesla odejo in blazino ter mi postlala, kar je pomenilo, naj grem počivat. Vsekakor je sklepala, da sem po vsem, kar se mi je pripetilo, hudo utrujen in tudi zaspan. Potem ko je tudi mati odšla spat, sem se brž slekel in takoj tudi zaspal.

Zbudil sem sem, ko sem začutil na obrazu toplo sapo. Odprl sem oči in zagledal Fuado; kdaj je vstopila v sobo, nisem vedel. Začela me je tudi božati po obrazu, tudi jaz sem njo in ne da bi na kaj pomislil, so moje roke zdrsnile po njenem vratu navzdol in se pogreznile med njene prsi, vabljuje in tople. Sele tedaj sem ves presenečen ugotovil, da je popolnoma gola in da je njeno toplo dišeče telo prosto vseh ovir, kakršne za ljubezen pomenijo oblačila.

Tako sem pri šestnajstih prvič v življenju okusil ljubezen. Vse, kar sem o njej vedel dotlej, so bile le bežne slike in predstave. Ljubila sva se divje in pogosto, vmes pa počivala. Že se je svetilo jutro, tiho je vstala, se oblekla in odšla v sobo, v kateri je spala njena mati. Izmučen od ljubezni sem nemudoma zaspal, znova sem se zbudil, ko je kot svečenica v svetišču kuhala kavo; nekaj časa sem jo molče opazoval izpod odeje. Zdaj se mi je zazdelo še lepša kot kdajkoli, zato sem jo poklical. Zdrznila se je in mi s prstom na ustih povedala, naj bom tiho, vsekakor je hotela, da bi vse, kar je bilo med nama, ostalo skrivnost, saj le ta prinaša ljubezni njen največji čar. Tedaj sem začel o njej razmišljati, kaj mi sploh pomeni: je mati, ljubica ali angel...? Nato pa sem tiho vstal, pri tem me je bilo kar malo sram, saj sem bil

popolnoma gol. Ona pa mi je smeje ponujala drugo perilo in obleko, češ da je to, kar sem imel na sebi, potrebno pranja.

Ko sem bil oblečen, je prišla v sobo še mati. Z giba mi je skušala povedati, kako me ima rada, saj je s svojim ženskim nagonom in pronicljivostjo po lesku v hčerkinih očeh takoj nezmotljivo ugani, kako sem jo osrečil.

Se in še je snežilo, bilo je tudi precej mraz, jaz pa sem s Fuado pod toplo odejo nepopisno užival in živel življenje najbolj srečnega svetovnega popotnika, kar jih je kdaj korakalo po zemlji ali plaval po morju. Dnevi pa so tekli, kot bi se podirale domine; minil je en teden, za njim še drugi, ne da bi se najina strast vsaj malo unesla. Nasprotno, še rasla je, čeprav se je v meni vedno bolj oglašal pustolovec, ki mu je vsakršna ustalitev na enem kraju nekaj tujega. Vedno pogostejše so moje misli uhajale v daljno Afriko kot pri pticah selivkah, pa čeprav mnoge med njimi na poti doleti neizprosna smrt. Fuada pa je spet z žensko pronicljivostjo ugotavljala, kaj se mi najverjetneje suče po glavi in slutila, da se najina sreča blizu koncu.

Velikokrat je strmela v fildžane, iz katerih smo pili kavo, v usedlini je iskala odgovore na vprašanja, kaj bo prinesla prihodnost, tako kot v teh krajih menda počno skoraj vse ženske. Če je opazila znake, ki so kazali na kaj dobrega, ji je v očeh vzplamtela volja do življenja, toda to se je dogajalo vedno bolj poredko. Vse več je bilo mračnih prerokb, na katere se nisem niti najmanj razumel. Njen blede obraz in tihe, žalostne oči pa so pomenili za mojo vest vse huji očitek. Zato sem se sramoval priznati, kako sem že sklenil, da naslednjega dne jutraj odidem. Pa sem spet odložil odhod za en dan, pa še za enega in tako dalje.

Ime Fuada sicer pomeni v arabščini srce. Še po smrti živi s srcem preživelega, tistega, ki mu je vsadil ljubezen v srce. To je orientalska modrost iz dela sveta, ki velja za zibelko sedanje civilizacije.

Razmišljal sem že takrat o vsem tem in ugibal, če nisem jaz tisti, ki sem Fuadi najbolj razvnel čustva in ji razburkal srce do konca njenega življenja. Ali pa sem zanjo pomenil samo meteor, ki za hipec razsvetli temno noč...

Vendar se je čar najine zadnje skupne noči nekako izjalovil. Poljubljaj sem jo in ona mene, čutil pa sem in ona tudi, da so le nekakšna posledica vsega, kar sva skupaj doživljala zadnje tedne. Za naju oba so pomenili le spodobno slovo, s kakršnim se drug od drugega poslovijo nekdanji zaljubljeni v strnem in prijateljskem vzdusju.

Ko je jutraj muezin z minareta prvič zapel svojo otožno pesem prebujanja, sem jo brez besed in dejansko na skrivaj popihal iz hiše, saj sem sklepal, da je tako najbolje. S tem bi se izognil očitkom, solzam in vsemu drugemu, s čimer ženske ob slovesu skušajo zadržati ljubimca.

V žepu sem imel le nekaj novcev, ki mi jih je podarila Fuada, da bi si kupil kako slaščico, pa jih nisem zapravil. Najbrž jih bom potreboval, sem si mislil. Zdaj sem še vsaj za silo poznal pot, zato sem jo ubral naravnost na železniško postajo, ki sem jo našel, ne da bi koga vprašal za pot. Kupil sem si vozovnico za nekaj postaj v smeri proti Mostarju oziroma Dubrovniku. Komaj je vlak potegnil, že je vstopil sprevodnik in začel pregledovati ter ščitpati vozovnice. Sicer pa je bilo v vlaku hudičevo mraz, saj so vagoni komaj začeli ogrevati s paro. Lokomotiva se je vlekla vedno huji klanec in vedno več snega je bilo. Prispeli smo na najvišjo postajo, potem pa začeli spuščati v dolino, po kateri je tekla precej široka reka.

Nenadoma se je spet v vagonu, v katerem sem sedel, pojavil sprevodnik in začel po vrsti pregledovati vozovnice. Moral sem mu jo pokazati tudi jaz, zaman sem se izgovarjal, da sem jo že. Seveda je brž ugotovil, da ne velja več oziroma da sem se zapeljal že precej daleč mimo postaje, do katere je veljala. Ukrepal je temu primerno in me na prvi postaji enostavno vrgel z vlaka. Srečo sem imel, da sem jo odnesel brez poslovilne brce...

Tako sem se znašel na peronu železniške postaje v meni docela neznani kraju. Mračilo se je že in naletaval je sneg, pritiskal je zoprn mokrotni mraz, kakršnega poznajo v globokih dolinah ob rekah. Z napisne table na postaji sem prebral, da sem v Konjicu, v Hercegovini. Okoli postajnega poslopja se je skrtil med kupi snega gnetlo nekaj zanikanih bajt z vegastimi strehami. Malo dlje pa je čez šumečo in deročo reko peljal mogočen kamnit most. Na drugi strani se je videlo

mestece, spet kup malo večjih, vendar bornih in zapuščenih hiš, iznad streh pa je štrlelo več minaretov in menda nek zvonik. Napotil sem se vzdolž ulice, zeblo me je kot psa, zato sem vstopil v eno izmed kavarn ali gostiln. Tam sem kar planil k peči v kotu, okoli katere so sedeli možakarji s stekleničkami v rokah. Nekateri pa so pri mizah počasi in spoštljivo srkali kavico.

Ne da bi koga kaj vprašal sem sedel na stol ob peči. V debelem plašču mi je brž postalo vroče in sem se slekel. Gostje pa so zijali vame kot tele v nova vrata, saj sem bil očitno tujec, taki pa v ta zakotni kraj posebno pozimi niso prihajali. Zdaj se je odnekod pojavil suhljat možakar z neizogibnim fesom na glavi in me pozdravil s »salem alejkum«. Odzdravil sem mu slovensko. S tem sem v njem in drugih gostih hotel razvneti radovednost, da bi vsaj za nekaj časa pozabili na ukrepe, kakršni so bili v takšnih primerih vsepovsod po svetu enaki: brca v zadnjo plat. Namesto tega so me vsi z lastnikom vred začeli spraševati to in ono, predvsem kdo sem in kam sem namenjen. Tedaj se se spomnil pogovorov s Fuado, ko me je nagovarjala, naj ostanem pri njej in naj ne rinem v Afriko. Trdila je, da v Sarajevu pozna nekega kavarnarja in da bi mi pri njem preskrbela službo natakarkarja. S tem mi je ne da bi vedela, tudi v tej stiski v neznanem mestecu, pomagala, da sem brž v glavi skoval nekakšen zagovor.

Spet mi je beseda tekla in začel sem razpredati, da sem namenjen v Dubrovnik, kjer da imam obljubljeno službo natakarkarja v neki boljši restavraciji. Tam da bom precej zaslužil in se povrh lahko med prostim časom tudi kopal v morju. Potem sem še potožil, da na žalost potujem brez denarja, ker mi je nek tat na železniški postaji v Sarajevu izmaknil denarnico z vsem denarjem in naslovi in da bi zdaj v tem mestecu poprijel za vsako delo.

Možakarji, pokriti s fesi in turbani in vsi po vrsti neobriti, so sočutno poslušali moje gostobesedne tožbe. Ko pa sem jim povedal, da sem doma iz Slovenije in celo iz Ljubljane, so mi začeli ponujati žganje in kavo.

Naenkrat me je lastnik povabil v neko kamro in me kar naravnost vprašal, če bi bil pripravljen za nekaj mesecev, vsaj dokler ne skopni sneg, ostati pri njem, saj potrebuje nekoga za strežbo. Tudi plačal bi me spodobno, tako da bi si celo lahko kaj prihranil, če bom varčeval. In hrano ter stanovanje bi imel pri njem.

Dejal mi je tudi, da se mu smilim, ker so me okradli in ker moram tako mlad po svetu. Tudi sam je menda služil vojsko na Vrhnikih in so mu ljudje tam ostali v najlepšem spominu. Brž sem izkoristil priliko in mu dejal, da Vrhniko dobro poznam, saj sem bil res tam blizu na počitnicah, začel sem mu pripovedovati, kako je zdaj tam. Še bolj sem ga ganil in samo po sebi je bilo umevno, da sem privolil v njegovo ponudbo. Ob koncu mi je še obljubil, kako mi ne bo žal, da sem ostal. Morda sploh ne bom odpotoval v Dubrovnik, saj je Konjic poleti povsem drugačen kot pozimi. Da je lepo in zdravo mesto, poleti prihajajo gostje iz vse Jugoslavije in celo iz tujine, da si tu naberejo zdravja in spočijejo.

Že naslednje jutro sem z belim predpasnikom začel raznašati fildžane, džezve in kozarčke žganja, pa tudi kose pečenega ovčjega mesa, čevapčiče in sir oziroma podobne zame neznane orientalske dobrote. Vse to so pripravljali v kuhinji, iz katere so se širile poleg omamnih vonjav po kavi tudi manj prijetne po ovcah in kozah. Tam sta pekla, kuhala, rezala in točila dva starejša možaka, ženske pa nikjer nobene, saj je bil lastnik Musliman in zato med osebjem ni imel niti ene same ženske. V tem okolju pa je podobno veljalo tudi za trgovine in gostilne, katerih lastniki so bili ali katoliki ali pravoslavni.

Vse, kar mi je kak gost naročil, so mi iz kuhinje na mojo zahtevo podajali skozi posebno okence. Tam skozi je v gostinsko sobo vdiral tudi vonj iz kuhinje in vzbujal skomine gostom, da so več naročali.

Moram se pohvaliti, da mi je delo šlo dobro od rok. Lastnik je bil z menoj kmalu zadovoljen, poleg tega sem za njegovo birtijo pomenil nekakšno atrakcijo. Večina Konjičanov nikoli ni šla nikamor, še do Sarajeva ne, razen seveda, ko so morali k vojakom, zato je bila Slovenija zanje nekaj takega kot Amerika.

Nekega večera sta se oglasila pri nas tudi dva žandarja, ki sta se seveda pozanimala tudi zame, hotela sta videti moje papirje. Pokazal sem jima dijaško knjižico, najdlje sta strmela v ocene, ki so bile, kot je že znano imenitne. Prav tako tudi nista prišla do sape, ko sta prebirala pohvalo, ki jo je nakracal

MLADOST ČRNOGLEDEGA HUMORISTA

Franci, podpisal pa Brane. Končno sta mi knjižico vrnila, zaželela dobro počutje in delovni uspeh pri »gazdi« Sulji in odšla. Seveda sem si znova pošteno oddahnil.

S tem žandarjskim obiskom sem si pridobil še večjo veljavo, kar se je odražalo na vedno pogostejših ponudbah, naj skupaj s kakim gostom ali omizjem popijem kozarček žganja ali kavico, v žep pa mi je prikapljal tudi precej napitnine ali, kakor so tam temu rekli, »bakšiša«. Zasluzek sem spravljaj na kupček. Za nadaljevanje poti je nastala vredna vsota.

Spal sem v hiši prizidani lopi na dvorišču, kjer sem imel posteljo s slamarico in odejami, po katerih pa je bilo na kupe praznih steklenic. Čeprav je bilo mraz, me ni zeblo in sem dobro spal, saj je bil zrak nadvse dober in te je kar uspal. Poleg tega sem bil tudi neprepan, saj smo pogosto stregli pozno v noč, jutraj pa je bilo potrebno navsezgodaj vstajati. Drv smo imeli, kolikor smo jih hoteli, glede sekanja po gozdovih ni bil nihče preveč natančen.

Že dan po tem, ko sem prišel, me je gospodar po ozkih in strmih stopnicah odpeljal nekam kvišku v prvo nadstropje ali celo na podstreho. V kamrici, prijetno kurjeni, je na široki postelji ležala neznansko obilna njegova soproga Fata.

Fata se je z velikimi težavami obrnila, pri tem ji je nežno pomagal mož, zatem pa je poravnal ležišče in blazino. Ko me je zagledala, je zrla vame z največjim začudenjem, imela je tako velike oči, da sem se nehoti spomnil na kravo. Nato je nekaj po turško rekla možu, ta ji je odgovoril, po njegovem nasmehu sem ugotovil, da se strinja in da je celo vesel. Nato mi je dejal, da je žena zadovoljna, ker ji bom stregel od zdaj dalje jaz, ne pa več stari Meh, ki komaj še premika noge in ga stopnice hudo utrudijo.

S Fatine postelje je bila spreljana vrstica skozi luknjo v stropu v kuhinjo. Če jo je potegnila, je spodaj zazvončkljalo, kar je pomenilo, da nekaj potrebuje. Seveda naj bi ji od tedaj dalje hrano, pijačo ali kaj drugega prinašal jaz, ki sem bil mlad in še urnih nog. Vsekakor pa je bil zvonec enostavna in nadvse uspešna iznajdba.

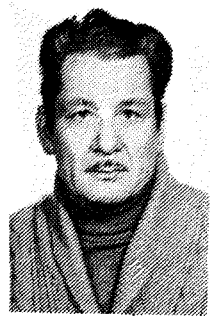
Vsakič, ko je zvonec zazvonil, sem stekel po stopnicah v Fatino sobo in jo vprašal, kaj bi rada. Nato pa sem to, kar je zahtevala, zložil na pladenj in še enkrat splezal kvišku.

Nekdo mi je tudi povedal, da je bila Fata pred leti povsem navadna ženska z nič preveč zajetno postavbo. Toda nenadoma je zbolela in se začela neznansko rediti. Rada je veliko jedla, velikokrat pa sem zanjo iz neke bližnje slaščičarne prinašal na kupe slaščic. Seveda se je mož vedno bolj bal, da je ne bi zadela kap, saj je vedel, da kar plava v toliči in da ji bo prej ali slej zaradi tega odpovedalo srce.

Vsakič, ko sem se približal vratom, da bi vstopil, sem iz razumljivih razlogov moral potrkati in nato počakati, da se je oglasila in mi dovolila naprej. Vsakič me je krivil smeh, saj je bilo to slišati, kot bi zabeval kužek ali zacvilil na smrt obsojeni puišek. Kljub neznanskim razsežnostim je imela glas kot otrok.

Že ko sam ji prvič stregel s kavico, me je zaprosila, naj ji pomagam. Sama v resnici tega ni zmogla. Med dvigovanjem sem pod njeno razpeto srjaco zagledal njene velikanke dojke, podobne dvema bučama, pomislil sem, da jih imajo takšne le ciganke. Najbrž je videla, kam strmim, pa zaradi tega ni bila prav nič užaljena. Nasprotno, povabila me je, naj sedem k postelji, pokramljam in ji povem, kdo sem in odkod. Čepeti po turško nisem znal, pa tudi nobenega stola ni bilo v kamri, zato sem sedel kar na rob njene postelje. Čez nekaj časa mi je iz svoje skodelice ponudila požirek kave, zazdelo se mi je, da iz njenih velikih oči odsevata nagajivost in živahnost. S tem je njen obraz doživel spremembo, kakršne se nisem nadejal, nekako lepši je postal in nič več ga ni tako kazila debelost. Ozrl sem se na zid, kjer je v okviru visela fotografija neke prikupne ženske. Ko je opazila, kaj gledam, je s ponosom dejala, da je na sliki ona, kakršna je bila pred boleznijo...

(se bo nadaljevalo)

Valter Kraiger

Junija smo se na Rav-
nah na Koroškem poslo-
vili od Valterja Kraiger-
ja. Že 18-leten je sodelo-
val pri miniranju trafo-
postaj v Pliberku. Zaradi
tega je bil aretiran in za-
prt po zaporih na Koro-
škem, v Begunjah,
v Dachau in njegovi po-
družnici blizu Hamburga.
Ko se je bližal poraz
Nemčije, je bil Valter
med tistimi, ki so jih
s starimi tovarniški ladjami
odpeljali na odprto
morje, da bi potonili. Če-
prav so ladje zavezniški
po pomoti bombardirali
in so zaporniki potonili,
se je Valter rešil in se po
treh letih vrnil domov.
Odlikovani je bil z redom
dela s srebrnim vencem.

Milenko Dokić

Julija smo se v Piranu
poslovili od prvoborca
Milenka Dokića, roje-
nega leta 1927 v Kontarev-
cih pri Slavonski Požegi.
Tako po razsulu stare
Jugoslavije in po ustano-
vitvi NDH je moral kot
Srb oditi v ilegalo. Leta
1941 je začel sodelovati
z NOB na terenu. Okto-
bra 1944 je odšel v NOB.
Imel je čin zastavnika
JLA. Bil je nosilec parti-
zanske spomenice 1941
in večkrat odlikovan.

Karel Glad

V Kočevju smo se juli-
ja poslovili od Karla Gla-
da, aktivista OF in borca
Kočevske brigade. Rodil
se je pred šestinsedem-
desetimi leti v Banja Loki
pri Kočevju. Spomladi
1942 se je pridružil NOG
na terenu, nato pa je bil
v enotah Devete kočev-
ske brigade. Prejel je več
odlikovanj in priznanj.

Franc Pagon

Aprila je umrl Franc
Pagon, rojen leta 1905
v vasi Labinje pri Cer-
knem. Z NOV je začel
delati spomladi 1943, po
kapitulaciji Italije je bil
vključen v enote NZ. Po
vojni se je posvetil kmeti-
ji. Za zasluge v NOB je
bil odlikovan.

Andrej Obid

V Cerknem smo se
maja poslovili od Andre-
ja Obida, rojenega leta
1917 v Labinjah. Vojaško
suknjo je oblekel pred
drugo svetovno vojno, po
vsej Italiji pa je bil vojak
polnih sedem let. Pred
koncem vojne se je vklju-
čil v partizansko vojsko.
Po vojni je delal v istr-
skem rudniku.

Ančka Golmajer

V šetinsedemdesetem
letu je umrla Ančka Gol-
majer, doma iz Sp. Lipni-
ce pri Radovljici. Bila je
zavedna Slovenka in do-
bra mati. Umrla je lani,
pokopana je v Kamni go-
rici.

Franc Tavčar

V enainosemdesetem
letu je julija umrl Franc
Tavčar iz Labinj pri Cer-
knem. Po kapitulaciji Ita-
lije se je priključil parti-
zanom v okolici Labinja
in kmalu odšel peš do-
mov na Cerknjansko in se
vključil v Vojkovo briga-
do. Bil je ranjen in ostal
invalid.

Ivan Verbič

V začetku aprila smo
se v Vojkovo poslovili od
Ivana Verbiča, rojenega
leta 1915. Okupacija ga
je doletela, ko je bil na
orožnih vajah v bivši ju-
goslovanski vojski. Nato
je bil do oktobra 1942
v vojnem ujetništvu. Po
prihodu domov je bil čez
eno leto nasilno mobilizi-
ran v nemško vojsko in
septembra 1944 so ga za-
jeli zavezniški in le mesec
kasneje se je javil parti-
zanski vojski. V Jugosla-
vijo je prišel s 5. preko-
morsko brigado. V JLA
je bil do decembra 1945,
ko je bil demobiliziran
s činom položajnega vod-
nika.

Marija Štiherle

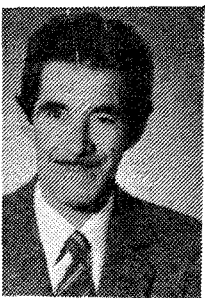
V trinosemdesetem
letu je umrla Marija Šti-
herle iz Sp. Lipnice pri
Radovljici. Leta 1943 se
je aktivno vključila
v NOV, v Škofjeloški
odred, nato pa je bila te-
renska delavka do konca
vojne. Dvakrat je bila
odlikovana, po vojni pa
je nadaljevala z družbe-
nopolitičnim delom.
Umrla je lani in v poko-
pana v Radovljici.

Gabrijela Bevk

Gabrijela je umrla ju-
nija v devetinsedemse-
tem letu. Rodila se je
v Cerknem. Vsa družina
se je jeseni leta 1942
vključila v OF. Poleti
1943 je prevzela skrb za
blagajno OF rajona Cer-
kno. Po kapitulaciji Ita-
lije in prvih volitvah v ob-
činski odbor NOO za
Cerknjansko je prevzela
funkcijo finančnega refe-
renta pri oblastnem orga-
nu. Za zasluge v NOB je
bila odlikovana.

Matilda Petan

Rodila se je leta 1905
v Arnovih selah pri Arti-
čah. Vojna jo je zatekla
v Zgornji Pohanci. V nje-
ni hiši so se zadrževali pr-
vi aktivisti iz raznih kra-
jev. Pokojna Matilda jim
je kuhala in prala, zbirala
je hrano pri drugih druž-
inah in hodila po sanitetni
material. Umrla je junija
in pokopana v Sromljah.

Adolf Kržaj

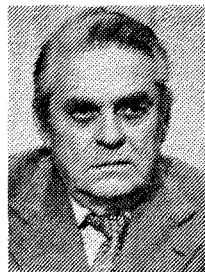
Ni še dolg tega, kar
smo se v Orehku pri Po-
stojni poslovili od sobor-
ca in prijatelja Adolfa
Kržaja. Italijansko voj-
sko je služil v daljni Afri-
ki. Kot domoljub se je
priključil prekomorski
tankovski brigadi in leta
1945 je prišel v osvoboje-
ni Trst. V enotah JLA je
ostal do upokojitve. Imel
je čin podpolkovnika.
Vsa povojna leta se je po-
svečal delu v organizaciji
ZB in drugim DPO.

Jože Kobal

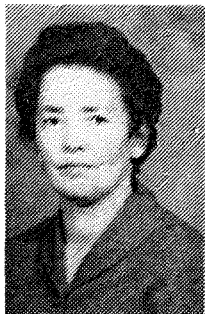
V Piranu smo se junija
poslovili od Jožeta Koba-
la, rojenega leta 1909
v Ajdovščini. Ob kapitu-
laciji Italije odšel v parti-
zane v Kosovelovo briga-
do. Za zasluge je bil odli-
kovan.

Srečko Brezavšček

Na kanalskem pokopa-
lišču smo se junija poslo-
vili od Srečka Brezavšče-
ka, rojenega 1915, v Za-
vrhu pri Kanalu. Zaradi
revščine je pobegnil v ta-
kratno Jugoslavijo in Ko-
sovo, kjer se je prijavil
jugoslovanski vojski. Ob
razpadu je bil ujet in od-
peljan v Nemčijo. Med
prevozom je zbežal in se
vrnil v rojstni kraj. Tu so
ga mobilizirali Italijani;
v Grčiji kamor so ga po-
slali je, navezal stike
z odporniškim gibanjem
in z njihovo pomočjo po-
begnil. Do kapitulacije
Italije je bil v Grčiji, nato
pa se je pridružil maked-
onskim partizanom. Bil
je v prvi makedonski
udarni brigadi, kasneje
pa avtobrigadi. Po vojni
se je naselil v Kanalu. Za
zasluge je bil večkrat od-
likovan.

Anton Maslo

Umrl je Anton Maslo.
Rojen je bil leta 1920
v Trstu. Marca 1944 je
odšel v NOB v Dalmatin-
sko brigado in bil odli-
kovan.

Cilka Beričič

V Idriji smo se junija
poslovili od Cilke Beri-
čič, rojene leta 1908
v Idrijskih Krnicah.
Z možem sta bila med
prvimi organizatorji OF
na Idrijskem. V juniju
družini so našli varno za-
točišče za svoje delo.
Mnogi rudarji in revoluci-
onarji. Januarja 1943 je
vsa družina odšla v parti-
zane, Cilka, mož, štiri-
najstletni sin Rajko in
petnajstletna hčerka Sil-
va. Naslednje leto maja
je v Trnovskem gozdu iz-
gubil življenje sin. Po
vojni je delovala na
okrajnem odboru AFŽ in
drugih organizacijah.

Nevenka Albreht

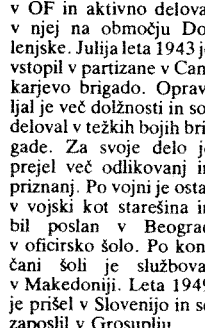
Na cerkljanskem po-
kopališču smo se maja
poslovili od Nevenke Al-
breht, rojene leta 1920
v Cerknem. V NOB se je
vključila februarja 1943.
V času italijanske okupa-
cije je bila zaposlena v le-
karni. Mag. Culot je da-
jal za partizane zdravila
in sanitetni material. Ta
material je Nevenka no-
sila cerkljanskim aktivis-
tom OF. Po kapitulaciji
Italije se je vključila v sa-
nitetno službo NOV. Tu-
di po vojni je ostala v le-
karniški službi do upoko-
jitve. Za zasluge je bila
odlikovana.

Franc Peternej

Na cerkljanskem po-
kopališču smo se junija
poslovili od Franca Pe-
ternej, Černčevega, ro-
jenega leta 1923 v Planini
pri Cerknem. Njegov
brat Gabrijel je odšel
v partizane, to pa je pov-
zročilo maščevanje. Faši-
sti so odgnali vso Černče-
vo družino v zapore in
internacijo, domačijo pa
izropali. Franc je bil spo-
mladi 1943 poslan v de-
lavski bataljon in po ka-
pitulaciji Italije se je vrnil
domov in se vključil
v NOV. V Prešernovi
brigadi je bil komandir
voda, v Vojkovi pa ko-
mandir čete. Imel je čin
kapetana, za medvojne
ter povojne zasluge pa je
bil večkrat odlikovan.

Mirko Ahačič

V Višnji gori smo se
julija poslovili od Mirka
Ahačiča. Njegova živ-
ljenjska pot se je začela
pred osemindesetimi leti.
Rodil se je kot tretji
otrok v delavski družini
v Spodnjih Gameljnah
pri Ljubljani. Še kot
otrok je prišel v Višnjo
Goro k stricu. Po konča-
ni osnovni šoli se je mo-
ral boriti za preživetje, in
je hodil na delo h grašča-
m in bogatejšim kmetom.
Občutil je izkorišča-
nje. Tako se je vključil
v OF in aktivno deloval
v njej na območju Do-
lenjske. Julija leta 1943 je
vstopil v partizane v Can-
karjevo brigado. Opravl-
jal je več dolžnosti in so-
deloval v težkih bojih bri-
gade. Za svoje delo je
prejel več odlikovanj in
priznanj. Po vojni je ostal
v vojski kot starešina in
bil poslan v Beograd
v oficirsko šolo. Po konča-
ni šoli je služboval v
Makedoniji. Leta 1949
je prišel v Slovenijo in se
zaposlil v Grosuplju.

Jakob Kavčič

V enainosemdesetem
letu je konec januarja
umrl Jakob Kavčič iz Ži-
rov. Rojen je bil leta
1910 na Lesnem brdu pri
Vrhnikih. Za NOV je de-
lal že leta 1942, kasneje
pa je v gospodarski komi-
siji v Žirah organizirano
opravljal intendantske
naloge in prevažal mate-
rial za vojsko ter ranje-
ne v bolnico Franja. Za
zasluge je bil odlikovan.

Dominik Bogataj

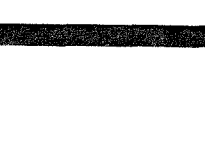
V Kranju smo pokopa-
li Dominika Bogataja,
medvojne političnega
komisarja italijanske bri-
gade Gramsci, rojenega
v Breznici pri Idriji. Leta
1941 je bil predčasno
vpoklican na služenje ka-
droskega roka v Fofigno
v 1. topniški polk. Ker so
bili premešeni v Solin
pri Splitu, je Bogataju
uspelo dobiti povezavo
z našimi terenskimi de-
lavci NOB in skojevci.
Pridružil se jim je in je
obveščevalne naloge
opravljal v Hercegovini.
Aretirali so ga in ga za-
prli v zapore v Rimu. Ob-
sojen je bil na deset let
kazni, vendar se je na
podlagi razglasa prijavil
na odhod na fronto in se
tako rešil ječe. V Albani-
ji, v kraju Drenovo, se je
zopet povezal z aktivisti
NOB. Vključil se je tudi
v njihove partizanske
enote in celo postal ko-
mandir artiljerijske skupi-
ne v bataljonu Ali Kle-
mendi. Pri oblikovanju
italijanske partizanske
brigade Antonio Gramsci
je bil imenovan za poli-
tičnega komisarja, bil pa
je tudi v štabu. Iz Albani-
je, kjer je sodeloval v šte-
vilnih dolgotrajnih bojih,
je odšel leta 1945. Kot
major je bil zatem demo-
biliziran iz JA, vse do
upokojitve pa je delal
v različnih gospodarskih
organizacijah.

Neža Pangerc

Umrla je članica ZB
Neža Pangerc iz Raven
na Koroškem. Že 16-let-
na je bila skojevka in ku-
rirska. Septembra 1943 je
bila aretirana, zaprta
v Celovcu in poslana v in-
ternacijo v Ravensbrück.
Odlakovana je je bila
z medaljo zaslug za
narod.

Andrej Tušar

Aprila je umrl Andrej
Tušar, ki je bil rojen leta
1928 v Cerknem. Janu-
arja 1945 se ni dopolnil se-
demnajst let in že se je
vključil v NOV v Preše-
rnovo brigado. Za zasluge
v NOV je bil dvakrat od-
likovan.

Angela Petrič

Na žirovskem pokopa-
lišču smo se januarja po-
slovili od Angele Petrič,
rojene leta 1908 v Delni-
cih pri Poljanah. Z NOV
je v vaškem odboru žena
sodelovala od avgusta
1943. Vojna ji ni prizane-
sla, mož je padel kot bo-
rec NOV.

Matevž Šivec

V 78. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec
Partizanske spomenice 1941 Matevž Šivec.

Od aprila 1941 je aktivno deloval v OF, maja 1942
pa je vstopil v NOB. Boril se je v Krimskem odredu
in v Serčerjevi, Ljubljanski ter Istrski brigadi, kjer je
opravljal funkcije komandanta odreda, komandanta
bataljona in namestnika brigade.

Franc Močnik

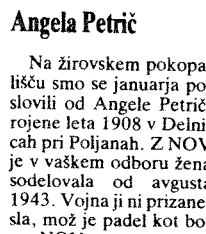
Franc Močnik je umrl
aprila, rojen pa je bil leta
1910 pod hribom Porez-
na v vasi Labinje pri Cer-
knem. V partizane je od-
šel po kapitulaciji Italije
in začel v enotah idrijske-
ga vojnega področja. No-
vembra 1943 je bil dode-
ljen telefonski sekciji 9.
korpusa, kjer je ostal do
konca vojne in imel čin
vodnika. V njegovi hiši je
bil med NOV Pokrajinski
komite KPJ za Slovensko
primorje in druge ustano-
ve 9. korpusa. Po vojni je
pridno obdeloval svoje
posestvo.

Anton Čuk

Umrl je eden mlajših
članov ZB iz Raven An-
ton Čuk. Rojen je bil leta
1930 v Knežaku. Z OF je
sodeloval leta 1944 in bil
borec Notranjskega
odreda. Odlikovani je bil
z redom zaslug za narod
s srebrno zvezdo.

Andrej Tušar

Aprila je umrl Andrej
Tušar, ki je bil rojen leta
1928 v Cerknem. Janu-
arja 1945 se ni dopolnil se-
demnajst let in že se je
vključil v NOV v Preše-
rnovo brigado. Za zasluge
v NOV je bil dvakrat od-
likovan.

Prve dni julija smo se
poslovili od Antona Hre-
na iz Velenja, rojenega
leta 1924 v Rečici ob Sa-
vinji, ki je umrl v promet-
ni nesreči. Avgusta leta
1944 je stopil v partizane
na Fruški gori. Sodeloval
je v napadu na nemške in
ustaške postojanke v Sre-
mu ter pri osvobajanju
Beograda. Na Avali je bil
ranjen. Po ozdravitvi se
je priključil Slovenskemu
bataljonu 1. krajiške
udarne brigade in v bitki
pri Opatovcu je bil po-
novno dvakrat ranjen.
Odlikovani je bil z meda-
ljo za hrabrost in prejel
več drugih odlikovanj.

Rašica '91 – vrsta prireditve

Viharji zlovešči lomili so drevje
in hiše, uničili polja, poti.
V svobodi je znova vzkipelo življenje:
Rašica vas vabi – srce osveži!

(Iz pesmi Rašica, dr. A. Laha,
22. 6. 1991.)

»Poleti 1941. se je iz gozdov nad Rašico širil junaški odpor zaslužnega slovenskega ljudstva. Da bi ga strle, so fašistične tolpe 20. septembra 1941 požgale vas, prvo v Sloveniji, vaščane pa izgnale.«

Tako je zapisano na spomeniku pred prvimi hišami obnovljene Rašice, ki jo nova, asfaltirana cesta povezuje s Srednjimi Gameljnjami in Ljubljano. Naslednji mesec bo minilo petdeset let od njegovega požiga, uničenja prve slovenske vasi v NOB. Sodi jo, da jo je nemški okupator zažgal z namenom; opozoril naj bi Ljubljano, srce in glavo upora, da bo zoper oborožen upor slovenskega naroda uporabil vsa sredstva. Dosegel je nasprotno: plamen Ra-

šice je upor le še bolj podžgal. Organizirana vstaja, ki so jo začeli pred petdesetimi leti partizani nad Ljubljano in Gorenjskem, se je razvila v vseslovenski NOB. Prav posebno mesto v njej je imela Rašiška četa, ki je na izjemno težkem terenu, prepletenem z gosto mrežo komunikacij, v prvem letu vstaje junaško bila neenak boj.

Požgana vas Rašica in njeni gozdovi so bili ves čas varno zatočišče partizanov. V njihovih vrstah je bilo 84 krajanov, padlo jih je 29, med njimi narodni heroj Stane Kosec. Izselenih, pregnanih in zaprtih v taboriščih je bilo 140 krajanov. Po vojni so se vaščani Rašice vrnili ter z velikimi naporii in širšo družbeno pomočjo obnovili vas.

Pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenija so nedavno oblikovali delovno skupino, ki bo obeležila zgodovinske dogodke na tem območju. Z veliko prireditvijo, ki bo 14. septembra, bodo sedanost povezovali s spomini na težke, a slavne dni, ki so jih odlikovale skrajna požrtvovalnost, tovarištvo in solidarnost. Kraji, ki jih je nekoč skušal uničiti sovražnik, so nedavno ponovno doživeli hude udarce naravne ujme. Zato bo prireditveni odbor namenil ves izkupiček pomoči prizadetim. Odbor vodijo domačini Tilka Blaha, dr. Avguštin Lah ter inž. Ladislav Kosec, predsednik KS Gameljne – Rašica. V odboru so še predstavniki borčevskih organizacij ljubljanskih občin, Domžal, Kamnika in Škofje Loke.

Pokroviteljstvo nad prireditvijo je prevzela Skupščina občine Ljubljana – Šiška, Odbor pa je k sodelovanju povabil vse občine s tega območja

in vse stranke. S sodelovanjem planincev, tabornikov, društev upokojencev in pregnancev, zlasti s pomočjo požrtvovalnih članov gasilskih društev, bodo pripravili dve glavni prireditvi. Prva bo ob 13.00 pred spomenikom na Rašici, druga pa ob 15.00 v Srednjih Gameljnah, kjer bo slavnostni govornik član predsedstva R Slovenije dr. Matjaž Kmecl. V slavnostnem delu programa bodo sodelovali združeni domači pevski zbori in godba milice. Med drugim bodo zapeli pesem o Rašici, ki jo je zložil dr. Avguštin Lah, uglasbil pa partizanski skladatelj Janez Kuhar. V razvedrilnem delu prireditve bosta sodelovali skupina Toneta Fornezzijskega Tofa ter tovarna Rašica. Prireditveni odbor bo gostoljubno poskrbel za vse potrebe obiskovalcev, posebej za prijetno, sproščeno počutje. Množičen obisk bo olajšal okrepljen promet na avtobusni progi št. 16, ki se končuje v neposredni bližini prireditvenega prostora v Srednjih Gameljnah. **Lado Pohar**

Pohod v zahvalo

Enote 9. korpusa NOVS, v okviru katerega je sodelovalo pet brigad 30. in 31. divizije z več kot 3000 borci, so v dneh od 13. do 19. avgusta 1944 izvedle evakuacijo ranjencev iz partizanskih bolnic

Primorske in Gorenjske na Notranjsko.

Od julija do 9. septembra 1944 je bilo iz letališča v Loški dolini odpeljano 608 ranjencev in pet zdravnikov na zdravljenje k zavezniškim ar-

madam v Bari in druge bolnice v južni Italiji.

Z organizacijo pohodov po poti prenosa ranjencev se od leta 1984 dalje vsako leto spomnimo te humane akcije, s katero je bilo rešeno življenje številnih borcev – partizanov.

Na pobudo odbora skupnosti borcev 31. divizije so ob prvem pohodu odkrili obeležja (ploščo v Cerknem, kjer je bil začetek prenosa ranjencev). Na najbolj izpostavljeni trasi prenosa, na Mačkovcu (Rabvar komanda) pa smo postavili spomenik.

Šest pohodov 1984–1989 je bilo trodnevni. Nosilec organizacije in vodja pohodov je bil Ciril Kumar iz Idrije. Druženopolitične organizacije, posebno pa še organizacije ZZB NOV in mladine občin Ajdovščina, Cerknica, Idrija in Postojna, so vsako leto sodelovale, pomembno pa je bilo sodelovanje Teritorialne obrambe Slovenije in JLA.

Pokrovitelj pohodov je bil Republiški komite (sedaj sekretariat) za zdravstvo in socialno varstvo, sopokrovitelji pa Zdravstvena skupnost Slovenije ter tovarni Krka Novo mesto in Lek Ljubljana, ki so akcijo materialno podprli.

Čeprav so navedene organizacije tudi za leto 1990 zagotovile sredstva, ni bilo mogoče organizirati trodnevnega pohoda, zato se je Odbor skupnosti borcev 31. divizije odločil za enodnevni pohod na določeni trasi pohoda, ki je uspel.

Tudi letošnji 8. pohod bo enodnevni. Pokrovitelj je Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, sopokrovitelja pa tovarni Krka Novo mesto in Lek Ljubljana.

Na pohod bo 7. septembra 1991 odšlo približno 50 pohodnikov, pretežno iz Idrije. Pohodniki bodo šli po naslednji poti: začetek v Želinu, v Jagrščah se bodo ustavili pri obeležju Okrevališča št. 2 SVPB »Pavla«, v Rajdi – Idrijske Krnice ob spomeniku padlih in pobitih domačinov in sanitetni postaji št. 2 Primorske operativne cone. Nadaljujejo pot pod Erzelom do kraja Na Stanu na Šebreljskem vrhu, do spomenika, ki spominja na hude boje z nemškim bataljonom Heine, ki so bili 22. julija 1944. Pohodniki nadaljujejo pot preko Oblakovega vrha, mimo grobišča

Vojščica, kjer je pokopanih 305 padlih, v bolnici Pavla umrlih ranjenih borcev – partizanov. Pri lovski koči na Vojskem bo srečanje z osebjem bolnice Pavle, partizanskimi zdravniki in ranjenci, ki so se zdravili v tej bolnici.

Na Stanu in Vojskem bo pohodnike pričakala tudi delegacija odbora Skupnosti borcev 31. divizije, na Vojskem pa tudi predstavnik pokrovitelja Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo Republike Slovenije.

Okoli 20.00 ure, po trinajstih urah hoje, s krajšimi počitki, bodo pohodniki na Komneljskem Razpotju na tovariškem srečanju zaključili 8. pohod v spomin na evakuacijo ranjencev.

Tako, kakor vedno, bodo domačini tople sprejeli pohodnike in se skupaj spominjali težkih, pa vendar tudi lepih dni narodnoosvobodilnega boja, katerega rezultat je bila osvobodena Slovenija v mejah, ki so se predvsem po zaslugi tega boja močno premaknile na zahod. **I. M.**

Ob srečanju na Poreznu Zvestoba tradiciji

Dogodki v Sloveniji, pa tudi vse večja stiska ljudi, se odražajo tudi na raznih shodih in srečanjih. To velja tudi za pohod in srečanje na Poreznu, ki se ga je to nedeljo, 25. avgusta, udeležilo manj udeležencev kot prejšnja leta, ko se je v knjigo obiskovalcev zapisalo nekaj tisoč ljubiteljev gora in narave. Seveda, na manjšo udeležbo je vplivalo tudi ne ravno pravišnje vreme, saj je dež v dolini mnoge odvračal od nameravanega pohoda na 1632 metrov visok vršac.

Kot vsa leta doslej so tudi letos pred spomenikom na vr-

Vabila – obvestila

Skupnost borcev Gorenjskega vojnega področja, komand mest in partizanskih straž, vabi vse borke in borce, aktiviste, posebno vaščane Selške doline, da se **1. septembra 1991 ob 11. uri** udeležijo tovariškega srečanja v Potoku (Farjem potoku) nad Železniki. Srečanje bo ob vsakem vremenu. Za prehrano in pijačo bo poskrbljeno. Na srečanje povabite sorodnike, prijatelje in znance. Vabilo velja tudi za Minersko četo Gorenjskega odreda.

Pripravljalni odbor

Odbor skupnosti borcev 31. divizije NOVS vabi krajanje, borce NOV, v partizanskih bolnicah zdravljene partizane in mlade, da pozdravijo udeležence osmega pohoda Po poti prenosa ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko, v **soboto, 7. septembra 1991** na naslednjih krajih: na Jagrščah ob 10. uri pri spomeniku; na Šebreljskem vrhu (Na Stanu) ob 11.30 uri; na Oblakovem vrhu ob 13.10 uri in na Vojskem pri lovski koči ob 15. uri.

Odbor skupnosti borcev

Borce, ranjence ter zdravstveno in tehnično osebje bolnic R-7, R-9 in R-10 iz območja Jurklostra vabimo na tradicionalno srečanje, ki bo v **nedeljo, 8. septembra 1991 ob 13. uri** v zaselku Sela pri Jurklostru na kmetiji Bezgovšek pod Lisco. Na srečanje vabimo tudi borce in aktiviste Kozjanskega in ostale borce, ki so se tod borili in delovali med NOB.

Vabi pododbor

Odbor skupnosti borcev IV. SNOUB Matija Gubec vabi vse borce brigade, da se udeležijo tovariškega srečanja ob 49-letnici ustanovitve brigade. Tovaški srečanje s polaganjem venca bo **4. septembra 1991 ob 17. uri na Trebelnem** pri spomeniku ustanovitve Gubčeve brigade. Prosimo za čimštevilnejšo udeležbo.

Odbor IV. SNOUB
Matija Gubec

Zveza koroških partizanov v Celovcu (odbor v Zel. Kaplji) organizira 8. septembra 1991 pohod po poteh ŽUPANCA, LENARTA IN GASPERJA. Območni odbor koroških partizanov Ljubljana se bo tega pohoda udeležil. Avtobus iz Ljubljane bo odpeljal v nedeljo, 8. 9. 1991 ob 7.00 uri s Trga osvoboditve (pred Univerzo). Prijavite se lahko do 5. 9. 1991 na

tel. številko 559-967 (Cveteč) in 345-918 (Pohleven). Vse ostale informacije dobite ob prijavi. Prisrčno vabljeni!

Področni odbor
Ljubljana

V počastitev 50-letnice ustanovitve Osvobodilne fronte in začetka oboroženega upora slovenskega naroda proti okupatorju domicilni odbori skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOV Jugoslavije vabijo na tovariško srečanje prekomorcev – borcev NOV Jugoslavije v **soboto, 5. oktobra 1991, ob 11. uri v prostorih hotela Triglav v Kopru** (Cesta JLA 3). Govorila bosta Ivan Dolničar, predsednik RO ZZB NOV Slovenije in Joško Humar iz Nove Gorice, medvojni urednik tednika »Prekomorec«, glasila 3. prekomorske udarne brigade NOVJ. Sledil bo kulturni program. Skupno kosilo bo v prostorih hotela Triglav (vsak udeleženec bo lahko kupil kupon za kosilo v recepciji hotela). Za prenočišče v Kopru se obrnite na hotel Triglav v Kopru, telefon 066/23-771.

Organizacijski odbor

Domicilni odbor skupnosti političnih pregnancev na Sardiniji (sedež odbora je v Postojni, Trg padlih borcev 5) in potovalna agencija INTERTOUR iz Sežane na željo številnih pripadnikov »slovenskih čet«, ki se niso mogli udeležiti prvega izleta – znova organiziramo 6-dnevni izlet na Sardinijo in Korziko od 15. do 20. oktobra 1991, ki ga bo prav tako organizirala potovalna agencija INTERTOUR iz Sežane. Obiskali bomo naslednje kraje na Sardiniji: Cagliari, Iglesias, Carbonara, Villacidro, Oristano, Nuoro, Olbia, Sassari, Alghero, Porto Torres, Santa Teresa Guara, na Korziki pa Bonifacio, Ajaccio, Vizzavona, Vinaco, Corte in Bastia.

Cena potovanja je na osebo 2.600 in 350.000 lir (cena vključuje: avtobusni prevoz, trajekt po programu, pet polpenzionov, francosko vizo, cestnine in takse ter organizacijo in vodstvo potovanja).

Prijave sprejemajo na naslov: INTERTOUR, Sežana, Partizanska 18 do 25. septembra 1991. Do tega datuma je potrebno dostaviti tudi veljavni potni list in fotografijo velikosti 6 x 4 cm. Za podrobnejše informacije naj se zainteresirani obrnejo na telefon 067/73-297 ali 72-577 (tovariš Ivo Mesar).

Domicilni odbor

Krajevna skupnost Šmarje, občinska organizacija ZB Koper in klub brigadirjev Slovenskega primorja in Istre Koper obveščajo, da bo prireditve »Šmarje – Poljane 91« v **soboto, 14. septembra 1991** (namesto 6. julija 1991, ko je bila zaradi znanih razlogov odložena). Zadržala se bo ob 15. uri.

Osrednji pripravljalni odbor

TV-15 Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780

Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Ziva Drole**, **Bojana Žokali-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Miranda Pleničar** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Ela Ulrih-Atena**

Žiro račun: 50100-678-45473 RO ZZB NOV Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

terme čatež

OB VSAKEM ČASU, ZA VSAKOGAR NEKAJ

TERME ČATEŽ, BREŽICE